Angst was mijn gast

Mink van Rijsdijk

bron
Mink van Rijsdijk, *Angst was mijn gast*. Kok, Kampen z.j. [1971]

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rijs002angs01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

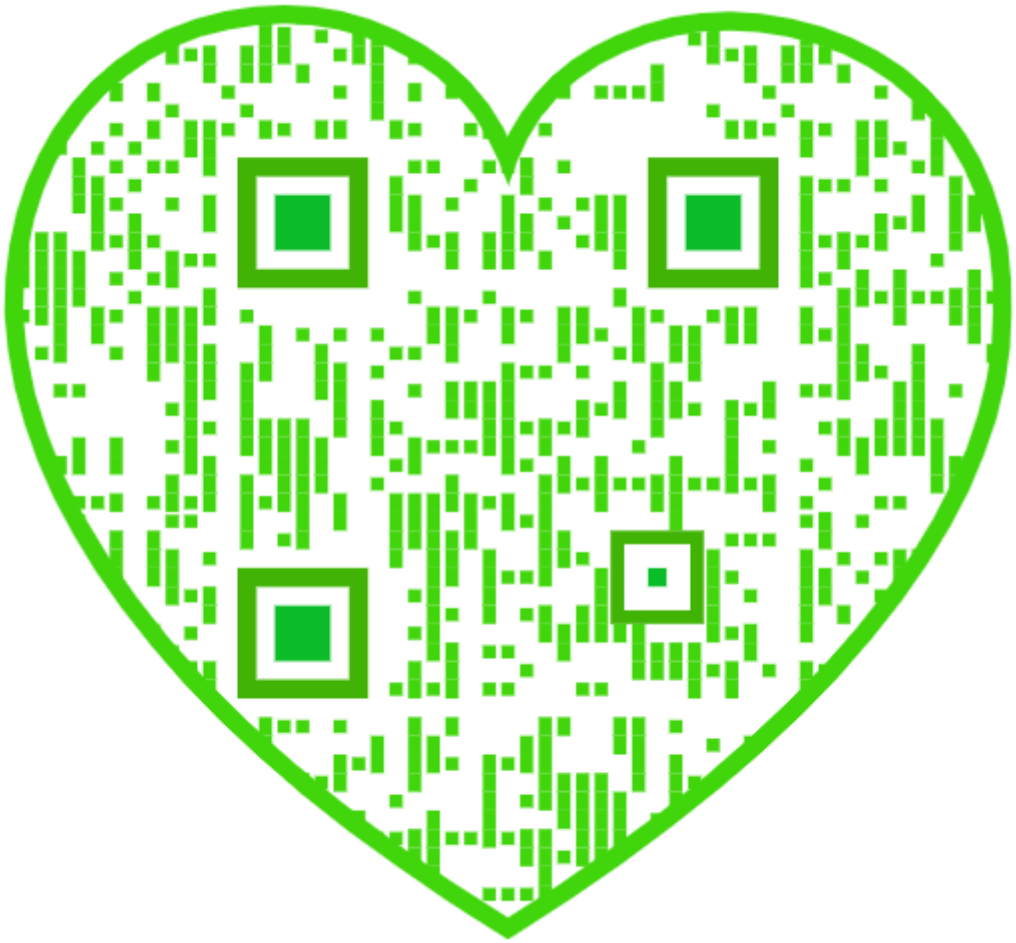

Voor Dit en Kees

1

‘Haat je haar nog erg?’ vroeg Aldert toen we langs het huis reden, waar Marina dertig jaar geleden gewoond had.

Haat ik haar nog erg? vroeg ik mezelf af. Ineens wist ik heel zeker dat het niet zo was. Aldert ging verder: ‘Je hoeft er niet over te praten, als je niet wilt. Maar je wilde immers zelf langs haar huis?’

‘Het gekke is,’ volgde ik hardop mijn gedachten, ‘dat ik altijd gedacht heb dat ik haar haatte. Ik geloof dat ik me vergist heb. Haat moet anders zijn, zekerder, feller, rancuneus. Ik was nooit zo zeker, maar vol twijfel over haar en mezelf.

Ik geloof dat het angst was. Ja en zo is het nog steeds, ik ben bang voor haar. Misschien is het wel getikt. Wie is er nu nog bang voor iemand die je meer dan vijfentwintig jaar niet hebt gezien? Maar toch is het zo. Ik ben mijn angst niet kwijt.’

Het was een vreemde ontdekking geweest, die ik dagen lang probeerde van me af te schudden. Maar het lukte niet. Als ik in een internationale trein door Duitsland rijd en een beambte ‘Achtung, Achtung’ hoor roepen, onderga ik dezelfde emotie. Ik haat de man, wiens stem als een sirene over de perrons klinkt, niet. Ik voel angst. Er blijven dingen die niet overgaan. Nooit overgaan. Stemmen, mensen, angst.

Zeventien jaar was ik toen ik Marina leerde kennen. Ik was niet knap, niet bijzonder briljant. Lang en dun was ik en tamelijk populair.

Waarom namen we Marina eigenlijk in ons clubje op? Als ik toen geweten en begrepen had, wat me nu een beetje duidelijk begint te worden, dan zou ik met haar gepraat hebben. Precies zoals ik het nu zou willen doen. Marina was ook niet knap, maar ze had kleine sierlijke handen. Ze liep goed, krachtig en vitaal op mooie benen. Wist ze dat? Ik geloof het niet, ik geloof dat ze bleef steken, mokkend en ontevreden in haar hoekige gezicht, met de kleine scheve neus en de smalle bloedeloze lippen. Ze had dun zwart haar, waarbij donkere wenkbrauwen pasten. Maar die ontbraken. Bijna wit en nauwelijks behaard waren ze en hoe ze ook potloodde, het bleven onaantrekkelijke boogjes. Misschien - als er iemand geweest was, die haar duidelijk had gemaakt hoe mooi en slank haar handen waren, hoe welgevormd haar benen, dat alles anders was gelopen. Iemand had haar misschien moeten vertellen dat haar ogen gingen leven als ze lachte en dat haar goede gebit dan zichtbaar werd. Ja, als Marina lachte, was ze heel charmant. Maar ze lachte zo weinig. Misschien had ik haar dat alles moeten zeggen, wellicht zou ze dan evenwichtiger geworden zijn. Maar wat besefte ik in die tijd van al deze dingen? Onze gesprekken gingen toen meestal over haar tweede moeder, waar ze een hekel aan had. Ze mokte over het grote aantal schoenen dat die stiefmoeder had en over haar eigen weinige exemplaren. Ze klaagde over haar vader, die, opgaande in zijn tweede huwelijk, haar verwaarloosde en niet begreep. Of al die verhalen eerlijk waren? Ik weet het niet, ik weet het waarachtig niet. Ik begrijp nu dat ze behoefte had aan aandacht, aan geldingsdrang. In ons clubje voelde ze zich stellig niet thuis. We waren gewone, weinig extravagante jongelui, die wat gezelligheid bij elkaar zochten, ongecompliceerd en prettig. Eigenlijk vonden we haar wat zielig. Een afschuwelijke situatie voor een meisje, besef ik nu, te meer omdat ze ons waarschijnlijk maar een

burgerlijk stelletje vond. Niemand vond haar echt aardig of lief.

Als we een avond probeerden de oorlog te vergeten en we bij het krassende geluid van een oude grammofoon wat dansten - I am in the mood for love, of vlugger bij pianomuziek van Peter Kreuder - zat Marina langs de kant.

'Toe - dans ook eens met Marina,' zei ik dan tegen mijn broer. Hij deed het. Zou hij er ooit nog weleens aan gedacht hebben, in Neuengamme? Zou hij ooit geweten hebben dat het Marina was geweest, die hem daar deed belanden? We hebben het hem nooit kunnen vertellen. Hij kwam niet terug. Zo heette dat. Niet terug komen. Ik zou aan Marina willen vragen of ze weet dat niet terug komen creperen in een concentratiekamp betekende. Ligt in ons clubje de oorzaak van de zwenking in Marina's leven? Of was ik het alleen? Ik danste en had pret. Niemand werd opgepord om met mij te dansen. Marina met haar mooie handen - o, waarom wist ze niet, al waren haar wenkbrauwen wit, dat ze aardig kon zijn? Waarom was ze nooit lief, zodat een ander het ook voor haar kon zijn? Niemand miste haar als ze er niet was. Ze werd geduld als ze er wel was. Is dat niet dodelijk? Dat was het zeker. Diep en onverbiddelijk. Zeker voor de ruim tweehonderd doden die ze op haar geweten heeft. In het derde jaar van de oorlog kwam de kern van ons clubje bij de illegaliteit terecht. We waren geen helden, we schoven er min of meer per ongeluk steeds vaster tussen. Zelf liep ik een tuberculeuze infectie op en op mijn bed kreeg ik een klein, onbelangrijk plekje in het grote geheel. Marina werd koerierster. Door mij. Ik noemde haar naam toen er ineens iemand nodig was. Marina is safe, dacht ik. Als ze geweten had hoe jaloers ik was. Brieven onder je trui stoppen, meedoen, zij kon dat, terwijl ik in bed moest blijven. Mijn hemel, wat was ik jaloers. Want al kreeg ze als

camouflage een verpleegsterskap via mij, zij lééfde, ze deed iets. Kuren is geen grap. Het woord tuberculoze werd nooit genoemd, ik had een nierinfectie - dat klonk minder afschuwelijk, minder gênant, minder armoedig.

Marina kwam niet dikwijls op ziekenbezoek. Keerde ze zich toen al van me af of was ze bang voor besmetting?

Na een paar maanden werd ze gepakt. Alarmerend bericht. Zij was de eerste in onze naaste omgeving die uitviel. We werden voorzichtiger, maakten een schuilplaats waar konsekwent iedere avond bezwarende dingen in werden opgeborgen. Het haar van het joodse meisje dat bij ons in huis was, werd weer regelmatiger bijgebleekt. We waren bang dat Marina zou doorslaan en beperkten de risico's zoveel mogelijk.

Op dezelfde etage waar ik ziek lag, woonde ook nog een joodse familie bij ons in. Ze hadden goede papieren en waren zogenaamd evacuees. Ze moeten een vreselijke tijd gehad hebben op dat kleine kamertje met z'n vieren. Ze sliepen op zolder. Iedere avond togen ze daar in optocht heen, elk met een eigen pot. ‘Mirjam - je po.

David - je po.

Vader - onze po.’ Het dagelijkse ritueel onder leiding van de moeder.

Iedere avond knorde de heer des huizes dan: ‘Niet Mirjam, niet David, Ada en Wouter, dat weet je toch.’ Ze wist dat wel, natuurlijk, maar ze veroorloofde zich eenmaal per dag de vrijheid van het noemen der eigen namen.

Op een avond was er luidruchtig verschil van mening geweest. Zonder dat ik wist waarover het ging, vond ik dat ze onredelijk waren. Kabaal, herrie was altijd stom, zeker 's avonds na spertijd als het buiten stil was. Als ze nu hun bek maar houden, dacht ik, want ik was moe en wilde slapen.

Na het uitdelen van de po's werd het eindelijk stil in huis.

Wat me bewoog, weet ik nog steeds niet, maar toen iedereen tenslotte sliep, sloop ik mijn bed uit. Mijn voeten prikten, ik wankelde, toch zette ik door en ging ik naar de kast waar de kleren van de onderduikers hingen. Waarom? Wat zocht ik? Geen lucifer bleef branden, zo trilden mijn handen. Nog ruik ik de mottenballen. Nog zie ik de mantels, een zwarte en een beige. Ik voelde me misselijk worden door de geweldige stommiteit die ik ontdekte. Bij het pierige vlammetje dat ik tenslotte brandend kon houden, zag ik twee sterren. Gele jodensterren op het zwart en beige van de mantels. Die nacht sliep ik niet en toen het eindelijk wat licht werd, ging ik voor de tweede keer, tegen alle doktersbevelen in, mijn bed nog eens uit. Weer maakte ik de kast open, als een dief klauwde ik de jassen uit de kamfer. De stilte in huis was onrustbarend, de zekerheid dat alleen ik niet sliep, maakte me eindeloos eenzaam. De steken waar de sterren mee vastgenaaid zaten, waren klein en stevig. Zenuwachtig knipte ik draad voor draad los. Kracht om voor de derde maal uit bed te gaan, had ik nauwelijks. Maar tenslotte lag ik weer onder de dekens, bevend, met een hart dat bijna scheurde van angst. Twee jodensterren krampachtig in mijn hand.

Waarom dacht ik daar nu aan? Er zijn later zoveel erger dingen gebeurd. Waarom toch? Omdat ik me realiseerde dat toen mijn angst begonnen is. Ik zou daar met Marina over willen praten. Ik zou van haar willen horen waarom ze verraad pleegde. We zouden elkaar moeten begrijpen.

Maar ik was nog steeds bang voor haar en misschien was zij nog steeds jaloers op mij. Want ik leefde in vrijheid, er werd van mij gehouden en ik had zeker zoveel schoenen als haar stiefmoeder toen. Maar Marina? Ik wist dat ze vluchtte uit Nederland. Waar

ze bleef, of ze nog leefde, ik wist het niet. Maar ik vreesde dat als ze nog leefde, ze nog steeds niet wist hoe mooi haar handen zijn, hoe welgevormd haar benen en dat ze een goed gezicht heeft als ze lacht.

De ruim tweehonderd mensen die Marina de dood in gejaagd heeft, komen nooit terug. Maar zij leefde - ik wist het, ik voelde het.

Het rijden langs haar huis had veel in me los gemaakt. Ik wilde haar vinden. Ik moest weten waarom ze het deed, in hoeverre het ook mijn schuld was. Ik wilde bovendien eindelijk van mijn angst af.

2

Ik was op weg naar Curaçao. Nog een paar uur dan zouden we landen. Wat zou ik er ontdekken? Wie vinden? Aldert vond het krankzinnig wat ik deed. ‘Je moet niet wroeten in het verleden,’ zei hij. Maar toen hij begreep dat het niet om een heksenjacht ging, maar om gevoelens van mezelf, heeft hij me op alle manieren geholpen.

Samen zochten we oude oorlogscontacten op, dat wil zeggen, hij reed me naar verschillende adressen toe, maar ging nooit mee naar binnen. Hij wachtte altijd in de auto. Toen ik hem zei dat hij me toch ook wel alleen kon laten gaan, zei hij: ‘Ik sta niet achter je plannen, wel achter jou. Het zoeken van Marina vind ik een nutteloze zelfkastijding. Ik doe er niet aan mee, maar ik wil er wel zijn als je me nodig hebt.’

‘Dat is natuurlijk erg lief van je, maar je kunt me toch ook thuis op vangen?’ meende ik, want de vele uren die hij me rondreed en op me wachtte, beklemden me toch nogal.

‘Ben je nu zo de kijk op jezelf kwijt, dat je niet beseft hoe dit hele gedoe je afmat en enerveert? Je bent na ieder gesprek zo gespannen dat ik je gewoon niet achter het stuur vertrouw.’

Veel van de mensen met wie ik praatte, had ik sinds de bevrijding niet meer gezien. Het waren wonderlijke ontmoetingen. De lui waar je toen veel contact mee had, soms dagen achter elkaar mee samen was, waren vreemden geworden. Er waren alleen herinneringen. Zodra je over de bezetting begon te praten, vielen de

jaren weg. Het merkwaardige was wel dat eigenlijk voor iedereen Marina een probleem was gebleven. Langzaamaan kreeg ik wat draden in handen. Het beginpunt lag op dolle Dinsdag, die chaotische dag in september 1944. Toen, bij die hysterische uittocht van vluchtende mensen, had Marina ook ons land verlaten, richting Duitsland.

Er was maar één vrouw, een oudkoerierster, die reageerde zoals Aldert deed. Zij vond dat ik Marina, waar ze ook mocht zijn, met rust moest laten, dat ik vergeten en vergeven moest.

Maar daar ging het helemaal niet om. Moest ik Marina tweehonderd doden vergeven, ook al zijn daar familieleden en vrienden bij? Moest ik haar na vijfentwintig jaar nog laten berechten? Ik? Terwijl ik vreesde dat ik een van de oorzaken was die haar - o zeker onbewust, maar toch - wakker maakte voor de vernieling van haar goede krachten, zodat wie weet wat vrij kwam? Ik wilde geen vergelding, geen straf. Wat is trouwens de straf voor zoveel doden? Weten wilde ik, zeker weten wat haar bezield had en waarom. Het inzicht in haar motieven moest de sleutel zijn om mijn angst kwijt te raken. Natuurlijk was het niet zo dat ik sinds de bevrijding als een bange, zielige muis had geleefd, maar hoe meer ik praatte met mensen van toen, hoe meer ik me bewust werd dat ik met die onverteerde rest oorlog - Marina - niet door wilde leven.

Tenslotte vond ik ook de moed naar haar vader en stiefmoeder te gaan.

Ze ontvingen me stijfjes, wat me niet verwonderde. Ik wist toen nog niet dat Marina na veel omzwervingen op Curaçao terecht gekomen was.

De blauwe ogen van de oude man, nog helder en bikkelhard, lieten de mijne geen moment los terwijl ik hen op de hoogte bracht van mijn plannen. Ook niet toen hij zei: ‘Wat u wilt is volstrekt zinloos. Marina is dood, al tien jaar.’

Ik wist dat hij loog.

‘Mijn inlichtingen zijn anders. Drie jaar geleden zat ze nog in Argentinië.’

Even schrok hij, maar gaf niet toe. Ik wilde niet vechten met een oude man, te meer omdat ik wel begreep dat zijn verdriet om Marina van een grotere orde was dan het mijne. Praten met deze mensen kwam me ineens onkies voor. Bij het afscheid zei hij: ‘Stel nou even -’ hij aarzelde bij het afmaken van de zin, zijn ogen werden voor een ogenblik iets minder zeker - ‘stel nou eens dat ze nog leeft? Wat dan nog?’

Hij werd driftig. Ik zag het bloed in zijn halsslagader kloppen. Alsof hij zich beheerste mij geen stomp te geven, zo klemden zijn handen zich samen. Als ik man was geweest, had hij me op dat moment stellig bij de kraag gepakt en de deur uitgewerkt. Onze tegenstrijdige belangen om Marina maakten dat hij me verafschuwde. Toen zei hij hooghartig: ‘Wat dan nog - als ze zou leven? Ze is nooit veroordeeld, haar verraad is nooit bewezen, dat weet u.’

Zijn bluf imponeerde me en maakte me tegelijkertijd razend.

Ik had hem aanvankelijk willen sparen, omdat hij haar vader was en oud, maar nu hij mij met zijn kille, autoritaire stem wilde kwetsen door de waarheid te verdraaien, sloeg dat bij mij over. Waarom zou ik de man sparen? Hij wist net zo goed als ik dat Marina's verraad wel was bewezen en dat er beslist nog een rechtszaak van zou komen als zij opgespoord werd. Haar misdaden waren te zwaar geweest om te kunnen verjaren. Daarom moest ze illegaal blijven leven tot haar dood of tot ze toch nog berecht werd.

Zijn gelieg maakte me hels. Zijn vrouw had tijdens het hele bezoek niets gezegd. Voelde ze dat ik daar bij die voordeur op het punt stond haar man te kwetsen? Ze merkte zachtjes op: ‘Wij kunnen u echt niet helpen. U bent aan het verkeerde adres.’ Het klonk niet

onvriendelijk. Ze keek me bezwerend aan, pleitend voor de man die ze lief had. Ze wilde hem beschermen tegen mij. Ze won. Verder praten had geen zin.

Ik was inderdaad aan het verkeerde adres. Natuurlijk wisten die twee oude mensen dat hun dochter nog steeds vogelvrij was. Alleen - ze konden het hardop vaststellen hiervan niet meer verdragen. Het was goed, dat haar ogen me dat seinden.

Kort na dit bezoek hoorde ik dat ze op Curaçao zou zitten. Wat ze er deed, hoe haar adres was, kwam ik niet te weten.

Toen ik Aldert vertelde dat ik er heen wilde, heeft hij zich erg verzet tegen mijn plan. Even heb ik geaarzeld, vooral toen hij pertinent weigerde mee te gaan. Later begreep ik dat het veel beter was als ik alleen ging. Het was mijn zaak, die ik zelf moest afwerken. Zelf en alleen.

Aldert werkt bij de K.L.M., zodoende was het dure ticket geen probleem. Hij zorgde dat alles werd geregeld. Via een relatie van hem zorgde hij er verder nog voor dat ik mijn intrek zou kunnen nemen in een vakantie-bungalow aan het Schottegat.

Ik heb beloofd in geen geval langer weg te blijven dan een maand. Ik ging naar een stukje koninkrijk ver van Nederland vandaan, een eiland van vijfenzestig kilometer lang en zestien kilometer breed. Kon een mens daar ondergedoken leven?

Op de bodem van mijn koffer lagen twee foto's van Marina, dezelfde die in de kamer van haar ouders hingen. Ik kreeg ze van het bureau oorlogsdocumentatie. Foto's uit 1944. Ze was toen jong, net als ik. Hebben de jaren ons zoveel geleerd dat we elkaar iets te zeggen hebben?

Het was bijna middernacht toen Curaçao als een verjaarstaart met duizend kaarsjes onder me lag.

De wielen van het landingsgestel raakten schokkend de grond.

Paniek overviel me. Wat was ik begonnen.

De radio werd weer aangezet. All you need is love. Het klonk als een psalm. Iedereen haastte zich naar de uitgang. Iedereen ging naar iemand toe, ik niet. Op mij wachtte niemand.

3

De zwarte immigratieofficier vroeg: ‘Wat komt u doen op Curaçao?’

Wat kwam ik doen? ‘Vakantie houden,’ antwoordde ik vlug.

Hij lachte met de punt van een onwaarschijnlijk lichtrose tong tegen zijn tanden, wenste me toen in overgearticuleerd Nederlands een plezierige tijd. Het was mijn eerste contact met een Curaçaoënaar en het frappeerde me dat deze man, die van een ander ras was dan ik, mijn taal sprak. Mijn taal had moeten leren. Het leek me onlogisch en onbillijk.

Alsof ik de fout van een paar eeuwen goed moest maken, wenste ik hem in het Engels goede nacht. Het verbaasde me niet dat mijn bedoeling niet overkwam. Wat moest ik ook braaf doen om half een in de nacht en een neger duidelijk maken dat ik het maar dwaas vond dat hij mijn taal sprak?

Het gat waaruit de bagage tevoorschijn wipte, deed me denken aan een krater die van diep onder de aarde vreemde brokken uitspoog.

Koffers worden pas stukken privéleven als de eigenaar ze herkent en meeneemt. Maar als ze daarna op de balie opengemaakt moeten worden en graaiende handen onkies tussen lingerie, kleren en cadeaux rommelen, registreer ik dat altijd als een grensconflict, een brutale inmenging in persoonlijke aangelegenheden, te meer omdat het meestal zo nonchalant en slordig wordt gedaan. Het tast steeds mijn vrijheidsgevoel aan, bovendien word ik zo nerveus van de idee

dat men mij bij voorbaat wantrouwt.

Het duurde lang voordat mijn bagage uitgespogen werd en dat maakte me onrustig. Wat moest ik beginnen als er straks geen taxi meer was?

Eindelijk kon ik gaan en zeulde ik met de koffers naar de uitgang.

Voor het eerst sinds Schiphol dacht ik aan Aldert. Hij zou het zoveel efficiënter geregeld hebben, door tijdig een kruier te reserveren.

Ineens schoot er een jonge vrouw, wat verlegen op me af.

'Bent u mevrouw Lindeman?' Ze wachtte mijn antwoord niet af, nam een koffer van me over en vervolgde: 'Wij weten hier op het eiland altijd alles van iedereen. Nou ja - alles, bijna alles. Zo wisten we ook dat u vanavond aankwam. Max, mijn man, zou u halen, maar de stakker verstuikte zijn voet, daarom ben ik er. U gaat toch wel mee - even nog wat drinken? Bent u erg gaar van de reis? Gunst, wat ratel ik hè? Max zegt altijd: Zet je geluid eens even af, zeg...' Ze zette mijn koffer met een klap neer. 'U bent mevrouw Lindeman toch wel?'

Ik was zo overdonderd door de ontmoeting dat ik mijn identiteit bevestigde, niet vroeg hoe ze van mijn komst op de hoogte was en dociel achter haar aan liep. De warmte van de nacht sloeg tegen mijn benen. Toen ik zweet voelde prikken in mijn knieholten, realiseerde ik me dat ik nylons aan had, die ik beter in het vliegtuig had kunnen uittrekken.

'Ergens vreemd aankomen en niet afgehaald worden is maar een kille bedoening, al kom je in de tropen, dachten we,' kwetterde het vrouwtje naast me verder. Ze was klein en slank, droeg een witte, lange broek en een groene bloes. Handig tilde ze de koffers in het bagageruim van de auto. In het licht van de neonlampen zag ik een klein clownsgezicht, geestig en droef. Ze stak me een hand toe. 'Sorry, ik stelde me

niet voor, Moniek van Lennep is de naam.'

Zo reed ik inplaats van in een taxi regelrecht naar mijn tijdelijk verblijf aan de baai, naar het huis van de familie van Lennep in Mundo Nobo, een van de buitenwijken van Willemstad. Helemaal prettig vond ik het niet, want ik was moe en had eigenlijk geen zin meer in een gesprek op dit late uur.

Even later zat ik op hun porche, het overdekte terras dat bij geen enkel Curaçao's huis, hoe klein ook, ontbreekt.

'Welkom op doeshi Corsow, mevrouw Lindeman,' zei de heer van Lennep. 'Ik hoop niet dat Moniek u de indruk gaf dat u ontvoerd werd?'

Hij was een stuk ouder dan zijn vrouw en zag er tanig en moe uit.

'Het was een verrassing voor me dat er iemand op me wachtte, maar ik vrees dat u geen leuk gezelschap hebt binnen gehaald, eerlijk gezegd ben ik erg moe.' 'Een drankje zal u goed doen,' wapperde hij mijn bezwaren weg, toen zijn vrouw met sherry en ijsblokjes aankwam.

Eigenlijk vond ik het een vreemde situatie. Hoe wisten deze mensen dat ik kwam? Van wie wisten ze het? Het leek me niet haalbaar dat iedere vreemdeling op een dergelijke manier werd opgevangen.

De heer van Lennep haalde me snel uit die verwarring en vertelde dat hij op het vliegveld in Hato voor de K.L.M. werkte en dat Aldert en hij ooit weleens samen gewerkt hadden.

'Aldert en ik kennen elkaar al jaren. Hij heeft me vanmiddag opgebeld en me gepromoveerd tot uw persoonlijke lijfwacht. Ik heb hem beloofd u als een bloedhond te bewaken. Maar wat is een hond met een lam pootje?'

'Het spijt me - van uw voet bedoel ik, maar maakt u zich geen zorgen. Ik kan uitstekend op mezelf passen.' Het klonk nogal stroef, maar het ergerde

me dat Aldert zonder dat ik ergens van wist, deze mensen ingeschakeld had. Het leek me zo overdreven. Ik wilde hem zeggen dat hij de boom in kon met zijn gladde praatjes, dat ik vijfenveertig was en warempel niet geschaakt zou worden. Maar bovenal wilde ik hem duidelijk maken dat ik hondsmoe was, naar de bungalow wilde om te slapen. Een bed leek me op dat moment veel aantrekkelijker dan sherry.

'Hartelijk dank voor de ontvangst, maar wilt u nu wel een taxi voor me bellen? Misschien kunt u zich voorstellen hoe moe ik ben?'

'Max, lieverd,' begon het vrouwtje, 'vertel mevrouw nu eerst...'

Hij schudde zijn hoofd, wat haar direct deed zwijgen. 'Neem nooit een voorbeeld aan Moniek, mevrouw Lindeman, ze is zo druk en over-actief en dat is persé fout in de tropen. Nooit dingen snel doen als het onnodig de zweetklieren prikkelt. Schenk je nog eens in, Moniek?'

Vrij koel bracht ik hem toen aan zijn verstand dat ik niets meer zou drinken maar weg wilde.

Hij liet me echter niet gaan en dwong me beleefd een tweede glas te drinken. 'De kwestie is,' legde hij uit, 'dat er een kleine kink in de kabel is gekomen. U kunt namelijk niet naar de bungalow.

In Holland kun je bepaalde dingen van hier niet overzien, maar aangezien het geen vakantieseizoen is, zijn alle huisjes aan de baai leeg.

U kent de omstandigheden hier niet, anders zoudt u geweten hebben dat het gewoon een verkeerd plan was als vrouw alleen daar nu te gaan wonen. Ik heb Aldert uitgelegd dat uw verblijf daar dwaas en onverantwoordelijk zou zijn.'

Ik was te moe om me te verweren, te moe om kwaad te worden. Apathisch wachtte ik af wat er van me verwacht werd. De sherry maakte me nog slaperiger dan ik al was.

‘Maar Max van Lennep weet altijd een oplossing, er is dus geen reden voor paniek. Vrienden van ons, de van Nettens, zijn met verlof in Holland. Zij zullen het alleen maar prettig vinden als hun huis tijdens hun afwezigheid bewoond wordt. Hun hond is hier, die gaat met u mee. Nou - mooi geregeld, toch?’

Ik vond alles best, als ik maar naar bed mocht. Dat mocht, stelde ik tuitelig en ironisch vast.

Even later stond ik in een kamer waar het door de airconditioner lekker fris was, een koele, gezellige ruimte in een lauw warm huis. De motor van de airco bromde en gaf me de sensatie alsof ik nog in het vliegtuig zat. Ik huiverde van alle emoties. Aldert was ver weg, mijn doel leek nog verder en nauwelijks te verwezenlijken. Maar de slaap was heel dichtbij, als een goede, veilige vriend.

Een paar uur later stond Moniek van Lennep naast mijn bed. ‘Wilt u koffie of thee?’

Ik wilde best aannemen dat het hartelijk bedoeld was, maar toch ergerde haar aanwezigheid me. Waarom lieten die mensen me niet met rust? Toch zat ik een kwartier later op de porche van mijn tijdelijke huis en dronk ik koffie met haar. Ze had iets ontwapenends, haar sproetenkoppie was zonder meer lief, haar onzekerheid roerend.

‘Max en ik hebben een beetje ruzie gehad. Ik dacht dat u liever bleef slapen, maar hij zei dat ik naar u toe moest. Max weet alles altijd veel beter dan ik,’ zei ze kinderlijk.

‘Niet altijd - nu zeker niet,’ ging ik er stug op in. ‘Bent u boos? Had ik weg moeten blijven?’

‘De koffie is heerlijk,’ stelde ik haar gerust. Ik nam mij voor zo snel mogelijk mijn zogenaamde beschermer af te schudden.

Moniek van Lennep schonk de kopjes nogeens vol en bood me aan samen wat rond te rijden.

Toen legde ik haar uit dat ik liever alleen was, dat ik koffers moest uitpakken, acclimatiseren wilde. ‘Ik wil me bewust worden dat ik echt in de West ben, snapt u? Het is allemaal nog zo brandnieuw voor me, de wind in de palmen, de tuin, de zon en de warmte - alles. Gisteren liep ik nog met sneeuwlaarzen aan, nu zit ik buiten en zoek de schaduw. Dat is een overgang waar ik even aan wennen moet.’

Het had er de schijn van dat ik me verdedigen moest en dat stond me tegen. Ze begon ineens te grinniken. ‘U denkt toch niet dat we ons alleen uit menslievende motieven een beetje met u bemoeien?’

Ik keek haar aan, niet begrijpend wat ze bedoelde. ‘Nou kijk hè, we zijn gewoon tuk op wat anders, op wat nieuws. We zitten op een eiland en daar is alles van dag tot dag hetzelfde. Een beetje meer wind, een beetje minder wind, verder blijft alles eindeloos eentonig. Een gast betekent voor ons een verandering in het geijkte gangetje, eens andere roddels dan van het eiland zelf. We vinden het gewoon fijn dat we u zo per ongeluk in ons netje hebben. Een mooie vangst en een primeur. Voor Max is het helemaal geweldig. Maar dat hoort u een andere keer.’

Toen ze opstond, gaf ze de autosleutels van de familie van Netten. Als ik dat wilde kon ik hun volkswagen huren, wat zeker goedkoper was dan bij een officiële verhuurinrichting.

Ik verbaasde me nergens meer over. Ook niet over de welgevulde koelkast. Nee - het verbaasde me niet, maar ik vroeg me steeds meer af waarom ze zich zo voor me inspanden. Was het hartelijkheid? Verplichting ten opzichte van Aldert? Dankbaarheid voor al de attenties kon ik nauwelijks opbrengen. Ik voelde me vreemd ingekapseld.

4

Bovenop fort Nassau keek ik neer op Willemstad. Een grote tanker koerste de haven binnen. De brug schoof langzaam open, met een wijde zwaai, als in een hoofs welkom. Nu is de brug fout, wist ik. In een paar dagen was ik al zo ingeburgerd op het eiland dat de Emmabrug geen geheimen meer voor me had. Hij is uniek op de wereld, gebouwd op bootjes, trait d'union van de twee stadswijken Punda en Otrabanda.

De eerste keer dat ik er over liep en voelde hoe het wegdek onder mijn voeten golfde, schrok ik. Een deinende brug, hoe kon dat. Maar de mensen om me heen schenen het niet te merken en de auto's reden rustig door. De tweede keer dat ik de brug over wilde, had ik moed verzameld met de auto de stad in te gaan. Vlot ging het niet, zeker een half uur stond ik voor een rood stoplicht. Tenslotte stapte ik uit en vroeg aan de automobilist voor me of er iets bijzonders was gebeurd. ‘De brug is fout,’ antwoordde hij.

‘Gunst ja,’ zei ik onnozel, ‘ik dacht gisteren al dat hij een beetje schommelde. Is het ernstig?’

De man lachte me vriendelijk uit, zette zijn zonnebril af en vroeg plagerig: ‘Hoeveel uur bent u al op het eiland? Fout betekent dat de brug open is en dat we geduld moeten hebben. Kijk, daar komt de schuldige al aan.’ Hij wees naar een marinejager, die binnenvoer. Hij leerde me ook dat je op kon bellen om te horen of de brug goed of fout was. ‘Maar u kunt ook omrijden, u hoeft niet beslist te wachten. Als u soms een gids nodig hebt; a pleasure.’

Gelukkig hoefde ik op de uitnodiging niet in te gaan, want het licht sprong naar groen. Later kwam ik hem nogeens tegen en we zwaaiden naar elkaar als oude kennissen. Iedereen kent iedereen, had Moniek toch ook gezegd.

Het gaf me een prettig gevoel dat ik zelf ontdekt had hoe Punda te bereiken als de brug fout was.

Ik keek neer op de duizenden daken van de stad. Zou Marina daar nu ergens zijn? Wat zou ze doen, hoe zou ze leven, wat denken?

De rose, gele en andere pasteltinten van de huizen deden op dit uur van de dag aan vrolijke snoepjes denken. Huizen van tumtum als uit een nog te schrijven sprookje. De oude kanonnen op het fort waren, zelfs in vernagelde toestand, lang zo vrolijk niet.

Zelfs nu in hun ornamentale functie, hadden ze hun grimmigheid van weleer niet verloren.

Eens hadden ze gebulderd, angst, pijn en dood van zich laten uitgaan door middel van de grote kogels, waarvan er nog enkele te kijk lagen.

De man achter dat kanon - of was het nog een jongen geweest? - wat had hij gevoeld? Haat of angst?

Ik dronk de slechte, lauwe koffie, rookte een sigaret, tuurde door een verrekijker. Langzaam liet ik hem over water, huizen en de opzij gevaren brug glijden. Ineens zag ik niets meer, mijn ogen geleid door de sterke lenzen, werden gevangen in een grijze wolk. De afvoerwalm van de Shell.

Ik liet de kijker wat zakken, overzag het enorme complex. Pijpen, overal pijpen, tanks, de eeuwige vlam, walm, vette viezigheid, stank. Ja zelfs de stank leek zichtbaar. De avond daarvoor had ik op de porche de Shell geroken, mijn keel was er onaangenaam door geprikkeld.

Curaçao, dacht ik, hoe was je vroeger, toen je nog niet stonk? Toen de olie je nog niet verpest had,

letterlijk en figuurlijk?

Hoe rook je toen? Ik keek naar de berg in de verte. Kaal, grauw en eindeloos droefgeestig was hij, ontluisterd vooral. Eens groeiden er bomen op. Bomen - ai - hout - ai - verfstoffen - ai - geld. Zo was dat gegaan. Geld stinkt soms even gemeen als afvoer van olieprodukten.

Ben ik geen eeuwen te laat? vroeg ik me af. Ik had dit eiland moeten zien toen het nog geen dorst had, toen er nog bomen op de berg stonden, wier wortels het water vasthielden.

Ik had hier moeten zijn voordat de pionierende avonturiers uit de lage landen kwamen met grote bijlen in hun hand en cijfertjes in hun kop. Hoog die bijl, weer een boom. Wisten zij veel dat de grond dood zou bloeden zonder wortels. En als ze het geweten hadden? Wat is belangrijker dan een volle beurs? Een lege grond? Ach kom - na ons de zondvloed. En de regens die vruchtbaarheid konden brengen, rolden als huilbuien langs de wanden. Allemaal vergeefse tranen, zoals er zoveel vergoten zijn overal op de wereld, maar nergens meer dan hier. Tranen van mensen en van de natuur, door domme schepselen veroorzaakt. De duizenden cactussen van het eiland heffen nog steeds in een fel protest hun armen naar de hemel.

Met niemand had ik nog gepraat over het doel van mijn verblijf hier.

Max en Moniek van Lennep, die ik inmiddels tutoyeerde - ik moest wel -, ontliep ik zoveel mogelijk. Max scharrelde weer wat rond met zijn gekneusde voet. Eigenlijk was het een aantrekkelijke man, wat filmisch met zijn dikke, wit-grijze kuif en zijn donkere ogen. Hij gedroeg zich charmant en speels, maar er was iets ondefinieerbaars aan hem, dat me tegen stond. Bovendien ergerde me zijn patriarchale houding ten opzichte van Moniek. Hij mocht dan veel ouder zijn, ze

was toch zijn vrouw en geen kind dat nog opgevoed moest worden.

Omdat ik het gevoel had dat ik mijn aanwezigheid verklaren moest, deed ik alsof ik journaliste was en een reisverslag moest maken.

Uitgebreid vertelde ik hun dat ik in het kinderhuis Casa Cuna was geweest. Het kostte me geen moeite daar opgetogen over te doen.

Het dagverblijf van kinderen wier moeders werkten, had inderdaad indruk op me gemaakt. De kleuters en babies varieerden van huidskleur in alle schakeringen van diepzwart naar bijna blank die je je maar bedenken kunt. Ze lieten zich fotograferen alsof ze beroepsmodellen waren, trokken gelegenheidssmoeltjes en scholden me ondertussen gierend van het lachen voor macamba uit.

Het meegebrachte snoep was snel verdwenen. ‘Macamba - macamba.’

‘Kleine aapjes,’ vergoelijkte Max, ‘weten zij veel.’ ‘Ben je ook bij de buren van Casa Cuna geweest?’ vroeg hij verder.

Dat was ik, maar ik had het niet willen vertellen. Naast het kinderhuis is namelijk het Zeemanshuis van het Leger des Heils.

Omdat ik wist dat het Leger een eigen opsporingsdienst heeft, was ik erheen gegaan. Mijn bezoek daar had me erg verrast. Wat had ik verwacht? Een duffe toestand met bijbelteksten aan de muur? De werkelijkheid was een modern geoutilleerd gebouw, vrolijk met vlaggen versierde ruimten en overal bloemen. Een welvoorziene leestafel, een winkel waar van alles te koop was, van postzegels tot filmtoestellen toe.

Je kon er biljarten en mediteren.

Een dikke kleurlinge dweilde de vloer, ondertussen ijl zingend tegen het menuet van Boccarini in dat uit de radio klonk. Naast de toonbank hing een pamflet, waarop met grote letters stond: GEZOCHT.

Daaronder waren drie foto's afgedrukt Een meisje van veertien jaar en twee mannen. Zij werden dus gezocht. Het gaf me een vreemde sensatie.

Ergens waren mensen vol zorg over dit kind, over deze mannen, die zomaar weg waren. Weg - net als Marina. Met de beheerder had ik over haar willen praten. Hij kende het eiland beter dan wie ook, hij had ervaring met mensen die verdwijnen wilden uit de maatschappij. Maar toen ik hem ontmoette, veranderde ik van plan. Het leek me onkies, deze bleke, dodelijk vermoeide man met mijn problemen lastig te vallen. Hij zag er uitgeblust en verdrietig uit, was de opstand van 1969 niet te boven gekomen. Misschien was hij vroeger wel het type geweest van de vriendelijke heilsoldaat met blijde ogen en een goed woord voor iedereen. Nu was hij een teleurgesteld mens met een maagzweer en veel zorgen voor de toekomst. Moe en lusteloos zag hij er uit, een levende dissonant in de fleurige omgeving. ‘Ik vroeg,’ had Max herhaald, ‘of je bij de buren van het kinderhuis bent geweest. Waar zit je met je gedachten?’

‘Ik zit met mijn gedachten bij de buren van het kinderhuis, waar ik inderdaad geweest ben. Nog meer weten? Het is geen geheim hoor, ik dronk er iets koels en kocht er ansichtkaarten. Niet dat het je iets aangaat, maar je mag het allemaal best weten,’ snoefde ik.

‘Mens, doe niet zo snibbig. Als je er niet geweest was, zou ik het je aangeraden hebben. Er is zo weinig interessants om over te schrijven hier, je kunt toch niet blijven leuteren over lieve, zwarte kindertjes en cactussen.’

‘Zo zie je maar weer hoe uitstekend ik mijn weg hier weet te vinden.’

‘Padvinder,’ spotte hij, ‘spoorzoeker.’

Hij moest eens weten hoe dicht hij met die opmerking bij de waarheid was, peinsde ik, nog steeds kijkend naar de Emmabrug, die de tanker vrij baan had ge-

geven en daarna langzaam dichtzwenkte.

Ik herlas de lieve brief van Aldert. Nadat hij me op Schiphol had weggebracht, verontrustte mijn reis hem plotseling erg. In een impuls had hij daarna Max van Lennep opgebeld.

Hij schreef verder: Ik kon de gedachte aan je volstrekte eenzaamheid niet verdragen. Daarom deed ik een beroep op hem. Misschien was het mijn geweten? Had ik toch met je mee moeten gaan?

5

De kerkdienst die eerste zondag was een belevenis. ‘We zijn allemaal Abeltjes, allemaal ruige Kaïns,’ constateerde de dominee, een nog jonge, blonde reus, met een zachte, muzikale stem. Het was een gedachte die me niet verliet en aannemelijker dan de herinnering die de lagere school aan deze mensen bij me had achtergelaten.

In het kerkje zaten praktisch alleen jonge mensen, een heel kleine groep van mijn eigen leeftijd, verder veel kinderen. De sfeer was geanimeerd, bijna zou ik het gezellig noemen, maar misschien kwam dat ook wel door de fleurige zomerkleren.

Na afloop van de dienst dronk men gemeenschappelijk koffie. Iedereen praatte met iedereen, wat me geen buitengesloten gevoel gaf, want behalve de dominee kwamen veel van hen ook met mij een praatje maken. Moniek was er ook, druk in de weer met koffie rond brengen.

‘Zie je wel,’ fluisterde ze me toe, ‘hoe hot de gemeente is op een nieuw gezicht. Je bent helemaal in. Iedereen komt even aan je snuffelen. Voor je weggaat, heb je stapels uitnodigingen, let maar op. Maar...’ ze stak kinderlijk haar tong uit, ‘wij hebben lekker de primeur.’ De gemeente bestond voornamelijk uit Hollanders. Ik zag maar een paar licht gekleurde en twee zwarte mensen. Met een ervan maakte ik kennis. Hij heette Yose. Zijn achternaam verstond ik niet en toen ik er naar vroeg, zei hij: ‘Zegt u maar Yose, mevrouw, dat doet iedereen.’

Hij was veel ouder dan ik, zijn haar was bijna wit, zijn huid diep zwart. Yose was geen vrolijke neger, al zou je dat bij zijn zware postuur en zijn ronde hoofd misschien verwachten. Hij had iets ingetogens, zijn ogen stonden ernstig. Zijn handen waren niet mollig, maar hard en benig.

'Had u een gezegende dienst, mevrouw?' vroeg hij wat plechtig.

'O ja,' antwoordde ik, 'u ook?'

'Iedere zondag vind ik God hier. Onze dominee is een man met vele gaven. Door zijn woorden kan ik zien.' 'Wat ziet u dan?'

'Mijn gebroken bestaan. Maar' - en zijn ogen glansden even op uit hun ernst - 'maar ook het beloofde land. Daar gaan we heen, mevrouw.'

Nog nooit had een vreemde me zo spontaan iets van zijn innerlijk laten zien. Hij praatte nog wat na over de preek, zo nu en dan zoekend naar woorden in een wonderlijke mengeling van plechtigheid en kinderlijkheid.

Yose vertelde me verder dat hij chauffeur was op een a.c. busje, een vaste stadsroute reed en zijn werk met veel plezier deed.

'Ik rijd eens een hele ochtend met u mee in uw bus, kan dat?' vroeg ik.

'Dat is heel goed, mevrouw.'

Zo'n rit leek me een goede gelegenheid rond te kijken. Als een ander achter het stuur zat, kon ik beter op de mensen letten. Misschien zou ik plotseling ergens het gezicht zien, dat ik zocht.

Die avond zat ik voor de eerste keer niet op de porche, maar binnen. Op de tafel voor me legde ik de foto van Marina. Gelukkig was het een matte af druk, zodat ik er op tekenen kon. Op de foto zelf was geen lijn of rimpel te zien, vroeger maakte men bij voorkeur van ieder portret een gladgestreken poppegezicht. Maar ik herinnerde me de vage aanzet van de lijnen

rondom haar mond goed. Voorzichtig trok ik met een potlood rimpels naast en boven haar mond. Zou ze ook kraaienpootjes hebben gekregen? Ze lachte altijd zo weinig. Of ontstonden die niet door lachen? Eigenlijk wist ik dat niet. Ik dacht terug aan het gezicht van haar vader. Ja - ze had toch veel van zijn trekken. Op het moment dat ik met de kringen onder de ogen begon, ging de telefoon. Meestal was het voor de familie van Netten. Nu niet.

'Met mevrouw van Lier, spreekt u. Wij hebben elkaar vanmorgen tijdens de kerkkoffie ontmoet, herinnert u zich?'

'Even denken - blauwe jurk - klopt dat?'

'Juist, prima. Mijn man en ik geven beiden les op het Stuyvesant College. Ik geschiedenis. We zitten nu middenin de periode 40-45. Nauwelijks één kind heeft benul over de achtergronden van de oorlogsjaren. Daarom wilde ik eens iets experimenteels doen. Een nieuw gezicht doet hier altijd wonderen. Zoudt u me willen helpen?'

Terwijl ze haar plan verder uitlegde, hoorde ik voetstappen op de porche.

'Een momentje,' onderbrak ik, 'ik brand mijn vinger, even een asbak pakken,' improviseerde ik. Wat lieg ik toch vlot, schoot het door me heen, toen ik de foto weggriste en achter een boekenrij duwde.

Inwendig foeterde ik over het ongemak dat iedereen altijd maar zo plompverloren bij je binnen stapte. Geef mij maar een Hollandse voordeur met een bel. Vlug maakte ik het gesprek af met de belofte dat ik zou komen om samen een plan te maken.

Het verbaasde me niet dat Max en Moniek binnenkwamen, maar het irriteerde me wel. Konden ze me dan nooit met rust laten?

'Dat maakt maar afspraakjes,' probeerde Max.

Hij hief waarschuwend een vinger op. 'Je kijkt er zo betrapt bij alsof het een heel stout rendez-vous is.'

‘Dem Reinen, lieber Max, ist alles rein.’

Moniek floot tussen haar tanden, trok een grimas, wierp haar man een kushand toe. ‘Soms lieve schat, ben je zo nieuwsgierig als een oud wijf, echt het staat je niet.’

Later, toen ze weg waren, deed ik de deuren op slot en werkte ik verder aan de foto. Na een goed half uur had ik van het meisje Marina een vrouw van ruim veertig gemaakt. Maar of het klopte? En wat moest ik met het haar? Zou ze grijs zijn geworden? Misschien had ze het geverfd. Vertwijfeld vroeg ik me af of ik ooit iets aan de foto zou hebben. Onrust overviel me. Stel dat ik haar vond, hoe zou ik ooit werkelijk met haar kunnen praten?

Ik liep nog een eindje om. Het was heel stil buiten. Hier en daar blafte een hond, verder was er alleen het zoemende geluid van de airco's. Koele kamers waren heerlijk, zeker om in te slapen, maar het eeuwige geluid van de draaiende motoren werkte vaak op mijn zenuwen.

Toen ik die nacht door de straten liep, kwam het gezoem me tegennatuurlijk voor, bijna vijandig.

6

Nadat Marina ons in 1944 verraden had en er een inval in ons huis was gedaan, leed ik erg aan nachtmerries. Ook na de oorlog heb ik er nog jaren last van gehouden. Langzamerhand werden de perioden tussen de dromen groter, maar helemaal verdwenen zijn ze nooit. Nog steeds gebeurt het dat ik gillend wakker word, panisch van ellende, angstzweet op mijn gezicht, trillend van emotie.

Die dromen zijn altijd hetzelfde. Ergens is dan een vage raamachtige opening, waar iemand mij in wil duwen. Ik probeer mij te verzetten, vecht voor mijn leven, maar mijn spieren worden willoos en slap. Als ik dan overmeesterd ben en val, wordt er op me geschoten.

De eerste jaren van ons huwelijk kostte het Aldert veel tijd en vooral veel tact me weer te kalmeren. Hij kwam bij me in bed, sloeg zijn armen om me heen en praatte net zo lang tegen me tot het beven ophield en ik niet meer huilde. Soms durfde ik na zo'n aanval niet weer in te slapen en wachtte ik bevangen de ochtend af. De dag na zo'n nachtmerrie was ik labiel en moe, vaak nog half in trance en beverig.

Zo hevig als toen zijn de reacties niet meer, het kost Aldert geen uren meer me tot de werkelijkheid te brengen. Hij hoeft alleen mijn hand vast te houden, als hij twee of drie keer zegt dat ik droomde, kom ik weer vrij vlug tot mezelf.

Het merkwaardige is dat ik in al die jaren nooit heb kunnen ontdekken wie me duwde, wie schoot. Eigenlijk

was er nooit een bepaald mens die me opjoeg en dreigde, meer een satanische, dwingende macht. Een onmens zonder armen, zonder benen, alleen met duizend grimmige ogen zonder kleur. Een onbestemde vijand die mijn angst kende en er een sadistisch genoegen aan beleefde.

Hier ging ik weer door de hel van een dergelijke nacht. Maar nu was de situatie herkenbaar en te lokaliseren. Ik stond op de Curaçaose noordkust, waar de passaatwinden het water van de Caraïbische Zee tot hoge muren op jaagt met zoveel kracht dat het huiveringwekkend is. Groen en blauw komt het water aangerold en slaat dan wit schuimend op de rotsen te pletter. Maar de wind blijft met oerkrachten geselen. Storm en rotsen zijn als twee tegenstanders die hun machtswellust op elkaar afreageren, met de zee als inzet.

'Niet verder,' klinkt hard het protest van de rotsen, 'hier is de grens, het water mag niet verder.'

'Laat me niet lachen,' antwoordt de wind in bruut geweld, 'waar is de grens? Ik bepaal grenzen, niet jij.' In tomeloze vaart jaagt hij de golven recht tegen de rotsen omhoog, een stortzee die op het land geslingerd wordt.

Daar stond ik in mijn droom met plotseling de vijand achter me. Hij dreigde, hij duwde. Ik viel langs de rotswand in woest schuimende massa's diep onder me. Er werd niet op me geschoten, dat was niet nodig. Een val in deze tumultueuze rel tussen storm en rots betekent zonder meer het einde van ieder levend wezen. Maar de sadistische vreugde om mijn angst was er wel. Een walgelijke lach, herhaald door vele echo's, omringde me.

Gillend werd ik wakker. Mijn lichaam trilde, ik was verlamd van angst. En er was geen Aldert die me kalmeerde.

De volgende morgen probeerde ik mezelf wijs te maken dat deze droom niets met vroeger, niets met Marina

te maken had. Ik was immers daar op die noordkust geweest, meer dan een uur had ik er doorgebracht. Overweldigd was ik geraakt door het schouwspel. Onverantwoordelijk dicht bij de afgrond had ik gestaan en een hoog opgetilde, voortgejaagde golf had me totaal overspoeld. Verblind door het zoute water in mijn ogen was ik een moment radeloos geweest. Mijn kleren waren doornat geworden en ik liet me opdrogen in de zon. Terwijl ik daar zat, probeerde ik me te herinneren wat Tip Marug geschreven had over zelfmoord op diezelfde rotsen.

Kwam mijn droom niet door de belevenissen en bespiegelingen van die middag? Ik had toch risico's gelopen en het zelfmoordverhaal had me bijzonder bezig gehouden. Maar hoe ik ook probeerde mezelf wat wijs te maken, het lukte niet. Ik wist heel zeker dat het voorval aan de kust misschien invloed op het raam van de droom had gehad, de kern, het wezen was onveranderd. O God, moest ik dan blijven leven met die dreigende doodsangst van een vijand die Marina op mijn spoor had gezet?

In een impuls reed ik weer naar de kust, waar ik in de auto bleef zitten. Alles was ruw en indrukwekkend als daarvoor, maar niet meer verrassend nieuw. Ik kwam er als iemand die het allemaal al kende. De fregatvogels hingen weer als zweefvliegtuigjes in de lucht, om daarna gracieus te duiken. Ze waren als oude bekenden voor me. Het brute geweld van de passaat kwam me bijna vertrouwd voor. Tot nog toe was ik door het klimaat en het landschap, ondanks het eigenlijke doel van mijn reis, toch ook toerist geweest. Een reizigster die zich graag liet boeien door onbekende en ongeziene dingen. Dat viel ineens van me af bij de herkenning van het stuk kust. Ik was niet langer toerist.

Ik startte de auto weer en reed een eind verder, tot vlak bij een grote stortplaats van vuilnis. Tussen het

afval scharrelden kinderen rond, speurend naar dingen waar ze nog iets aan hadden.

Op mijn roepen kwamen ze naar me toe, kleine schoffies op zoek naar avontuur. Zonder aarzeling liet ik hun de foto van Marina zien, zei dat ze een vriendin van me was met wie ik hier afgesproken had.

‘Maar ze is er niet. Hebben jullie haar misschien gezien?’

‘Atta,’ zei een van de jongens, ‘ze was er gisteren.’

‘Gisteren?’ echode ik.

‘Si - ze kwam toen u zo nat werd.’

‘Misschien,’ vulde een ander verlegen aan, ‘misschien herkende ze mevrouw niet. Mevrouw was zo nat.’

‘Ging ze toen weg?’

‘Si - en de meneer ook.’

Dit was niet mogelijk. Dit kon eenvoudig niet waar zijn. Zo goed mogelijk concentreerde ik me om mijn verwarring te verbannen. Alsof het om een grapje ging zei ik speels: ‘Mij kunnen jullie niet voor de gek houden hoor. Ik geloof er geen klap van.’

De jongens haalden hun schouders op, onverschillig en tegelijkertijd ook verlegen.

‘Hoe zag die meneer er dan uit?’ vroeg ik uitdagend. Dat wisten ze niet. Het was gewoon een meneer. ‘En wat voor auto had de mevrouw dan?’

Die vraag kwam beter over, want Curaçaose jongetjes hebben net als alle andere jongetjes op de wereld diepe belangstelling voor automobielen. Er was geen enkele onzekerheid.

‘Een witte Renault.’

Ik gaf de jongens wat geld en spuide de twee woorden Papiaments die ik kende: ‘Adios amigos.’ Beteuterd keken ze me na.

Als ze de waarheid gesproken hadden - en waarom zouden ze niet? - had ik het eerste draadje in handen. Een witte Renault. En een meneer.

Hoe krankzinnig de situatie had kunnen zijn, drong

nauwelijks tot me door. We hadden elkaar kunnen ontmoeten, Marina en ik. Ik wilde er niet aan denken, distantieerde me met geweld van de vraag wat ze daar aan de kust gedaan had. Want, niet waar - wie zocht er nu eigenlijk wie? Even kwam die vraag wel boven, maar de behoefte vorderingen te maken met mijn plannen was zo groot, dat ik me bewust afsloot voor complicaties, waarvan ik de portee in geen enkel opzicht kon overzien.

Een witte Renault. Een meneer. Voorlopig wilde ik het daar mee doen.

7

's Morgens om acht uur stond ik voor het postkantoor in Punda. Daar zou Yose me oppikken. Maar hoe ik ook uitkeek, een bus zag ik nergens. Toen stopte er een grote taxi langs de stoeprand en even later hoorde ik dat wat wij een bus noemen op Curaçao een konvooi heet en dat het vervoermiddel van Yose een AC busje heet.

Overigens had zijn keurige, ruime chevrolet dezelfde functie als een bus, hij reed er een bepaalde route mee. Afwijking hiervan is strafbaar. Ik voelde me dan ook helemaal niet zo gelukkig dat hij, nadat we nauwelijks een half uur hadden gereden, afzwenkte van het voorgeschreven traject. Dat gevoel van onbehagen werd nog groter toen we een brede oprijlaan opgingen en een kleurling woedend zijn vuist opstak en ons een stortvloed van Papiaments achterna schreeuwde. Yose lachte ontspannen en riep iets terug dat me, hoewel ik het niet verstond, kalmerend, zelfs bijna bezwerend voorkwam.

‘Wat is er?’ vroeg ik.

‘Ach, niks bijzonders. De man herinnerde me eraan dat ik geen toeristen mag rijden. Dat mogen alleen de echte taxi's. Hij kent mijn route en liet even merken dat hij heel goed wist dat ik er van afweek. Hij reed vroeger zelf ook in een busje. We kennen elkaar goed, hij zal me niet aanklagen.’

‘Ik vind het echt een beetje moeilijk hoor,’ merkte ik op.

‘En dat is helemaal niet nodig. Ik geloof dat mevrouw

de likeurfabriek nog niet gezien heeft. Daarom gaan we daar nu eerst kijken.'

'En als je er dan last mee krijgt?'

'Laat u dat maar aan Yose over.'

Zo gebeurde het dat ik op het uur van een Hollands ontbijt likeur stond te drinken in een minifabriekje. Alles glom er en was zo proper dat het meer op een filmdecor leek dan op een fabriek waar vele flessen worden klaargemaakt om verzonden te worden. Het was kennelijk een oud landhuis.

In wat vroeger de zaal was - wij zouden dat salon noemen - stond de grote distilleerketel, het rook er heerlijk. De deuren naar een prachtig aangelegde tuin stonden open. Er zijn op het eiland maar weinig echt groene tuinen. Water is kostbaar en gespoten wordt er zelden. Werkelijk frisse tuinen vind je bijna alleen in de beide Shelldorpen, waar de bewoners op rekening van de oliemaatschappij verplicht zijn te sproeien. Maar hier achter de likeurstokerij was een kleine wondertuin, waar de bonte troepialen vrolijk van bloem naar bloem wipten. Er moesten er veel meer zijn dan ik zag, want hun fluiten vulde de tuin met een blij muziekje. Verder was het een verstild stukje wereld dat weggeknipt leek uit de werkelijkheid.

Toch werd er gewerkt in de zaal, maar zonder gerucht. De sprookjessfeer van de tuin hing ook over de werkende meisjes, over de koperen buizen van de ketel en de flessen die klaar stonden om gevuld te worden. Ze leken op heldere bellen die uit de bellenblaaspijp van een kind gekomen waren.

Ik kreeg gedroogde lemoenschillen als souvenir, dronk nog een niet te weigeren glas en schoof weer in de auto.

Het leven leek me op dat ogenblik feestelijk en goed. Likeur op een pril ochtenduur zal daar wel iets mee te maken hebben gehad. Iets, maar niet alles. Het kwam vooral door Yose dat ik me zo prettig voelde. Er ging

een zekere kracht, een fluïdum van hem uit, dat me verwarmde en ontspande.

Hij was een blijmoedig mens en volstrekt vrij. Er was tussen ons geen sprake van rassen- of - zoals men pleegt te zeggen - standsverschil, ik onderging het contact met hem als de meest natuurlijke relatie die ik ooit met iemand voelde. Na de likeurstokerij reed hij een poos zijn vaste traject, pikte klanten op, zette ze weer af. Voor iedereen was hij even attent, charmant en hartelijk. Ik was zijn enige niet gekleurde passagier, maar hij behandelde ons allemaal hetzelfde. Hij vertelde over zijn gezin, dat katholiek was gebleven en hoe hij ertoe gekomen was protestant te worden. Hij sprak over zijn geloof met een vanzelfsprekendheid die ik hem benijdde. Hij citeerde psalmen en profetieën met het gemak van een kenner. En hij kon er maar niet genoeg van krijgen zijn dominee te bejubelen.

'Ik geloof,' zei ik plagend, 'dat er niemand is die u zo bewondert als hem.'

'Ik houd van de dominee, ik houd zo geweldig veel van hem, want hij brengt mij steeds weer bij God.'

Zo nu en dan stokte zijn stem, dan kon hij het Hollandse woord niet vinden. Een enkele keer articuleerde hij zo sterk dat ik hem verkeerd begreep. Na zijn lof op de dominee ging hij zonder overgang verder: 'Nu rijd ik u naar Zuikertuintje voor een kop koffie met een kickje.'

De koffie leek me een super idee, maar na de likeur, die me nog in de maag brandde, kwam een kickje me minder geslaagd voor. Achteraf bleek dat 'cakeje' te zijn, zodat ik me geen zorgen had hoeven te maken. Zuikertuintje is ook een oud landhuis, dat eens in een plantage stond. Nu is het een grote supermarkt met een gezellige koffie- en snackbar. Het enige merkwaardige van Yose was, dat hij geen portemonnaie had. Zijn autosleutels en het rittengeld van de passagiers bewaarde hij in een blikken sigarentrommeltje. Hij

zette het voor zich op de bar, legde er zijn magere, bruine hand overheen, bestelde koffie en het ‘kickje’ en praatte rustig en plezierig verder. We zaten daar samen als oude vrienden die nooit uitgepraat raakten. Het was niet bij me opgekomen dat ik naast een kleurling zat. Waarom ook, hij gedroeg zich zoals ik van iedere kennis of vriend gewend was. Maar ineens merkte ik dat er over ons gepraat werd. Zag hij het ook? Zag hij hoe er vrouwen naar ons keken en achter hun hand iets over ons zeiden? Voelde hij hoe discriminerend hun gedachten waren? Het kon hem toch niet ontgaan hoe spottend hun ogen keken?

Een kleurling - een blanke vrouw - een sigarenblikje.

Later heb ik begrepen dat hij al deze dingen wel registreerde, maar hij was als mens zo groot, zo vrij dat het hem niet beroerde. Het was geen schijnbaar vrij-zijn, geen bravour of hoogmoed, het was een wezenlijk los zijn van alle ingewikkeldheden die mensen krampachtig in leven houden. Het geheim van die vrijheid zat in zijn geloof, dat diep en ongecompliceerd was.

Bij de tweede koffie herinnerde ik hem eraan dat Zuikertuintje niet op zijn route lag en dat hij veel te veel tijd spendeerde aan een toerist.

Hij haalde de sleutelbos uit zijn geldtrommeltje, maakte een manuaal alsof hij een denkbeeldig slot opendraaide en zei: ‘Mevrouw is geen toerist.’

Er klonk geen nieuwsgierigheid in zijn stem, hij stelde eenvoudig het feit vast. Daarna draaide hij de sleutel nog eens om en stopte hem toen weer in het sigarenblikje. ‘Zullen we verder gaan?’ stelde hij glimlachend voor.

Eer er nieuwe passagiers instapten, zei ik: ‘Je hebt gelijk, Yose, ik ben geen toerist. Eigenlijk zou ik je graag willen vertellen waarom ik naar jouw doeshi Corsow gekomen ben. Het is een soort opdracht, waar

je me waarschijnlijk bij zou kunnen helpen, als je wilt tenminste.'

'Als ik kan...' was het enige commentaar.

We reden zwijgend verder, het liep tegen half twaalf. De wind die door de open raampjes naar binnen woei, werd warmer en warmer.

Het verbaasde me dat hij niets vroeg, geen enkele poging deed mij aan de praat te krijgen. Er kwamen geen andere mensen meer in de auto.

'Ik moet nu schoolkinderen halen,' legde hij na een poosje uit. In Julianadorp, de gesloten Shellgemeenschap, stopte hij bij de B.L.O. school. Acht kinderen tuimelden de auto binnen.

'Zegt niemand mevrouw gedag?' vroeg Yose.

'Dag mevrouw,' klonk het gehoorzaam.

Er werd lekker gekift, gegeind, gerommeld, gegeten en met pitten gegooid.

'En geeft niemand mevrouw tamarinde?'

Iemand stak mij een soort tuinboon toe. Ik had er geen idee van wat ik met het ding aan moest en gluurde achterom om de kunst af te kijken.

Toen schoten twee stakerige armpjes naar voren, twee vieze handjes braken de boon open en wipten de vruchten eruit. Ik zag behalve de zwarte nagels van het kind, kleine, zwarte beestjes in de dop van de boon lopen en griezelde.

'Tamarinde,' merkte Yose op, 'is heerlijk en gezond. Mevrouw moet wel op de pit passen.'

'Lekker,' loog ik moedig, het weinige vruchtvlees van de pit los zuigend; het was krijtzuur. 'Heel lekker, bedankt jongens.'

Nadat hij de kinderen had afgeleverd, bracht Yose me thuis. Het was inmiddels bloedheet geworden. Doodmoe was ik van de hitte en het autorijden. Merkwaardigerwijs had ik nauwelijks aan Marina gedacht, bewust naar haar gespeurd zelfs helemaal niet. Correct nam Yose afscheid van me, ineens meer chauffeur dan goede

vriend, waardoor er onverwachts toch een vreemde afstand tussen ons ontstond.

‘Yose, wanneer mag ik je mijn verhaal vertellen?’ Op een verfomfaaid papiertje schreef hij zijn telefoonnummer.

‘Mevrouw kan mij altijd bellen. Dan maken we een afspraak.’

Ik heb nooit begrepen waarom hij zo vormelijk werd. Wilde hij niet gemengd worden in de besognes van een ander? Was het bescheidenheid? Ik heb het nooit gevraagd, ook later niet toen ik naar Holland terug ging en hem als een stukje van mijn eigen leven achter liet.

8

De airco in het zaaltje was halverwege de filmvoorstelling uitgevallen, zodat het er warm en benauwd was. Eigenlijk hadden ze het programma gewoon moeten kappen verder. Dit was geen atmosfeer om met tientallen pubers een goed gesprek te hebben.

Zoveel tieners in een ongeventileerde ruimte - ga je ruiken. Ik rook hun lichaamsgeuren dan ook sterk en vroeg me af of ze er zelf ook hinder van hadden. Een film onder schooltijd was natuurlijk altijd welkom, het brak de sleur, maar werkelijk geboeid waren ze beslist niet. Zo nu en dan werd er gefloten, regelmatig zeilden er proppen papier door de lucht. Enkele erg stoeren negeerden het rookverbod en zaten stiekem een sigaretje te paffen.

Wat was ik begonnen? Waarom had ik me door deze klus laten afleiden van die dingen die ik primair wilde doen?

Ach, ik had dat enthousiaste mevrouwtje van Lier niet willen teleurstellen. En als ik er persé af had gewild? Smoezen genoeg. Maar - eerlijk is eerlijk - ik had nie er niet van willen af maken, niet echt. Ik greep gewoon de gelegenheid aan om mijn jacht op Marina te staken. Ik zocht uitvluchten haar niet te zoeken.

De dag daarvoor had ik uren over het eiland gecrossed, als een dwaas achter een witte Renault aanrijdend. Tot diep in de knoek had ik de auto gevolgd. De afstand tussen onze auto's was te groot om te zien wie de bestuurder was. Een zonnehoed was al wat ik zag.

Ergens naast een geel knoekhuisje werd de auto ge-

parkeerd. Ik minderde vaart. De eeuwig waaiende wind warrelde zo penetrant in mijn hoofd dat ik er dizzy van werd, moe en gespannen raakte. Natuurlijk stapte Marina niet uit de auto, maar een jonge Curaçaoënaar, mooi en krachtig als een dier. Zijn zonnehoed slingerde hij op de achterbank. Een kudde prachtig gekleurde geiten huppelde op hem af.

Een plotselinge angst overviel me. Wat moest ik hier in vredesnaam in deze verlatenheid? Moest ik naar de man toe gaan, hem de foto laten zien, vragen of hij Marina kende? Dat was toch volstrekt absurd. Wat zou hij van me denken, waar zou hij me van verdenken? De wind en de warmte vergrootten mijn bangheid. Nog nooit in mijn leven had ik me zo stupide gevoeld. Natuurlijk was het zot achter een auto aan te rijden, zonder te weten wie er aan het stuur zat. Zelfs of het een man of vrouw was had ik niet geweten. En hier reed ik dan, middenin de knoek met in de onmiddellijke omgeving alleen een jonge kleurling.

Ik minderde nu zoveel vaart dat ik bijna stil stond en zwaaide naar de man tussen de geiten. ‘Bon dias,’ riep ik hem toe.

‘Bon dias senora.’ Hij lachte, zijn hoofd wat scheef buigend. Toen zwaaide hij terug met een gracieus gebaar en maakte een paar passen in mijn richting. De geiten volgden hem. Zijn arm bleef ritmisch heen en weer zwaaien. Zijn hele manier van bewegen leek een dans. Een ballet waarin natuur en mens elkaar vonden in indrukwekkende eenheid. Even raakte ik betoverd door die gedachte. Ik zag de geiten als de koormeisjes van dit vreemde ballet. De jongeman bleef staan, zijn handen bewogen over de koppen van de kabrieten.

Plotseling werd de ban verbroken, de sfeer vernield. De deur van het gele huisje werd open gegooid. Een oude vrouw sneed met messcherpe kijfstem het plaatje stuk. Het plaatje van de dansende jongeman. De geiten stoven weg. De natuurlijke gratie van de neger ver-

dween, zijn houding werd stijf en spastisch, zijn gezicht nors en wrevelig. Hij schreeuwde iets terug. Driftig, onbeheerst.

'Als ik hier doorrijd, waar kom ik dan?' riep ik.

'Landhuis Knip, mevrouw.'

We zwaaiden weer naar elkaar, maar de betovering was er af.

Uren reed ik over landweggetjes tussen de eindeloos lange rijen cactussen door. Geradbraakt kwam ik thuis, met als enige waardevolle herinnering de dansende neger tussen gekleurde geiten.

Zo stond ik na de mislukte tocht van de vorige dag met zeer gemengde gevoelens in het warme filmzaaltje. Men draaide 'Slaap der rechtvaardigen', en het was me spoedig duidelijk dat het me niet de afleiding zou brengen, die ik wel wenste.

Tropenkinderen zijn vlug volwassen, de jongelui die ik zag waren bijna allemaal miniatuur vrouwtjes en mannetjes, geen echte scholieren. Maar hun lichamelijke rijpheid impliceerde geen geestelijke volwassenheid. Er hing een voelbare aversie tegen een gesprek in de zaal. Sommigen demonstreerden dat mokkend, anderen uitdagend. Iedereen had een stencil waarop vragen over de film stonden, die de discussie op gang moesten brengen. De afspraak was dat ik de leiding zou nemen. Hoe doe je dat met een stel onwillige tieners en met vragen die ik helemaal niet gelukkig vond? Ik voelde me geweldig opgelaten. De jongelui hadden kennelijk maar één wens: zo snel mogelijk weg, ergens een cola'tje drinken, zwemmen, transistortje aan, in de zon liggen en als dat zo uitkwam een beetje vrijen. Alles was beter dan praten met een vreemd mens over een al lang voorbije oorlog, die hen niets interesseerde. Wilde ik niet al direct voor de bijl gaan, moest ik me eerst een beetje populair maken. Daarom stelde ik voor het stencil maar te vergeten. Dat sloeg vrij gunstig aan, er ontstond een lichte verademing,

behalve bij mevrouw van Lier, die me fronsend en bezorgd aankeek.

‘Zullen we er een open gesprek van maken?’ begon ik, ‘iedereen die over de film of over de tweede wereldoorlog iets zeggen of vragen wil, kan het woord krijgen.’

Er volgde een rumoerige spraakverwarring, waarbij iedereen door elkaar praatte, maar al gauw bleek dat men het er over eens was dat een zekere Otto het woord moest krijgen. Het gezicht van deze jongen zal ik nooit vergeten. Hij was licht gekleurd, zeker al negentien jaar en bijzonder sympathiek. Hij gedroeg zich correct, beschaafd en het verbaasde me niet dat hij als woordvoerder was uitgeroepen, want het gemak waarmee hij praatte, was opvallend. Hij had zonder meer een spreektalent. Bovendien was hij slim. Hij begon mij namelijk te bedanken dat ik aanwezig was. Er zeilde geen prop meer door de lucht, er was niemand meer die wauwelde of vervelend deed. Otto sprak - men luisterde. Ik vond zijn overwicht bewonderenswaardig.

‘U denkt natuurlijk dat we allemaal hopen dat deze meeting maar vlug afgelopen is.’ Wat hautain keek hij me aan. Toen ik bevestigend knikte, ging hij meedogenloos eerlijk verder: ‘Dan hebt u gelijk, want dat denken we inderdaad.’

Er werd niet gelachen, maar serieus geklapt. Hij hief even zijn hand, de rust keerde onmiddellijk weer.

‘Mevrouw van Lier wist dat we dit hele gedoe bij voorbaat waardeloos vonden. Ze heeft het toch doorgezet. Wij zijn het daar niet mee eens. Mevrouw van Lier geeft geschiedenis, daar hoort de laatste wereldoorlog bij. Akkoord. Daarom moeten wij uit die periode feiten en namen leren, voor mijn part ook jaartallen. We staan zelfs open om iets te horen over de achtergronden uit die tijd, over het verzet, dat onder andere ook in Nederland geboden is. Het kost ons geen enkele

moeite te geloven dat er onmenselijk geleden is, dat er helden waren èn schoften. Overal. Dat liet deze film ons ook weer zien. Maar waarom moeten we daarover in schoolverband praten?'

Hij keek naar zijn lerares, toen naar mij en ging fel verder: 'Weet u waarom? Omdat de tweede wereldoorlog een stuk jeugdsentiment van uw generatie is geworden, waar u maar over blijft zeuren. En daar worden wij kotsmisselijk van.'

Hij eindigde met een kort vormelijk knikje, zei: 'Dank u wel,' ging zitten, terwijl een gescandeerd applaus losbarstte.

Een andere jongen, kennelijk geïnspireerd door het betoog van Otto, stond op. Driftig en nogal geëmotioneerd, zei hij: 'Het is de hoogste tijd dat oudere mensen de navelstreng met het verleden eens doorknippen. Ze kunnen niet eeuwig blijven zakkeren. Mensen die iets met jeugd te maken hebben, moeten hun beschimmelde problemen maar voor zichzelf houden. De wereld barst namelijk van nieuwe problemen. Of is dat u misschien ontgaan?'

Hij had met zijn sarcasme de lachers op zijn hand, men floot instemmend. Hier en daar ontstond tumult. Over en weer schreeuwde men naar elkaar.

Toen stond Otto weer op. 'Keep it clean, boy. Natuurlijk is het mevrouw niet ontgaan dat de wereld barst van de vuiligheid. Maar om daarover te praten, kwam ze niet. Mevrouw is gekomen om met ons te debatteren over een stukje geschiedenis, over haar eigen oorlog. We komen nooit verder als we haar eerst niet kunnen overtuigen waarom wij de balen hebben van dat kunstmatige in stand houden van het verleden.'

Toen hij voor de tweede keer ging zitten, brak pas goed de chaos los. Iemand zette een transistor aan, hier en daar pakte men het ritme van de muziek over in voetgestamp. Voor de derde keer stond Otto op. Zijn ogen stonden boos en dreigend, maar hij voelde

en ik constateerde dat hij de greep op de aanwezige jongelui verloren had. Onmachtig schreeuwde hij: ‘Stelletje zakken - dat zijn jullie.’

Mevrouw van Lier en ik stonden tegelijk op het podium; er moest wel iets gebeuren voor het helemaal uit de hand liep.

Ik kreeg diepe bewondering voor haar, zonder veel poespas lukte het haar de orde weer snel te herstellen. ‘Mevrouw Lindeman heeft het woord,’ zei ze kort. Dat overrompelde me, maar ze had natuurlijk gelijk. Ik was zo eigenwijs geweest me niet aan het discussiepatroon te houden, ik moest zo nodig een open gesprek, waardoor de chaos ontstaan was, dan was het ook logisch dat ik een poging deed de situatie te redden. ‘Jongelui,’ begon ik aarzelend, ‘jullie kunnen mij niet verwijten dat ik jullie met mijn gezeur kotsmisselijk heb gemaakt, zoals Otto veronderstelde. Jullie hebt me namelijk geen gelegenheid gegeven één bek open te doen. Maar toegegeven: wij ouderen zeuren als dat zo uitkomt nog steeds over de oorlog. Wij herdenken nog steeds onze doden. Mogen we alsjeblieft? Men heeft mij er grof aan herinnerd dat de wereld barst van nieuwe problemen. Men veronderstelde dat die mij ontgaan waren.

Otto zei: keep it clean. Terecht, want is het niet onzindelijk mij belachelijk te maken met argumenten van de wereldellende, waar niemand van jullie een poot voor uitsteekt, er zelfs geen serieuze gedachte aan wijdt?’

Er werd boe geroepen, gefloten. Dat was precies wat ik nodig had om helemaal op drift te raken.

‘Als jullie zo kapot zijn van oorlog, van honger en discriminatie, werkelijk kapot, dan kapten jullie allemaal met je luxe leventje. Mij verwijten jullie dat ik geen navelstreng doorknip en zelf lummelen jullie jaren langer op school dan nodig is. Laat me niet lachen. Geloof maar niet dat ik erin trap. Jullie ge-

bruiken op het ogenblik de chaos van de wereld als smoes, je wilt gewoon niet geconfronteerd worden - nergens mee. Net als in de film slapen jullie, maar of jullie slaap rechtvaardig is, blijft voor mij nog de vraag. Ik heb tegen de film ook mijn bezwaren, maar als uitgangspunt voor een gesprek was hij best bruikbaar.' Ik voelde me nu echt kwaad worden, alle tegenslag en spanning van mijn reis stapelde zich op mijn woede voor de jongelui en wel zo driftig dat ik me nauwelijks meer beheersen kon. Wat verbeeldden die kinderen zich eigenlijk? Wat wisten ze van het leven waar ze zo'n grote mond over hadden? Waar zouden ze ooit spirit en kracht vandaan halen als het er op aankwam? Als -? Kwam het er niet altijd op aan?

'Jullie worden misselijk van het gezeur van oudere mensen hè? Nou dan staan we quitte. Ik word het van jullie. Van jullie slappe gedoe, van jullie napraterij, van dat gespeel met grote woorden. Goed - wij ouderen hebben het allemaal fout gedaan. Wij hebben jullie wereld verpest. Knip die navelstreng dan door hè. Het wordt wel tijd. Gooi al jullie dure autootjes, brommertjes en radiootjes, gooi die hele luxe reutemeteut, die overigens door die slechte, zeurende volwassenen zijn betaald, dan op een grote hoop. Ga eens wat doen. Doen voor die wereld, voor je eiland hier. Ik heb de indruk dat het hier overal stinkt. Oh nee, niet alleen van de olie, niet alleen in de krotten, ook op de fijne strandjes van jullie stinkt het, omdat jullie zelf stinken.

De wereld staat overal in brand. Zo is het toch? En wat doen jullie eraan? Jullie drukken het knopje van de transistor in en luisteren geamuseerd of alleen apathisch naar protestsongs. Welke tophit schetterde er hier zoëven door de zaal? Was dat niet: 'free the people from the fire, teil the devil he's a liar?' Ja toch? Wel - doe dat dan, bevrijd de mensen van het vuur. Vergis je niet, want het is geen klus voor een achternamiddag.

En vergeet dan vooral ook niet tegen de duivel te zeggen dat ie liegt.’

Zo waardig mogelijk liep ik het podiumtrapje af, mijn drift was ontladen, maar mijn zenuwen lagen gespannen als stalen draden in mijn lichaam. Ik voelde me moe en oud, maar ik kon de schijn van beheersing nog net opbrengen. Ik gaf mevrouw van Lier een hand, kon er zelfs bij glimlachen.

‘Sorry voor deze rel. Het lijkt me beter als ik nu snel vertrek,’ fluisterde ik haar toe. ‘Vanavond bel ik u op, goed?’

9

Had ik zo te keer mogen gaan tegen deze kinderen? vroeg ik mezelf af toen ik in de koelte van de porche zat. Er waren misschien maar zes jongelui geweest die qua leeftijd niet meer op school hoorden, de anderen waren waarschijnlijk gewoon min of meer ijverige scholieren, die huiswerk maakten en voor de rest nog niet toe waren aan eigen meningen. Had ik recht zo meedogenloos hard te zijn, terwijl ik niets van hun persoonlijke achtergronden wist? En - hoe zwaar speelden de slechte vorderingen van het zoeken naar Marina in mijn agressie mee? Ruim een week zat ik nu al op het eiland, werd het geen heksenjacht, was het geen zeuren over een stuk verleden, zoals Otto meende? Nee, toch niet. Die schooljongens hadden ongelijk, hoe meer ik erover nadacht, hoe duidelijker het me werd. Maar ook mijn eigen ongelijk was evident. De dubieuze image die wij als volwassenen terecht of niet hebben, was door mij deze ochtend alleen vergroot. Ik had energie en tijd verspild, waar niemand mee gebaat was, bovendien zou mevrouw van Lier zich door mijn optreden helemaal gegrepen voelen.

‘Hallo - ook goede morgen, wat zit jij hier sip te kijken.’ Max en Moniek verschenen op de porche. Spontaan en eerlijk vertelde ik hun mijn ervaringen - nou ja eerlijk? Ben je oprecht als je de aanloop van een verhaal verzwijgt? Mijn katterigheid over de magere resultaten van mijn speurtochten zat immers verweven in de reakties van die ochtend. Toch praatte ik daar niet over. Ik realiseerde me dat het op zijn

zachtst gezegd eigenaardig was dat ik deze mensen, die toch zo bijzonder hartelijk voor me waren, zo buiten alles liet. Waarom was ik van plan Yose wel in vertrouwen te nemen en Max niet? Hij kende alles en iedereen, hij zou me geweldig kunnen helpen. Goed - hij was niet het type man dat ik waardeerde, maar was dat van belang? Deed ik er toch niet beter aan van zijn mogelijkheden, kennis en relaties te profiteren? Hij reageerde op mijn relaas met: 'Ach ja - die oorlog.'

Hij knikte me glimlachend toe, bood me een sigaret en vuur aan, bleef me fixeren op een manier die me verwarde. Wat probeerde hij? Mij voor zijn charmes te winnen? Hij herhaalde: 'Die oorlog. Wat weet de jeugd daar van? Forget it. Je bent immers voor heel andere dingen hier? Ligt het wel op je weg jouw ideetjes aan pubers op te dringen? Ach kom. Alles op wat wij dan "doeshi Corsow" noemen is één groot probleem. Het is een complex van politiek, gescharrel, oude cultuur en mentaliteiten waar jij niets van weet en niets van begrijpt. Dat hoeft ook niet, maar hang dan ook niet de wijze tante uit bij kinderen voor wie het nauwelijks mogelijk is eerlijke, positieve mensen te worden, maar die hier dan toch maar moeten leven.'

Toen wist ik zeker dat ik Max nooit in vertrouwen zou nemen. Hij zou het allemaal best bedoelen, daar wilde ik helemaal niet aan twijfelen, maar er zou tussen ons nooit contact kunnen groeien, we spraken gewoon een andere taal en riepen bij elkaar altijd weer tegenspraak op. Zelfs over een doosje lucifers zouden we verschillend denken en kibbelen. Dat was het. Hij was het bij voorbaat altijd oneens met me, wilde argumenteren en ik kon zijn opmerkingen niet zonder meer negeren. Ook nu niet.

'De wijze tante uithangen? Nou moe. Wil je er even aan denken dat ik uitgenodigd was. En dan: Curaçao mag dan voor mij niet te peilen problemen hebben,

dat heeft niets te maken met de oorlog. Middelbare scholieren praten tegenwoordig overal even negatief en ik zal nooit laten daar tegen in te gaan.'

'Ksst - ksst,' plaagde hij. 'Wil jij over oorlog en vrede praten? Jij? Zelfs met die brave Max maak je ruzie en dat terwijl wij met zulke vredelievende plannetjes hier kwamen.'

'Ik wilde vragen of je vanavond mee ging naar de vrouwen-wereldgebedsdag,' legde Moniek uit.

'Maar we gaan nu eerst gedrieën lunchen in hotel Avila,' zei Max overredend.

'Kom, pak je badpak. Een koele duik is het middel voor heethoofden zoals wij. Zeg, ben je ooit samen met pelikanen te water geweest? Wel - dat kun je nu dan beleven.'

Ik kon niet tegen hem op en nog geen half uur later dreef ik op water dat nergens ter wereld zo helder, zo blauw en groen is als dat van de Caraïbische Zee. Pelikanen, links en rechts van me, doken naar vis en trokken zich van zwemmende mensen niets aan. Ze hadden zich niet laten verdrijven door de stroom van toeristen, die zich graag in het luxe Avila lieten verwennen. Toerist - ik ging er weer hoe langer hoe meer op lijken. Door het zwemmen, de merkwaardige vogels en daarna door de koelte van het prachtige terras kon het ook haast niet anders.

Moniek wilde na de lunch naar de kapper. 'Ik heb vanavond een taak bij het lezen van de liturgie,' legde ze uit. Max vulde spottend aan: 'En dat kan alleen met een net hoofd.'

We spraken af dat hij mij ondertussen wat rond zou rijden. Ik liet niet merken dat ik bijna overal al geweest was met Yose, ik keek en speurde en was weer toeristaf.

'Zeg,' bedacht ik ineens, 'kunnen we niet even bij die bungalow gaan kijken waar ik eigenlijk zou bivakkeren?'

‘Ik was iets heel anders van plan,’ antwoordde hij, ‘iets dat veel meer de moeite waard is.’

Hij reed de stad uit en spoedig ontdekte ik dat hij richting noordkust koerste. Tot vlak voor de rotswand reed hij door. Een grote golf sloeg kletsend tegen de voorruit aan. ‘Daar zit kracht achter hè? Als we nu eens niet in de auto gezeten hadden? Zou jij je evenwicht gehouden hebben, denk je?’ vroeg Max. Hij verwachtte geen antwoord, ging snel verder: ‘Vallen in de diepte hier - dat heeft nog nooit iemand na kunnen vertellen. Sombere, levensmoede mensen kunnen, als ze van een Seinebrug afspringen, nog gered worden van hun wanhoopsdaad. Dat is er hier niet bij. Je slaat hier onherroepelijk te pletter, de haaien zorgen voor de rest en de wereld zal nooit weten of het opzet of een ongeluk was.’

Zijn toon was heel luchtig, alsof hij over een gezellig uitstapje praatte.

Ik vroeg me af waarom hij me hier gebracht had. Waarom praatte hij zo vreemd over zelfmoord? Het zou meer in de lijn liggen als hij over de grote kolonies parkieten praatte die meer landinwaarts in de bebossing tegen de rotsen huisden. Ik had ze weliswaar de vorige keer dat ik hier was zelf allang ontdekt, maar dat wist hij niet. Waarom weidde hij niet uit over de vuilverbranding; waar zwarte rook in grote wolken van af sloeg? Tijdens de lunch had hij wel allerlei bijzonderheden verteld over de pelikanen en de vele vissoorten die in de baai zwommen. Waarom was de sfeer in de auto, ondanks zijn vlotte conversatietoon zo vreemd, bijna onheilspellend?

Ineens reed hij achteruit, zette toen de motor weer af en stelde voor samen nog een keer te gaan kijken. Een paar meter voor de rotswand nam hij me bij de hand, leidde me dwingend nog een paar passen in de richting van de zee. Ik voelde een dunne mist van heel fijne druppels in mijn gezicht, koel en verfrissend, ik

proefde het zout op mijn lippen.

'Bang?' vroeg hij kort.

Ik gaf geen antwoord, wilde niet bekennen dat ik inderdaad bang was.

Hij hield nog steeds stevig mijn hand vast.

'Bang?' herhaalde hij, harder nu, want we hadden nog een stap dichter bij de afgrond gemaakt en het kabaal van de wind was oorverdovend. Nog een stap dwong hij me te gaan. Ik zag in de diepte het water kolken en beuken.

'Wil je me bang maken?' schreeuwde ik terug, terwijl ik probeerde mijn hand los te maken. Op dat moment sloeg er een golf met niets ontziende, overdonderende kracht tegen de rotsen en werd huizenhoog opgetild. Maar het immense lawaai van het aanstormende water werd plotseling overstemd door het gierende geluid van een laag overvliegende straaljager. Schrok hij van dit onverwachte, extra geraas? Waarschijnlijk wel, want ik kreeg gelegenheid me los te rukken. Ik holde achteruit, werd nog ingehaald door een smak water. Hijgend, kletsnat en erg ontdaan kwam ik op veilige afstand en zag dat Max door de kracht van het water tegen de grond sloeg, toen haastig weer op krabbelde. Ook hij was natuurlijk doorweekt, zijn broek was gescheurd en ik zag dat zijn knie bloedde.

Met een verbeten gezicht kwam hij naar me toe, wankelend, spierwit en met vreemd blauwe lippen. Hij zei niets, pakte een paar kussens uit de auto, stak in de luwte van het portier twee sigaretten aan. Hij gooide de kussens tegen een grote steen, gaf mij een sigaret. Toen liet hij zich op de grond ploffen en maakte een gebaar dat ik zijn voorbeeld moest volgen. Minutenlang zwegen we. Toen zei hij: 'Wat een avontuur. Erg geschrokken?'

Ik knikte, probeerde zo gewoon mogelijk te doen, kamde mijn haar, wat natuurlijk zinloos was door de sterke wind. Mijn ogen brandden van het zout, net

als die middag toen ik hier alleen was geweest en ook verrast werd door een stortbad uit zee.

Max herstelde zich vrij snel, hij knoopte een zakdoek om zijn bloedende knie en merkte op: ‘Je was wel bang, toen we daar stonden hè? Natuurlijk was je bang. Ik had je maar een klein zetje hoeven geven.’ Even schertsend als hij gesproken had, ging ik er op in. ‘En niemand zou ooit te weten gekomen zijn of het per ongeluk of expres was gebeurd hè? Alleen jij. Alleen de grote Max van Lennep zou het weten.’

‘Ik had het kunnen doen,’ herhaalde hij.

Ik hield niet van zulke gesprekken. In een laatste poging de badinerende toon vol te houden, zei ik: ‘Het zou een makkelijke moord zijn geweest, dat wel. Maar -’

Abrupt stond ik op, wilde absoluut ophouden met deze manier van praten.

Max sprong ook overeind. ‘Maar?’ dwong hij me de zin af te maken.

‘Maar een moord zonder motief, wilde ik zeggen. Alsjeblieft, Max, laten we niet zo idioot doen. Waarom maak je geen excuus? Ik had te pletter kunnen vallen, door jouw schuld. Door die krankzinnige waaghalzerij. Ik dacht eigenlijk dat jij me zo nodig beschermen moest - zo was het toch? Jij was toch mijn waakhond die ervoor moest zorgen dat ik weer heel en safe naar Aldert terug kon? Waarom jaag je me zo op stang? Ik heb niet om bescherming gevraagd, die heb je me opgedrongen en die is door mij met tegenzin aanvaard. Het is nu wel genoeg en voor die sinistere grappen van je bedank ik verder ook. Moniek kun je ringeloren en stangen, mij niet.’

‘Laat Moniek er buiten, wil je? Inderdaad: ik wilde je helpen, beschermen. Maar geef je me een eerlijke kans? Helemaal niet. Je vertrouwt me niet. Je maakt tochten over het eiland, zonder dat ik weet waar je bent.’

‘Ik ben geen klein kind, wat verbeeld jij je eigenlijk? Wat had je toch van me verwacht? Dat ik de hele tijd tussen Moniek en jou in het eiland bekeek?’

‘Wat ik verwacht had? Dat je ons vertrouwen zou. Dat je me gewoon verteld had wat je op Curaçao kwam doen. Dat verhaal over die reportage schrijverij gelooft immers niemand.’

Dat was het dus. Hij had begrepen dat ik maar wat verzonnen had en dat kwetste zijn ijdelheid. Het kwam me belachelijk voor, maar zo moest het wel zitten. Onder geen enkele voorwaarde zou ik me verder door hem laten intimideren, ik besloot gewoon vol te houden.

‘Geloof het of geloof het niet, het is mij om het even. Ik ben hier voor een reportage. Curaçao staat op het ogenblik geweldig in de Nederlandse belangstelling, dat weet je toch?’

‘Ja en dan sturen ze zeker een vrouw die van de situatie geen grein begrip heeft om eens poolshoogte te nemen? Kom nou.’

‘Zou Moniek al klaar zijn bij de kapper?’

Mijn plotselinge draai aan het gesprek werkte, vreemd genoeg, op zijn gevoel voor humor. Ineens kon hij lachen. Hij schudde me ruw aan mijn schouders heen en weer en zei: ‘Ik had je die duw toch maar moeten geven, heks die je bent.’

‘Vind je me echt zo'n vervelend mens?’

‘Als je me blijft beduvelen, ja dan wel.’

Bijna had ik gezegd dat gekwetste ijdelheid een mager en vreemd motief voor een moord was, maar ik hield het nog net in.

Voor hij Moniek ophaalde, bracht hij mij eerst thuis. Eer hij weg reed, zei hij: ‘En vanavond maar braaf bidden voor de wereld - er wordt nogal wat gemoord, weet je. Meer dan jij kunt weten.’

Die woorden lieten me de rest van de middag niet meer los. Het sarcasme van ‘braaf bidden’ bleef steken,

maar ook het slot van zijn opmerking, herhaalde zich steeds in mijn gedachten.

Ik was ervan overtuigd dat hij eigenlijk iets heel anders bedoelde dan hij zei, maar ik begreep niet wat.

10

Bij al mijn tochten over het eiland was ik steeds gefrappeerd door de vele schakeringen die er waren tussen mensen met een ebbenzwarte en een blanke huid. Maar een zo grote mengelmoes van kleuren als de avond van de gebedsdag, zag ik nooit te samen.

Na alle emoties van de filmmorgen en het hachelijke avontuur aan de noordkust met Max, had ik een paar uur geslapen en was weer redelijk fit naar de kerk gegaan. Ik posteerde me bij een van de deuren, achter iemand die programma's verkocht, een uitgesproken Spaans type. Iedereen kende haar - zij kende iedereen. ‘Goedenavond,’ zei ze opgewekt, afwisselend in het Papiaments en het Hollands.

Honderden vrouwen stroomden toe. Mooie vrouwen en minder mooien. Heel dikke negerinnen, slanke meisjesachtige figuren, erg oude vrouwen met wit kroeshaar en jonge, kwieke types met iets van de Hollandse fleur nog op hun wangen. Het leek wel alsof er nauwelijks één vrouw in Willemstad was thuis gebleven. De roomskatholieken, de vrouwen van de Broedergemeente, hervormden, gereformeerden, ze kwamen allemaal om met miljoenen andere vrouwen in de wereld samen te bidden, samen nieuwe wegen te vinden om anderen te helpen.

Ik hield er geen rekening mee Marina hier te ontmoeten. Dat zou zo onwaarschijnlijk zijn, zo sprookjesachtig. Elkaar na zoveel jaren ontdekken in een kerk? Zo was het leven niet.

Jaren achtereen had ik in Holland deelgenomen aan

deze diensten. Altijd was ik me bewust geweest van de band die er bestaat tussen biddende mensen, waardoor grenzen wegvallen, ras en kleur volkomen niet meer tellen. Maar nog nooit beleefde ik het zo sterk als die avond, in die kerk tussen zoveel vrouwen met verschillende huidskleuren.

Ik dacht aan mijn eigen dorp, waar de traditie - die weinig met de kern van het evangelie te maken heeft - drie protestantse kerken in leven hield. Van die drie groeperingen was het clubje dat samen wilde bidden zo klein, dat ieder lokaal te groot was en men in een huiskamer bijeen kwam. Misschien sneeuwde het wel in Holland. Dan trokken de vrouwen hun natte schoenen uit en zetten ze die achter de kachel in de keuken te drogen. In het smalle gangetje zouden wat kranten liggen. Daar waren de sloffen in verpakt geweest, die ze meegebracht hadden. Wat leek het ver en onwaarschijnlijk allemaal. Maar zelfs klimaatverschillen betekenen immers niets in een wereld waar vreugde is en leed, hoop en wanhoop, liefde en haat. Zelfs taalverschillen vallen weg, die ene dag in het jaar. In de huiskamer van mijn dorp komen de gebeden met een Brabants accent in de hemel aan. In Willemstad stonden Moniek, als tengere kleine engel, met de stem van een kerstklokje, en een prachtige Surinaamse bosnegervrouw met een waardige, maar niet minder ontroerende stem, naast elkaar. Zij samen spraken de Hollandse tekst. Naast hen op het grote podium stonden ook twee donker getinte vrouwen, die de liturgie in het Papiaments herhaalden. Het geheel was zo indringend, zo overrompelend, dat ik steeds opnieuw tot eenzelfde bede kwam: ‘Here God, verhoort u alstublieft wat er vandaag door zovelen aan U gevraagd wordt.’ Alles viel van me af. Mijn reis, mijn doel, mijn angst, even was zelfs Marina helemaal weg uit mijn gedachten. Totdat ik Moniek hoorde zeggen: ‘Wij bidden U voor hen die zich eenzaam of verloren voelen in

grote steden of in vreemde landen.’

Natuurlijk hebben de samenstelsters van de liturgie hierbij gedacht aan vluchtelingen, ontheemde en dakloze mensen. In een flits zag ik hen ook gaan in hun erbarmelijke schamelheid en armoede.

Maar toen was het weer Marina die iedereen uit mijn denken wegduwde en deed vervagen.

Eenzaam en verloren in vreemde landen.

Voor het eerst sinds de oorlog bad ik voor Marina. Daarna hoorde of zag ik niets meer. Leeg en dof van tegenstrijdige emoties zat ik de dienst uit.

Toen ik eindelijk in bed lag, dacht ik: Nu kap ik ermee. Morgen ga ik mijn terugreis boeken. Na dit gebed moet ik hier gewoon weg.

Maar diezelfde nacht droomde ik dat Marina me van de rotsen duwde.

Er was niets veranderd. Angst van zoveel jaren lost niet op in een gebed.

11

Met moeite vond ik de wijk waar Yose woonde met zijn gezin. Na enige aarzeling had ik hem opgebeld en gevraagd of ik bij hem thuis mocht komen. Hij antwoordde niet spontaan dat het goed was, maar vroeg of ik niet liever ergens anders met hem wilde praten, in Zuikertuintje of zoals de vorige keer tijdens een rit door de stad.

Pas toen ik een poosje bij hem thuis met hem praatte, begreep ik waarom. Behalve de dominee was er nog nooit een Hollander - hij bedoelde blanke - bij hem op bezoek geweest. Hij was even onbevangen zichzelf als ik hem kende, maar hij hield er rekening mee dat ik me in zijn milieu niet op mijn gemak zou voelen. De vrij kleine zaal stond vol grote, zware meubelen, was erg schoon en had iets van de ‘mooie’ kamer op een Friese boerderij. Alleen pronkten hier geen balsemienen en fuchsia's, maar geurden in een grote, glazen schaal ‘nachtjuffrouwen’, zoals Yose ze noemde. Wonderlijke bloemen die 's nachts wit en overdag geel van kleur zijn. Op het dressoir stonden, zoals dat past in iedere mooie kamer, de trouwfoto's van de kinderen en kiekjes van kleinkinderen.

Er was een comfortabele stoel voor me klaar gezet en daar pal achter, op een ongemakkelijke zetel, troonde Yose's vrouw. Klein, dik, heel vriendelijk en voorzien van ettelijke gouden sieraden, zoals iedere Curaçaose vrouw die graag draagt.

Yose had zich afgevraagd of ik me wel thuis zou voelen bij hem en hij twijfelde er wel terecht aan. Maar dat

zat hem niet in het verschil van huidskleur, maar in het gedragspatroon dat zo totaal anders was dan ik gewend was. Dat mijn gastvrouw achter mij zat, vond ik om te beginnen al wat vreemd. Toen ik daar een opmerking over maakte, stelde hij me gerust. Zijn vrouw verstond maar een enkel woord Hollands en spreken kon ze het helemaal niet, maar bovendien paste het 'mamma' op de achtergrond te blijven. Naast het dressoir, ook op rechte stoelen, zaten drie knappe dochters, braaf op een rijtje. De opstelling was, daar er voldoende gemakkelijke stoelen onbezet bleven, zo eigenaardig dat het geheel me aan een absurdistisch toneelstuk deed denken. In dit vreemde decor moest ik over Marina praten. Het leek me volstrekt onmogelijk. Yose was overigens een uitstekende gastheer. Hij liet mij door een van zijn dochters koffie brengen. Pas toen ik voorzien was, kwam zijn koffie en daarna kreeg mamma ook iets. Vanzelfsprekend regelde hij alles in het Papiaments; ook de koekjes die een andere dochter presenteerde, bestelde hij rap in zijn eigen taal. Het open, persoonlijke contact dat er tussen ons was geweest, die ochtend dat ik met hem mee reed, was verdwenen. Dat lag aan mij. Hij was zoals ik hem had leren kennen, vriendelijk en vrijmoedig, maar ik kon de goede toon hier niet vinden.

Wat formeel zat ik daar, zoekend naar woorden. Ik praatte maar wat over de dingen die ik op het eiland had gezien en bewonderd, over de vele vogels, de cactussen en de grote kudde geiten die ik overal tegen was gekomen. 'Van die zwervende kabrieten begrijp ik niets,' merkte ik op. 'Ik vind ze prachtig van kleur, maar ze vreten het weinige groen dat er groeit konsekwent overal weg. Horen ze eigenlijk van niemand?' Als ik kabrieten zo mooi vond, moest ik voor het donker werd maar eerst even mee naar buiten. Yose had zelf ook geiten. Mama en de dochters bleven braaf op hun stoelen en mijn gastheer liet mij trots zijn

kippen en geiten zien, die bewaakt werden door een scharminkel van een hond, die driftig blaffend de koraal bewaakte.

‘Iedereen die geiten heeft, laat ze overdag vrij lopen. Ze scharrelen dan zelf hun kostje wel op. Maar mijn beestjes komen tegen de avond altijd weer bij me terug.’

Toen ik hem verwonderd aankeek, ging hij verder: ‘Ze horen hier - bij mij -. Dat weten ze, we kennen elkaar, ik praat met ze, we zijn vrienden.’

Ik keek naar de schonkige lijven van de beesten, verbaasd dat hun huiden zo konden glanzen, want eronder zat geen gram vet.

‘De meeste mensen merken hun kabrieten, met een knip in de oren, of een stempel op de rug. Ik doe dat niet. Er is er nog nooit een gestolen, daarom wil ik de mensen blijven vertrouwen en voor de beestjes zelf hoef ik niet bang te zijn, zij komen bij me terug, altijd weer.’

Toen we weer binnen kwamen, was de scène ongewijzigd, drie glimlachende meisjes op een rijtje, achter mijn stoel de glimlachende mamma, haar armen gekruist over haar weelderige boezem.

Een kakkerlak schoot, schijnbaar uit het niets komend, over de tegelvloer. Yose wees er naar, gaf bevelen. Krakend vond het grote, zwarte insect de dood onder de slipper van een der dochters. Meer bevelen klonken. Er werd een stoffer en blik gehaald, waarop men het dode beest afvoerde, dat een vage vochtstreep op de vloer achter liet. Weer ging de vinger van Yose gebiedend naar de grond. Kortaf, maar met niet mis te verstane autoriteit gaf hij orders. Zonder tegenspraak, zonder zelfs maar met een zucht van protest, verdween er weer een dochter. Ik vroeg me af wat ze nu nog geacht werd te doen, maar het werd snel duidelijk. Met een dweiltje kwam ze terug, veegde behoedzaam over het stuk vloer, waar de kakkerlak zijn einde had

gevonden. Ondertussen - en dat verbaasde me erg - keek Yose streng controlerend toe, terwijl mamma, alsof zij met de hele affaire niets te maken had, een koekje knabbelde. Toen er genoeg geboend was, knipte hij met de vingers, als teken dat het klaar was.

Het kleine voorval, het komen en het einde van een kakkerlak bewees me, wat ik ook al diverse keren gelezen had, dat de vader in een gezin op Curaçao absoluut gezag heeft, ook in huishoudelijke aangelegenheden. Dat geeft geen spanningen. Noch bij de vader, die vreesde dat zijn orders weleens niet uitgevoerd kunnen worden, noch bij de kinderen die gezag een achterhaalde zaak vinden. De man is onbetwist de baas, geen vrouw, geen zoon of dochter schijnt daar moeite mee te hebben. Tegenspraak kent men niet, iets samen overleggen is er niet bij. Eerst komt het hoofd van het gezin, dan komt er heel lang niets, daarna mamma en de kinderen.

Buiten was het inmiddels donker geworden, er werd nog meer koffie voor me gebracht en nog steeds had ik niets gezegd over het eigenlijke doel van mijn bezoek. Yose vroeg niets, hij praatte over de kerk, zijn geloof en zijn grote held Calvijn, waar hij indrukwekkend veel over wist.

Maar het bleef een monoloog, geen werkelijk gesprek. Het initiatief daartoe, dat lag voor de hand, moest van mij uitgaan.

Ik begreep mezelf minder dan ooit. Max wilde me helpen en wat meer was, hij zou het stellig kunnen. Toch had ik hem intuïtief verworpen en zonder redelijke gronden gekozen voor Yose, de zwarte buschauffeur, die zijn rittengeld in een sigarenblikje bewaarde. In de overvolle zaal, waar vier vrouwen van vlees en bloed zaten, maar die eigenlijk alleen decor waren en zeker geen recht van spreken hadden, moest ik mijn keuze voor deze man waar maken. Het bleef een vreemde zaak, maar omdat ik nu eenmaal gekozen

had, startte ik mijn verhaal. Er was eenvoudig geen terug.

Zo summier mogelijk vertelde ik hem de grote lijnen van mijn oorlogsbelevenissen en kwam tenslotte uit bij Marina.

Het verslag enerveerde me erg, ik wilde niet de schijn wekken van belangrijkheid, ik wilde niet interessant doen over een periode die nog steeds invloed bleef hebben. Maar romantiek en heldendom sluipen altijd mee bij het vertellen, zij kleuren de feiten tot een onwerkelijkheid, een filmisch gebeuren. Ik probeerde zo sober mogelijk te blijven. Yose was een hartstochtelijk luisteraar. Maar een meisje van de leeftijd van zijn eigen dochters - en hoe veilig en beschermd zijn die op Curaçao - dat vlucht over een dak, terwijl de vijand in huis was, werkte dan ook geweldig op zijn verbeelding. Dat merkte ik duidelijk. Wat voor hem echter een spannend en sensationeel verhaal was, betekende voor mij zoveel meer. Ik voelde alles weer tot leven komen. Zweetdruppels sprongen op mijn bovenlip. O zeker, het was warm in de kamer, maar de hitte en de benauwde sfeer waren geen primaire oorzaken. Het was zoals het altijd was geweest sinds de overval in ons huis. Zodra Marina in beeld kwam, was mijn complex van emoties ook aanwezig. En de vragen. Wat in vredesnaam had Marina bewogen? Wat waren haar motieven geweest? In hoeverre had ik schuld? Deze onzekerheden waren de basis van mijn angst, die zich vermenigvuldigden tot een nog grotere angst, een nog klemmender vraag. Waarom was ik nog in leven? Waarom hoorde ik niet tot de groep van ruim tweehonderd doden? Omdat het mijn opdracht was haar te zoeken en met haar te praten? Deze gevoelens kon ik, zeker op dat moment niet bij Yose overbrengen. Wat ik hem tot dusver vertelde, was hem eigenlijk al te veel.

Zijn ogen glansden, zijn tong bevochtigde steeds zijn

dikke lippen. Toen hij datzelfde meisje in de loop van het verhaal met een kinderwagen vol revolvers, dynamietpatronen en koevoeten ergens door Nederland zag lopen, kon hij zich nauwelijks meer beheersen. Hij schoof nerveus op zijn stoel heen en weer. Zijn onrust werd helemaal compleet toen ik hem vertelde dat achter dat vluchtende meisje, achter de noodzakelijkheid van het in veiligheid brengen van de kinderwageninhoud, verraad stond. Verraad van Marina. Ik besloot: 'Die vrouw die ons indertijd verraden heeft, is hier op het eiland. Ik ben hier om haar te zoeken.'

Toen kon hij geen seconde verder luisteren opbrengen, hij moest het vertellen aan mamma en de dochters, die nog steeds als vreemde figuranten zaten opgesteld. In snel Papiaments begon hij te vertellen.

Met kreten als 'atta' en 'si si', kwamen de figuranten tot leven. Maar dit kon niet. Dit kon absoluut niet. Morgen zou mamma op de markt aan iedereen die het maar horen wilde, vertellen van die macamba die in haar huis was geweest en die een andere macamba zocht. En de dochters - ook zij zouden hun sensatieverhaal hebben. Wie zou het de vrouwen kwalijk nemen? Zoveel interessants hadden ze over het algemeen niet te vertellen. Zo zou het relaas over mijn aanwezigheid binnen twee dagen het eiland rond zijn. Iedereen op Punda en Otrabanda, langs de baaien, door de hele knoek tot aan Westpoint toe, iedereen zou op de hoogte zijn. Wie ze zouden helpen, Marina of mij, was nog een open vraag, waar ik het antwoord zeker niet op wist. Hoe had ik zo stom kunnen zijn Yose als bondgenoot te willen winnen in aanwezigheid van zijn hele familie? Vlug, geagiteerd bleef hij praten.

'Yose, luister,' viel ik hem in de rede, 'dit is niet goed. Je vrouw en dochters kunnen beter niets weten. Toe, alsjeblieft, vertel hen verder niets. Hoe minder mensen weten waarom ik hier ben, hoe beter het is.'

Hij keek me verbaasd aan, bracht zijn handen in een

onmannelijk gebaar naast zijn gezicht, de lange vingers ver uit elkaar gespreid. Hij maakte een gebaar alsof hij muskieten wegjoeg. Toen begon hij met het hoofd achterover te lachen. Weg was zijn onrust. Van de ernst waarmee hij had geluisterd, was niets meer over. De oorzaak van deze wisseling van stemming, vertelde hij me lachend, lag in het misverstand dat hij zijn familie op de hoogte zou hebben gebracht van mijn verhaal. Het tegendeel was waar. Hij had juist zijn vrouw en dochters nadrukkelijk verboden - zo zij iets van het verslag hadden begrepen - er verder over te praten. Hun uitroepen van verbazing golden de straf waarmee hij hen had gedreigd als ze het waagden een woord van het gesprokene buiten de deur te brengen.

'Het is jammer dat u mijn taal niet verstaat. Ik heb gezegd: één woord over mevrouw en ik breek jullie de benen. U kunt gerust zijn, ze zullen hun mond houden.' Hij schudde nog eens lachend zijn hoofd, ging toen heel ernstig verder: 'Vanmiddag ben ik bij een vriend geweest, die een hofje* heeft. Aan hem heb ik gevraagd mij iets heel speciaals te geven voor een belangrijke gast. Van hem kreeg ik gemberwijn voor u. Mag ik u een glas aanbieden?'

'Yose, waarom verwen je me zo dat ik er verlegen van word?'

Zijn antwoord zal ik mijn leven niet vergeten, hij zei: 'Mevrouw, u bent in het huis van een christen.'

Het klonk niet pathetisch, maar oprecht. Ineens wisselde weer zijn stemming, hij klapte in de handen, gaf opnieuw zijn vaderlijke, autoritaire bevelen. Even later zette een van de meisjes een glas gekoelde gemberwijn voor me neer, terwijl een ander met een schaal vruchten

* Op Curaçao praat men over een tuin als er op een stuk grond bloemen en planten groeien, een hofje is meer te vergelijken met wat wij moestuin noemen. Mais, vruchten en tomaten verbouwt men er.

aankwam. Glanzende manga's, nog groene sinaasappels, tamarinde en tomaten.

‘Yose, echt dit is te erg.’

Hij schudde ontkennend zijn hoofd. ‘Mijn vriend gaf het mij. Ik geef het u. Staat u mij toe dat ik een biertje drink?’

Zijn vrouw en de meisjes zaten weer zwijgend, zonder functie in hun stoel. Hij en ik dronken elkaar toe, ik zei: ‘Op alle goede dingen, Yose, en op onze vriendschap.’

Hij antwoordde: ‘Dank u wel. We gaan met God, mevrouw.’

Over Marina werd niet meer gepraat. Pas toen hij me veel later op de avond naar de auto begeleidde, vroeg hij: ‘Wilt u echt dat ik u help zoeken?’

‘Ja, heel heel graag.’

‘Okee, dan doe ik dat.’

We maakten een afspraak om elkaar twee dagen later in Zuikertuintje te ontmoeten.

12

‘We moeten ook eens een dag naar Westpoint,’ had Max gezegd, ‘dat is zo'n prachtige tocht, de baai zelf is ook erg de moeite waard, het haventje daarnaast is een plaatje en dan kan ik je een vissoep laten proeven, zoals je in je hele leven nog niet gegeten hebt; ons aller Jantje Christiaanse kan er wat van. Op de terugweg nemen we dan een afzakkertje in een klein kroegje, waar je nog echt Curaçaose muziek kunt horen. Dat wordt een dagje vol folklore, allemaal prima stof voor dat mooie verhaal dat je schrijven moet,’ eindigde hij spottend.

Westpoint trok me wel aan, het was inderdaad een van de uitstapjes die je ‘gedaan’ moest hebben. Ik was nu aan verschillende baaien geweest; het was me opgevallen dat iedere baai een volstrekt eigen sfeer had en die van Westpoint wilde ik zeker niet missen.

Ik durfde me de luxe van zo'n uitje, nu ik steun en hulp van Yose zou krijgen, best permitteren. Maar - dan alleen en zeker niet in gezelschap van Moniek en Max. Haar vond ik echt een fijn mens, maar door Max kreeg ik nooit de kans een wat persoonlijker relatie met haar op te bouwen en na die afschuwelijke ervaring met hem aan de noordkust, leek een gezamenlijke tocht gewoon vervelend. Op zijn eigen badinerende manier deed hij weliswaar nog steeds zijn best alles voor mij te regelen en het mij naar de zin te maken, maar ondanks dat vond ik zijn gezelschap niet aantrekkelijk.

Daarom besloot ik de tocht naar het uiterste westpuntje van het eiland alleen te maken.

Vroeg in de ochtend ging ik op weg, in een wat jolige uitgelaten stemming. Het was gelukt Max van me af te schudden, hij zou straks voor een dichte deur komen, niet wetend waar ik was. De wetenschap de dag erna met Yose een plan op te kunnen stellen, maakte me moedig, zelfs sterk. Ik had veel vertrouwen in hem, in zijn inzichten, maar vooral in zijn oprechte inzet.

Toen ik de stad achter me had, nam ik niet de rechtstreekse route naar het doel van de tocht. Eerst volgde ik het pad de knoek in, dat ik al eerder gereden had achter de witte Renault aan. Op een weg die ik niet kende, voelde ik me wat onzeker, niet uit vrees dat ik verdwalen zou, maar omdat het nieuwe en onbekende mijn aandacht zo afleidde. Het was steeds zo tegenstrijdig toerist te zijn en tegelijkertijd te speuren in de hoop een glimp van Marina te ontdekken.

Zo had ik de eerste keer dat ik daar reed alleen de witte auto gezien en de zonnehoed van de chauffeur. Verder niets. De Renault en Marina's gezicht bleven ook die ochtend wel meespelen, maar ik gunde me tijd voor een dankbare knipoog naar de witte stapelwolken, zelfs om even te stoppen en een paar foto's te maken van de geel en rood bloeiende cactussen. Via Landhuis Knip en zijn verlaten, door onkruid overwoekerde plantage reed ik met een kalm gangetje verder.

Soms zag ik ineens de zee, blauw en bedriegelijk vredig, alsof er geen haai, geen storm en geen nacht bestond, maar in tegendeel alsof alles simpel en helder was, ongecompliceerd en goed. De kolven van de maisplanten, op de veldjes van de plantage stonden schijnbaar voor niets rijp te worden, de bladeren van de bananenpalmen hingen droefgeestig omlaag. Ze hadden de moed nog iets te betekenen in wat eens een paradijs was geweest allang opgegeven. Alleen de hier en daar tegen de knoekhuisjes aangroeiende en bloeiende

flamboyants verrasten me met hun fel oranje protest. Het kan allemaal anders, schenen ze te zeggen, beter, waardiger en in ieder geval uitbundiger en niet zo schandelijk verwaarloosd en verlaten, niet zo dor en droog. Ze maakten me met hun klagende waarschuwing weemoedig, zoals zoveel gerechtvaardigde proteststemmen in de wereld dat gedaan hadden, - weemoedig en vooral machteloos. Graag zou ik met een gieter door de plantage hebben gelopen en alle dorstige planten, struiken en bomen water gegeven. Hoe groot zou mijn gieter moeten zijn, en uit welk reservoir kon ik hem ooit vullen? Is het dat niet, dacht ik, wat ons verlamt bij alle verantwoordelijkheden die we hebben in ons leven: een te kleine gieter bij te grote dorst, te weinig liefde bij te groot verdriet?

Deze gedachte werd nog concreter toen ik plotseling een kudde wilde ezels onder een dode boom zonder blad schaduw zag zoeken. Ze waren zo mager dat hun ruggegraat als een bergkam boven hun huid uitstak. Zielig dromden ze samen, zonder een glimp van hoop in de bijna menselijke ogen. Hunkerden ze naar een hap eten of naar een aai over hun snuit? Voedsel had ik niet voor hen en voor een vrouwelijke liefkozing waren ze veel te schuw.

‘Wees niet al te bedroefd,’ seinde ik hen toe, ‘op de rug van jullie bet-over-overgrootmoeder heeft eens een zwangere vrouw gereden en zij was werkelijk de eerste de beste. Veel later reed haar zoon als koning op een soortgenoot van jullie.’

Ze wisten het wel, natuurlijk, maar het vermocht hen niet te troosten, de zorgen voor een hap en een slok vertroebelden en vergriepten hun bestaan. Hierin verschillen ze niet van de mensen, mijmerde ik wat door, wij weten immers ook veel dat ons zou kunnen uittillen boven primaire behoeften. Maar ook wij drommen vaak even dorstig en hongerig samen, schaduw zoekend waar die nooit te vinden is.

Kom, niet zo somber, hield ik mezelf voor. Kijk liever eens naar de hagedissen. Die kunnen zo intens lui van de zon genieten, maar ontwikkelen dan ineens voor een heel klein vliegje zo'n levenslustige activiteit dat alle apathie verdwenen is.

De kalbasbomen schenen geen dorst te hebben, ze verhieven zich uit de dorre aarde alsof het mislukte kerstbomen waren, getooid met honderden harde, grijsgroene ballen. Ze misten het werkelijk feestelijke van een kerstboom, er glom en schitterde niets, maar hun vruchten zouden op een goed moment toch iets van feest, van vrolijkheid brengen, als ze beschilderd en gepolijst dienst deden als ritmische rammelaars bij het maken van muziek.

Hoe anders waren de structuren van de divi divi, de taaie waaibomen, die jaar in jaar uit gesard door de wind, tevergeefs probeerden rechtop te blijven staan. Hun stammen en kruinen verloren de strijd en hingen wonderlijk scheef in het landschap. Ik voelde genegenheid voor hen, juist om hun taaiheid en zeker niet om de grillig gevormde, glimmend gevlamde tafeltjes die later van de stammen gemaakt zouden worden en overal in de stad te koop waren.

Zo kwam ik na een boeiende rit in Westpoint aan, ik herkende direct het restaurantje van Jantje Christiaanse, waar Max me vissoep wilde laten eten.

'Bon bini, senora,' werd ik door de baas welkom geheten. Ik bestelde koffie en betreurde het voor de zoveelste keer dat ik geen Papiaments sprak. Het eethuis was eenvoudig, maar charmant, met schone witte servetten van papier op de tafeltjes. Overal stonden potjes pika, de erg scherp gekruide stukjes paprika en dergelijke vruchten, die bij de vissoep gegeten wordt. Behalve bij de toonbank, waar een paar jonge Curaçaoënaars een biertje stonden te drinken, waren er geen gasten, zodat ik alleen overbleef toen zij even later weer vertrokken.

Zou ik de vriendelijke Jantje uitnodigen aan mijn tafeltje te komen zitten en hem de foto van Marina laten zien? Om met het bijgetekende portret de hulp van anderen in te kunnen roepen, had ik immers de foto altijd bij me. Waarom had ik die wel aan de kinderen bij de vuilnisbelt laten zien en aarzelde ik nu? De gelegenheid in het rustige restaurant leek zeker gunstig. Jantje Christiaanse was een bekend adres voor mensen uit de stad, ik maakte een goede kans dat Marina hier zo nu en dan ook kwam en dat hij haar kende. Maar ik ondernam niets. Achteraf heb ik nooit redelijk kunnen verklaren waarom niet. Het had niets met sympathie of antipathie te maken, was meer onnavolgbare intuïtie.

Zonder enig contact verder te zoeken, ging ik er weer weg.

Nog niet zo lang geleden had Jantje als restaurateur het monopolie op Westpoint, maar sinds kort was er op het uiterste puntje van de kust met een prachtig uitzicht op de baai, de haven en de zee, een luxe eetgelegenheid gekomen. Arme Jantje, bij hem was het leeg geweest die ochtend, terwijl het bij de concurrent erg druk was.

Aan de zijkant van de parkeerruimte was een ronde, open bar gebouwd met een dak van bananenbladeren, waar veel mensen op hoge krukken gezeten iets koels dronken. De barbediende stond, toen ik er aan kwam, met zijn rug naar me toe flessen in een kist met ijs op te bergen. Toen hij zich omdraaide, herkenden wij elkaar direct. Het was Otto. Beiden waren we wat gegeneerd door deze plotselinge ontmoeting. De herinneringen aan de filmochtend op het Stuyvesant waren voor geen van ons bijzonder prettig.

‘Hallo, wat doe jij hier?’ vroeg ik nogal stupide.

‘Werken, mevrouw,’ was het stroeve antwoord.

‘Tot hoe laat heb je dienst?’

Hij vertelde dat er in zijn lunchpauze een vervanger

kwam en dat hij daarna weer de hele middag moest werken.

Zonder er verder over na te denken, nodigde ik hem uit met mij te lunchen, wat hij zonder veel enthousiasme accepteerde.

13

Na het zwemmen zocht ik een mooi, overzichtelijk plekje tegen de rotsen. Ik zag twee jonge Curaçaoënaars, die in volledig uitgeruste duikerspakken uit zee kwamen met speren die over de volle lengte met vis zaten. Ze deden me denken aan bepaalde figuren uit een Hollands park, die het ene stuk papier na het andere aan hun prikstokken rijgen. Zo moesten deze mannen ook te werk zijn geweest. Alleen diep onder water, ademend via de slang aan de grote zuurstofcylinder op hun rug, hadden ze vis na vis opgepikt uit het levensgrote, tropische aquarium, dat Caraïbische zee heet. Allerlei soorten vis lagen tenslotte nog wat stuiptrekkend op een grote hoop op het strand, waarvan vooral de vrij grote papegaaivissen opvielen door hun heldere kleuren. Er verscheen een jongen, die de vangst in rieten manden deed en ze de steile trap opzeulde, die in de rotsen was uitgehakt, en die, toen hij eenmaal boven was in het restaurant verdween.

Ik amuseerde me best. Mensen op een strand zijn altijd boeiend. Hele gezinnen arriveerden, waarbij het verschil in huidskleur gelukkig van geen belang scheen te zijn. De zee was van en voor iedereen, net als de zon en de rotsen waartussen men zich verkleedde. Ik heb gelukkig nergens een baai of strandje gezien, waar op grond van kleur geselecteerd werd.

Aan iedere blanke die het anders wenst, zou ik willen vragen waarom ze toch zelf zo graag bruin worden, ja er zelfs eindeloos voor in de zon gaan liggen. Weliswaar na eerst uitvoerig hun kostbare, blanke huid in

te smeren - dat wel. Gek, ik heb nog nooit een neger gezien met blaren op zijn rug of een vervelde neus, wat me bijna doet denken dat een niet-blanke natuurlijker recht heeft op zon dan wèl blanke zonaanbidders. Opvallend was wel het verschil tussen de Curaçaose en Hollandse families, die aankwamen, vooral bij de kinderen. De Hollandse jongens en meisjes waren nonchalant met zo weinig mogelijk kleren uitgedost, maar bijna alle Curaçaose kinderen zagen er keurig en uiterst verzorgd uit. De meisjes met gesteven katoenen of wijduitstaande, nylon jurkjes en witte sokjes aan, strikjes in stijve vlechtjes; de jongens droegen overhemdjes met stropdasjes. Als ze tenslotte de zee indartelden, bleef hun meestal dikke, bruine mamma achter naast nette stapeltjes kleren. De blanke mamma's deden dat niet, die duwden de shortjes en niemendalletjes van pa, kroost en zichzelf in een uitpuilende tas en holden mee het water in. De zwarte mamma's dachten misschien: ‘Zij wel,’ als ze naar hun blanke zusters keken, die wellicht op hun beurt: ‘Zij niet,’ dachten. Maar voor beide manieren van leven was ruimte en dat was voor mij daar op dat strandje van Westpoint misschien nog het meest bevrijdende.

Natuurlijk aten Otto en ik vissoep. Even had ik nog geaarzeld, want er stond ook funchi op het menu, het van maismeel in reuzel gebakken gerecht, dat de Curaçaoënaar vrijwel iedere dag eet. Maar Otto adviseerde me de soep, die inderdaad lekkerder was dan zelfs de bouillabaisse die ik in Frankrijk gegeten had. Ik zei hem dat het mij speet dat die filmochtend zo uit de hand was gelopen en dat ik me er zelf schuldig aan voelde.

‘Weet je - ik kan het wel begrijpen dat jullie jongeren kregel wordt als wij over de oorlog blijven zeuren -, zoals jij dat noemde. Maar ik zeul nogal wat bittere herinneringen mee over dingen die misschien niet goed

verwerkt zijn en waardoor ik allergisch ben gebleven voor woorden als oorlog en Duitsers. Niet rancuneus, wel geëmotioneerd. Zo zit dat.'

Hij knikte, maar ging er verder niet op in. Van de spraakzame Otto die ik had leren kennen, was niet veel over. Hij zag er moe en nogal bedrukt uit.

'Zeg,' vroeg ik ineens, 'waarom ben jij vandaag hier inplaats van op school?'

Een flauw lachje trok zijn mondhoeken omlaag. 'Op Curaçao zijn de scholen op zondag dicht,' zei hij toen.

Het was niet te geloven, maar het bleek inderdaad zondag te zijn en ik had er geen erg in gehad. Het was me gewoon totaal ontschoten. Nu begreep ik waarom het zo druk aan de baai was, daarom waren hele gezinnen er met elkaar op uit getrokken. Wat een blunder dat ik er geen idee van had gehad.

Otto vertelde dat hij iedere zaterdag en zondag in de bar stond, het leuk werk vond en er een aardig centje mee verdiende. 'Hopie plakka, noemen we dat hier,' eindigde hij.

'Vinden ze het thuis niet ongezellig als je weg bent?' 'Thuis?' herhaalde hij, 'wat heet thuis?'

'Wat klinkt dat akelig.'

'Dat is het ook.'

'Wil je erover praten?'

'Ik heb nog een kwartier, dan moet ik weer aan het werk. Ach - vergeet u het maar.'

Toen pakte ik het tijdschrift uit mijn tas en sloeg het open op de plek waar Marina's foto lag, schoof het in zijn richting.

'Ken je die vrouw?'

Hij hoefde niet lang te denken. 'Nou, echt kennen niet, alleen van gezicht, ze komt hier 's zondags nogal eens eten.'

'Kun je iets van haar vertellen?'

'Ze komt meestal alleen, rijdt in een witte Renault,

eet altijd vissoep en kan net zoveel pika aan als een echte Curaçaoënaar.'

Hij pakte lachend een lepel, schepte een minimaal klein beetje uit het potje en zei: 'dit is uw portie, maar zij is niet van dat voorzichtige.'

'Weet je waar ze woont?' informeerde ik verder.

'Geen idee. Ik heb haar trouwens al een poosje niet gezien. Waarom doet u zo geheimzinnig?'

Voor hem was een kwartier te weinig om over zijn thuis te praten, maar de resterende minuten leken mij voor mijn verhaal ook te kort. Daarom volstond ik met de opmerking dat het werkelijk een geheim was.

'Maar,' animeerde ik hem, 'als je er nieuwsgierig naar bent, kom dan eens een keer bij me langs. Ik zou het echt fijn vinden.'

Dat ik zelf ook nieuwsgierig was, vertelde ik hem niet. Waarom ontvluchtte hij ieder weekend zijn ouders? 'Mag ik vanavond komen?' vroeg hij.

Dat leek me een goed idee. Toen hij op stond om weer aan het werk te gaan, herinnerde ik hem eraan dat hij tegen niemand iets over de foto mocht zeggen.

's Avonds ging ik naar de kerk en kreeg toch nog - onverdiend - een verlaat zondagsgevoel. Na afloop van de dienst kwamen Moniek en Max op me af.

'Waar heeft het meisje de hele dag gezeten?' vroeg Max.

'Dat gaat het jongetje geen barst aan.'

'We krijgen straks een heel stel leuke mensen op bezoek. Kom je ook?' nodigde Moniek me uit.

Het kwam prachtig uit dat ik al een afspraak had, temeer daar ik er nu zeker van kon zijn met Otto alleen te kunnen praten, zonder dat de van Lenneps onverwachts de porche op zouden komen.

Bij het hek van het kerkerf wachtte Yose op me. 'Alles goed, mevrouw?'

'Alles prima - tot morgen hè?'

14

Toen Otto kwam, legde hij een plat pakje voor me op tafel. Ik wist niet goed wat ik er mee moest, want op Curaçao is het onbeleefd een cadeautje uit te pakken in aanwezigheid van de gever. Moest ik de jongen nu als Curaçaoënaar behandelen en pas kijken wat hij me wilde geven als hij weg was, of toch niet? Hij was een van de vele figuren van wie je niet wist of hij nou Antilliaan of Europeaan wilde zijn. Om misverstand te voorkomen vroeg ik het hem maar. Toen maakte hij zelf het papier van het pakje los en gaf me een prachtige zeewaaier van flinterdun koraal.

Nadat ik hem bedankt had, vertelde hij trots: ‘Ik heb hem zelf opgedoken, bij Westpoint.’

‘Zelf gedoken? Heb je zelf dan zo'n duikpak met alles erop en eraan?’

‘Ik zei u toch dat ik hopie plakka verdiende?’

‘'t Is niet mis. Waar spaar je nu voor?’

Openhartig en met hartstochtelijke ernst vertelde hij, dat hij als hij slaagde voor zijn eindexamen weg wilde van het eiland en naar Holland hoopte te gaan. ‘Ik spaar voor de reis en om wat geld achter de hand te hebben als ik niet direct een baantje vind. U had wel gelijk - het stinkt hier, nog erger dan u vermoedt. Maar niemand weet nog van mijn plannen. Alleen u dan nu.’

‘En je ouders?’

Hij haalde onverschillig zijn schouders op. ‘Die zien me liever niet dan wel.’

Otto's levensverhaal loopt parallel met al die verhalen

waarbij kinderen de rekening moeten betalen. Zijn vader was indertijd als technicus naar Suriname gegaan, hij was zijn kikkerland zat, de tropen lokten met avontuur, met geld en een niet te zwaar leven en met mooie vrouwen. Het geld was niet zo meegevallen, vooral in het begin niet. Hij moest harder werken dan hij gehoopt had, maar een vrouw was geen probleem geweest. Al vrij snel was hij zo gehecht aan de Surinaamse die zijn huis schoon hield en voor hem kookte, dat hij niet meer aan anderen dacht. Ze was gewillig en lief en toen er een zoon geboren werd, vormden ze gedrieën een gelukkig gezinnetje. Dat duurde niet zo erg lang, want op een dag kondigde de vrouw aan dat zij en het kind weggingen. Haar eigen man was uit de gevangenis ontslagen - en zodoende.

Otto was geen bezwaar, dat waren kinderen nooit, wie de natuurlijke vader dan ook zijn mocht.

'Toen kreeg mijn ouweheer één van de zeer weinige edelmoedige impulsen van zijn leven. Hij zei adios tegen mijn moeder, maar hield mij bij zich. En een spijt dat hij daar later van kreeg...'

Toen zijn termijn in Suriname om was, ging hij terug naar Nederland om daar jaren later te trouwen met een meisje uit Den Haag. Ze was niet meer zo jong, vond een technicus eigenlijk beneden haar stand, maar omdat ze vreesde dat het wel haar laatste kans op een huwelijk zou zijn, zei ze toch maar ja. De kleine Otto was in die tijd bij de nonnen, van zijn bestaan werd ze pas op de hoogte gebracht na de officiële verloving.

'Ze had natuurlijk geen zin in me,' stelde Otto nuchter vast, 'een buitenechtelijk kind is toch al niet zo'n geslaagd huwelijksgeschenk, maar als dat kind dan duidelijk negroïde trekjes heeft, is dat voor een nette, blanke burgerjuffrouw helemaal geen aantrekkelijke toestand. Ze zal wel alles geprobeerd hebben om me kwijt te raken, maar dat is haar tot op heden nog niet

gelukt. Er werd netjes getrouwd en nu wonen we zolang ik het me herinneren kan al hier. Maar ik baal van dat mens, dat altijd maar weer laat merken dat ze beneden haar stand is getrouwd, mijn vader achtervolgt met gezeur en gemier over geld. O dat rotgeld, waarvan ze nooit genoeg schijnt te hebben. Dat eindeloze geklier over promotie maken, over clubs waar ze lid van wil worden. Toen we hier pas woonden, moest ik altijd mijn haar met vet insmeren, het mocht niet kroezen, snapt u? Is het niet walgelijk? Maar van mijn vader baal ik even hard. Hij is zo zacht als boter, inplaats van eens een grote bek open te trekken, zwijgt hij, laat haar maar dazen, zonder verweer. Dat hij zichzelf niet verdedigt - bon -, maar dat hij nooit voor mij opkomt, dat ie mij maar laat stikken, dat is toch sullig? Hij denkt toch niet dat ie klaar was met het vaderschap toen hij mij bij mijn zwarte moeder weghaalde?'

Hij wond zich steeds meer op. Ik had erg met hem te doen en zag ook geen oplossing. Hoeveel aardige, intelligente jongens als Otto worden thuis niet even slecht opgevangen? Hoeveel pubers lopen niet stuk op een tirannieke moeder en een slappe vader? Zijn problemen werden bovendien nog vergroot door zijn afkomst en de niet weg te moffelen uiterlijke gevolgen daarvan. Hij had blanke ouders, maar was het zelf niet. Zijn haar zou blijven kroezen, de lijnen aan de binnenkant van zijn handen zouden donker blijven. Zijn ogen behielden de droefgeestige opslag die de vele slaven uit zijn voorgeslacht al hadden. Hij zou altijd blijven voelen -.

'Zeg,' sprak ik mijn gedachte uit, 'voel jij je eigenlijk Antilliaan of Hollander?'

'Ik voel niks. Geen moer. Zelfs voelen moet je leren, ook daarbij moet je begeleid worden. Ik heb geen eigen identiteit, geen eigen gezicht, geen eigen kleur. Maar dat is weer een ander chapiter, want daarin sta ik

niet alleen. Wat dat betreft lopen er hier bosjes rond als ik.'

Ik begreep wat hij bedoelde. Er zijn maar weinig Curaçaoënaars zich bewust van hun identiteit, hoe hun huidskleur ook is. Een paar honderd jaar verplicht volgens het westerse patroon leven, veroorzaakt dat persoonlijkheidsverlies.

'Is dat je grootste probleem - dat leven zonder eigen gezicht, zoals jij dat noemt?'

'O nee. Ik heb nog net genoeg vertrouwen in de Curaçaose zaak. Er zijn nog een paar idealisten en een paar vechters die doorzetten. Ik zou graag met hen mee willen doen, rotzooi opruimen, mensen helpen wakker maken. Om het maar eens even mooi te zeggen als u op school deed: mensen te redden van het vuur. Het vuur van de misbruikte macht, van corruptie en politieke misleiding. Maar ik kan het niet. Ik wil wel, maar ik ben er doodgewoon niet toe in staat.'

'Waarom niet?' vroeg ik zacht.

'Omdat ik van binnen vergiftigd, ben door haat voor mijn moeder en door minachting voor mijn vader. Van een puinhoop uit kun je niet vechten. Dat is mijn grootste probleem. Daarom ga ik weg, zodra dat kan. Weg onder het dak waar ik geduld word en een hap eten krijg en verder niets. Ik walg van de hele troep.' 'Van een puinhoop uit kun je niet vechten,' herhaalde ik zijn woorden. 'Geldt dat ook niet voor je vader? Barst zijn leven, dat nauwelijks meer perspectief heeft, niet nog erger van het puin? Jij kunt weg, jij hebt nog toekomst. Hij niet. Weet jij hoe hij gevochten heeft, maar nu gewoon niet meer kan? Weet je, ik geloof dat jij erg veel op je vader lijkt. Jullie zijn allebei even grote stommelingen, die op elkaar wachten om de situatie wat dragelijker te maken.'

'O nee,' mompelde hij, 'dat kan toch niet waar zijn.' Hij wilde nog iets zeggen, maar werd tot zwijgen gebracht door het plotselinge verschijnen van Max op

de porche, die geagiteerd vroeg of ik hem wat sigaretten kon lenen. Hij liep me achterna de zaal in en toen ik hem twee pakjes gaf, zei hij: ‘Wij hebben veel boeiender bezoek dan jij. Kun je die jongen niet afvoeren en gezellig met mij mee gaan?’

Ik negeerde zijn vraag, informeerde snibbig of hij nog iets nodig had. ‘Echt niet?’ hield ik aan, ‘lucifers, suiker, drank - alles verder in huis? Prima - dan voer ik nu jou af. Dag Max, groetjes aan Moniek.’

Als ik maar geloven kon dat hij werkelijk om sigaretten kwam, had ik me niet zo opgewonden, maar ik kon me niet losmaken van de gedachte dat het een smoes was. Een smoes om te zien wie er bij me was. Hij scheen het nog steeds niet te kunnen verdragen dat ik contacten had, dingen ondernam, buiten hem om. Dat hij daarbij de grenzen van het redelijke volledig overschreed, scheen niet tot hem door te dringen.

Otto ging, na mijn terugkeer op de porche, verder: ‘Misschien hebt u gelijk. Misschien. Maar dan nog, hij is toch mijn vader?’

‘Nou en?’

‘Een vader moet toch...’

Ik viel hem snel in de rede: ‘Wat moet een vader toch? Jij bent al even inkonsekwent als zoveel andere jongens. Een vader mag zich niet meer laten gelden, gezag pruimen jullie niet meer, want gezag is passé en autoriteit is een onzedelijk woord geworden. Jullie willen een open relatie, met inspraak en vooral zonder gehannes van ge- en verboden. Okee, dat is een standpunt, dat ik soms wel apprecieer. Maar in dat kader past dan geen zielig gedoe, geen gekerm als het fout gegaan is in de sfeer van “hij is toch mijn vader”. Van een gelijke mag je niet verwachten dat hij ineens toch een soort opperwezen is. Jij vindt toch dat je oud en wijs genoeg bent om je eigen zaakjes te runnen? Geld, baan, sex. Je bent toch zo volwassen? Ga dan ook eens een keer als volwassen vent naar je vader

toe. Laat hem merken dat de kleine Otto uit Suriname inmiddels een kerel is die iets begrijpt van de puinhoop waar jullie allebei op zitten. Doe jij het dan eens goed als hij het altijd fout doet.'

Hij bleef ondoorgrondelijk kijken, wat me niet het gevoel gaf dat mijn gepraat iets bij hem losmaakte. Ik realiseerde me wel dat het niet nieuw, niet briljant was wat ik tegen hem zei, maar meehuilen en alleen ach en wee roepen bracht hem helemaal geen stap verder.

Toen zei hij - en er kwam weer wat leven in zijn ogen -: 'U bent wel een mooi mens zeg, verdorie. Word ik hierheen gelokt om een spannend verhaal te horen over een of andere foto, maar wat gebeurt er? Ik krijg op mijn duvel. Waarom windt u zich toch zo over mij op? Eerst op school, nu weer. Waarom toch?' 'Wij hadden vroeger als kinderen een spelletje waarbij we zongen: "wie er voor mijn voeten loopt, die krijgt een schop". Wel - jij liep gewoon voor mijn voeten en ik schopte. Snap je?'

Met dit antwoord was ik wel tevreden, het klonk nogal oppervlakkig, maar het ging hem verder ook niet aan hoe serieus ik het bedoelde. Hij hoefde niet te weten dat ik me een beetje verantwoordelijk voelde voor hem en hem aardig genoeg vond me met hem bezig te houden.

Ik nam me voor contact met hem te blijven houden; als zijn plannen om naar Nederland te gaan doorgingen, kon hij best een poos bij ons logeren. Maar daar praatte ik niet over, ik zei: 'Maar één ding moet je me beloven voor ik je nu van de foto ga vertellen. Je denkt nog wel eens na over mijn geschop hè? Doe je dat?' Hij knikte, mompelde iets onverstaanbaars.

Toen voor de tweede keer, binnen een paar dagen, vertelde ik over Marina.

'Wat een vuiligheid,' was zijn commentaar. Snel daarna nam hij afscheid, wilde, zoals hij zei, het verhaal

eerst laten bezinken voor hij er verder over praatte. Tersluiks had hij ondertussen op zijn horloge gekeken. Het was al bijna twaalf uur en het zou me niet verbazen als hij op tijd thuis wilde zijn. Misschien had mijn geschop toch iets geholpen?

15

Yose zat al op me te wachten in Zuikertuintje, zijn sigarenblikje lag naast zijn kopje op het formica blad van de balie. Het was er, zoals gewoonlijk vrij vol en net als de vorige keer werd er nieuwsgierig naar me gekeken, toen ik naast mijn zwarte vriend ging zitten. Maar dat interesseerde me niet, ik gunde iedereen de afleiding die Yose en ik kennelijk vormden.

'Fijn dat je er bent,' begon ik, 'nog fijner dat je me helpen wilt.'

Blij deelde hij me mee dat hij een cadeautje voor me in de auto had. 'Een fles gemberwijn. Mijn vriend gaf hem voor u omdat u zo van gember houdt. Hij nodigt u ook uit zijn hofje te komen bekijken.'

'Dat doe ik graag,' antwoordde ik spontaan, 'dan kan ik je vriend ook zelf bedanken voor alles wat hij me gaf.'

'Mooi, mooi. Dan kunt u ook kennismaken met zijn zoontje. Ja, dat zou echt prachtig zijn. Weet u, dat zoontje is zo briljant, ik zou zo graag willen - en mijn vriend wil dat ook - dat hij dominee werd. Maar hij zegt dat hij dat niet wil. Misschien kunt u dan eens met hem praten. Hij is werkelijk erg intelligent, hij zou naar Holland moeten voor studie. Er moeten toch Curaçaose dominees komen, dat moet gewoon. Zwarte dominees kennen het eiland en de mensen beter en ook hun zonden. Zij begrijpen op welke manier de Curaçaose christenen bepreekt moeten worden. Ja heus, er is gebrek aan Curaçaose dominees. Wilt u hem dat wel zeggen?'

Ik was bereid dat zoontje alles te zeggen als Yose nu maar tot ons onderwerp wilde komen, maar niets wees erop dat dit het geval was.

'Mijn vriend en ik maken ons nogal ongerust over dat zoontje. Hij is erg knap, zoals ik al zei, heeft een groot verstand meegekregen, maar hij voegt zich niet naar de wil van zijn vader en dat kan niet goed gaan. Hij zou met zijn verstand en zijn gaven dominee moeten worden, maar hij zegt: "Nee paai, ik geen dominee, ik wil in de politiek." Iedere zaterdag gaat hij naar het Gomezplein, waar politieke sprekers komen, die de jeugd onrustig maken en opstandig tegen hun vaders. Dat is niet goed. Zonen moeten hun vader gehoorzaam zijn, zoals dat altijd geweest is. Het zoontje verkoopt Vitò. Weet u wat Vitò is? Dat is de krant van de nieuwe richting hier. Er zitten Vitò-mensen in de gevangenis en dat is maar het beste, dan kunnen ze daar eens nadenken. Het zoontje moet zijn best doen op school, op het Gomezplein hoort hij niet, daar komen alleen herrieschoppers.'

Zijn bezorgdheid om het kind van zijn vriend was oprecht, zijn ogen bewogen onrustig heen en weer, zijn vingers trommelden op het sigarenblikje.

Ik had al het een en ander gehoord van de bijeenkomsten op het plein. Yose had ongelijk als hij beweerde dat er alleen herrieschoppers kwamen. Zoals bij iedere openbare meeting kwamen daar ook de bijlopers, de rel-om-de-rel-figuren, jongelui en ook wel oudere mannen, die voor de gein de stad introkken en verder geen wezenlijke belangstelling hadden voor de achtergronden.

Maar de hartstochtelijke toespraken van de jongeren die een radicaal andere koers wilden dan die van zoals-het-was-zo-moet-het-blijven, waren niet bestemd voor bijlopers en lawaaitrappers, maar voor politiek belangstellenden. Het waren fanatieke kerels, vechters voor Curaçao, zoals Otto ze noemde, die de eilandbewoners

wilden interesseren voor betere sociale situaties, nieuwe mogelijkheden. Zij protesteerden openlijk tegen de armoe en de schreeuwende ellende van huisvesting die in hele wijken mensonterend is. Niet alleen voor de mensen die in de van benzineblikken gemaakte krotten moeten wonen, maar even mensonterend voor iedereen die van het bestaan van deze wijken weet en er niets voor doet. Over deze zaken sprak men op het plein en wat meer was, ze wezen er schuldigen voor aan. En waar ter wereld zal iemand ooit schuld willen voelen, zodra er politiek op het spel staat? Wie wil er ooit schuld belijden als het gaat ten koste van macht?

Nee - de werkelijk gegrepenen, die zich te pletter liepen voor de Curaçaose zaak kon je onmogelijk allemaal onder de noemer van herrieschoppers vangen. Men zou - en Yose zeker - tenminste na moeten denken over wat er gezegd werd.

Maar - en dat verbaasde me geweldig - deze vrije, rustige en gelovige man, die kalm zijn eigen baan ging, werd onrustig en bang als het over politiek ging. Zo bang was hij dat hij tot in het oneindige geduldig zou blijven en zeker nooit opstandig. Ik bewonderde hem om zijn warme hart, om zijn diepe geloof, maar aan de andere kant begreep ik er helemaal niets van dat hij als christen eigenlijk niet zelf een van de sprekers op het Gomezplein was, dat hij zich niet met heilig vuur geladen inzette voor het wel en het ontstellend diepe wee van zijn eiland.

Die tweeslachtigheid werd nog duidelijker toen hij maar door bleef jeremiëren over dat zoontje dat toch beslist niet in de politiek moest.

‘Hoe oud is dat zoontje eigenlijk?’ vroeg ik.

‘Hij is pas achttien, hij moet naar zijn vader luisteren, hij is nog te jong om te weten wat goed voor hem is.’ Achttien, dacht ik, iets jonger dan Otto. Maar dan is een mens toch bijna volwassen, dan kun je toch niet

meer slaafs de orders van je vader op volgen. Ondertussen zaten we al meer dan drie kwartier te praten, ik werd er nerveus van. Niemand bleef hier zo lang hangen, we begonnen nu op te vallen op een manier, die me toch niet helemaal beviel.

Bovendien ging het een kant op, die ik beslist niet ambieerde.

Wie er voor mijn voeten loopt, die krijgt een schop, had ik tegen Otto gezegd. Moest ik nu echt de zaak zo arrangeren dat deze jongen me voor de voeten kwam? Lag dat op mijn weg? Het was op zijn zachtst gezegd vreemd en onlogisch dat ik iemand de theologische toer op moest jagen, terwijl de jongen zelf een kant op wilde die ik zo goed begreep.

Als hij zich werkelijk gegrepen voelde voor de zaak, als hij zich betrokken wist bij een nieuwe manier van denken, moest ik hem dan afremmen?

Max had gelijk, ik kon de politieke situatie beslist niet overzien. Ik kon hoogstens jaren lang in stand gehouden onrecht signaleren, maar positief kritisch iets inbrengen kon ik zeker niet. Zelfs het gelijk of ongelijk van de Gomezpleinsprekers kon ik tenslotte niet peilen, al voelde ik veel voor hun ideeën. Moest het alternatief dan zijn dat ik mee hielp een jongen omver te praten om toch vooral dominee te worden? Het zat er dik in dat zijn argumenten beter waren dan de mijne en dat ik hem eerlijkheidshalve gelijk moest geven.

Wat zou daar het onvermijdelijke gevolg van zijn? Dat ik in de ogen van Yose's vriend een onbetrouwbare macamba werd, even onbetrouwbaar als hij alle macamba's altijd al gevonden had. Dat zou dan ook het einde van de vriendschap tussen Yose en mij betekenen. Ik zat er afschuwelijk tussen. De gemberwijn en de vruchten uit het hofje waren heel bijzonder, maar verplichtten ze me nu werkelijk naar de gever van dit alles toe te gaan? Moest ik tegen mijn zin, maar vooral tegen mijn geweten in me hier mee bemoeien? Yose

keek me bijna smekend aan. Ik kon hem niet teleurstellen. Bovendien - en dat maakte de situatie nog moeilijker - ik had Yose nodig. Meer dan ooit was het me duidelijk dat ik Marina zonder zijn hulp nooit zou vinden.

De ene dienst is de andere waard, deze afschuwelijke gemeenplaats, dit in wezen zo miserabele cliché, zette me zonder meer klem.

Goed, ik zou gaan. Yose leefde helemaal op na mijn belofte. Om bij voorbaat mijn nederlaag al wat te dekken, voegde ik er nog aan toe dat ik natuurlijk geen enkele garantie kon geven dat het allemaal zo zou aflopen als hij en zijn vriend wensten.

Ondertussen maakte ik me nogal ongerust over de mensen die overal langs de weg tevergeefs op hun busje wachtten. Toen ik hierover begon, lachte Yose al mijn bezwaren weg. Hij bestelde nog meer koffie en begon met het gesprek waar ik uiteindelijk voor gekomen was.

16

Hij was weer de rustige, alles in de hand hebbende Yose, zonder een spoor van de onrust van zoëven op zijn gezicht. Hartelijk en bemoedigend keek hij me aan toen hij zei: ‘Ik heb beloofd dat ik u helpen zou. Dat zal ik ook doen. Het lijkt me ook niet zo moeilijk hier iemand op te sporen. Het eiland is trouwens ook te klein om je voor altijd te kunnen verstoppen. Er zijn schuilplaatsen, ik weet wel waar. U hebt natuurlijk in de koenoekoe gezocht? Dat dacht ik wel. Ik geloof niet in de knoek, misschien wel voor een dag of wat, zeker niet voor langere tijd. Maar voordat u me meer vertelt over de persoon die u zoekt, moet ik u iets vragen. Moet ik met u praten - als broeder.’

Waar wilde hij heen? vroeg ik me af, nog nauwelijks V bekomen van de finale ommekeer in zijn wezen. Het was duidelijk dat wat hij als broeder - wat voor broeder? - zeggen wilde erg belangrijk voor hem was. De manier waarop hij op de barkruk zat, was zonder meer autoritair en zelfbewust, maar zijn ogen waren vochtig alsof hij ontroerd was.

Al eerder had ik hem voorgesteld me bij de naam te noemen, wat hij tot nog toe altijd geweigerd had. Ik probeerde hem er nu weer toe te bewegen.

‘Je noemt je mijn broeder,’ pleitte ik, ‘hoe kun je nou mevrouw blijven zeggen tegen je zuster? Ik heet Hanna en verder geen gezeur erover.’

Hij legde zijn hand op mijn arm en ik zag dat er nu werkelijk tranen in zijn ogen kwamen.

‘Wij hebben op Curaçao een spreekwoord, dat zegt:

“De ogen van een aap zijn heel diep”. Begrijp je wat dat zeggen wil?’ lachte hij zijn ontroering weg. ‘Wel, dat betekent dat een aap gauw begint te huilen, zo is dat. Maar wat ik je moet vragen voor we verder gaan is dit: Waarom ben je na zoveel jaren je wrok niet kwijt? Waarom heb je haar niet alles vergeven, zoals de grote Meester ons alles vergeeft? Je bent een christin, dan mag er geen haat in je hart zijn, er moet liefde zijn en barmhartigheid. Waarom heb je geen liefde genoeg?’

Toen ik hem wilde antwoorden, legde hij me het zwijgen op alsof ik een klein kind was, hij bracht zijn wijsvinger tegen zijn lippen en liet een zacht ‘sstt’ horen. Het was helemaal niet mijn bedoeling geweest hem in de rede te vallen, ik dacht alleen dat hij klaar was met zijn vragen, die tendentieus waren en vol verwijt. Maar dat hij even pauzeerde, kwam omdat hij zich opnieuw concentreerde op wat hij wilde zeggen. Ik wilde niet teleurgesteld zijn door de achtergrond van zijn vragen, hij had als ‘broeder’ - een woord dat eigenlijk niet zo zeer bij me past - recht op openheid. De bewondering die ik toch al had voor mijn zwarte vriend, groeide op dat moment weer aanzienlijk. Hij beheerste geestelijk ons onderwerp volledig, voelde zich, geloof ik, zelfs mijn meerdere, maar het kostte hem veel moeite zijn gedachten in Hollandse woorden te vertalen. Want hij dacht in zijn eigen taal en moest het in de mijne zeggen. Dat vergde een grote concentratie, vooral als hij zoveel achter elkaar wilde opmerken.

‘Weet je,’ begon hij weer, ‘ik geloof je. Honderd procent. Als iemand iets lelijks van een ander vertelt, slaat hij meestal zijn eigen fout over. Maar jou vertrouw ik. Zoveel doden, zoveel bloed, zoveel zonden op het geweten van één mens, mijn God, wat erg.’ Ik kon zijn gedachtengang niet volgen, maar wilde hem niet weer van zijn apropos brengen toen hij zweeg.

Ik moest hem de tijd gunnen zijn gedachten te bundelen. Impulsief als altijd, rekende hij plotseling onze koffie af en zei: ‘Het is hier zo druk, mijn gedachten rammelen als rijpe zaden in hun peul. We moeten hier maar weg.’

Hij liep de hoge stoep van Zuikertuintje af, zonder me verder uit te leggen wat zijn bedoeling was. Toen racete hij snel naar een halteplaats, merkte glimlachend op dat hij nu eerst even voor zijn klantjes moest zorgen. Het was onmogelijk hem te laten weten dat hij zich over mij en mijn relatie ten opzichte van Marina geen zorgen hoefde te maken, tenminste niet in die zin als hij bedoelde. Ik zou hem zonder meer beledigen als ik niet het geduld opbracht te wachten tot hij kon formuleren wat er in hem omging. Het was voor hem zo essentieel dat ik mijn ongedurigheid wel moest onderdrukken. Dat wilde ik ook wel, maar het kostte me meer zelfbeheersing dan hij ooit zou vermoeden.

Mijn oude onrust viel weer op me. Twijfel aan mezelf, aan de ware intentie van mijn reis was er weer, maar ook de angst voor de macht die Marina over me gehad had, de macht waarmee ze mij uit de weg had willen ruimen.

Het was benauwd in de auto, achterin kwebbelden in rap Papiaments een paar vrouwen. Ze hadden het over een macamba stinkie, het was duidelijk dat ze mij bedoelden. Yose bemoeide zich ermee, wilde me kennelijk verdedigen. Toen we de vrouwen in Punda gebracht hadden, reden we naar het Zeemanshuis van het Leger des Heils, waar een oase van koelte en rust ons wachtte.

‘Nu weet ik weer wat ik zeggen moest,’ opende Yose opnieuw het gesprek en ik zag dat hij weer helemaal ontspannen was en zeker van zijn zaak.

‘Dit: die vrouw die jij zoekt heeft zoveel schuld, die haar vergeven moet worden, maar dat is een kwestie tussen de Heer en haar. Niet tussen jou en haar. Jij

mag niet verder leven, zoekend naar recht, jij moet van haar afblijven en de rest aan God overlaten.'

Hij zuchtte voldaan en ik wist in de verste verte niet hoe ik hem duidelijk kon maken dat het allemaal anders was dan hij zich voorstelde. Moeizaam legde ik hem uit dat ik zolang bezig was geweest inzicht te krijgen in mijn eigen gevoelens, dat ik nu echt wel wist waar het om ging. Ik probeerde hem duidelijk te maken dat er geen wrok, geen haat in mijn hart was, zoals hij zich voorstelde, maar angst. Angst voor Marina en voor mijn schuld bij alles wat zij gedaan en nagelaten had te doen.

'Eer lijk Yose, ik zoek geen recht, maar rust. Ik ben werkelijk niet uit op toch nog na zoveel jaren een berechting en een straf. Ik ben geen Wiesenthal en al heeft hij gelijk dat hij volhoudt met wat hij meent te moeten doen, bij mij ligt het anders. Marina hoeft voor mij niet op de knieën om genade te smeken. Het enige waar ik op uit ben, is dat ik wil weten waarom ze ons zo heeft gehaat en of ik persoonlijk iets gedaan heb dat haar zo heeft verhard dat mensenlevens niet meer voor haar telden.'

Met bevende handen trok ik een sigaret uit mijn koker. Houdt dit dan nooit op, dacht ik.

Yose, mijn goede, zwarte broeder, begon er iets van te begrijpen.

'Zeg het allemaal maar, zeg het allemaal maar tegen me, dat is goed.'

'Weet je - ik heb er in Holland ook weleens over gepraat, ook met mensen die Marina gekend hebben. Die vinden mijn schuldgevoel waanzinnig en menen dat haar verraad een zekere manier van zaken doen was. Ze geloven dat zij, die zich altijd zo te kort gedaan voelde, ineens een kans zag om de schade in te halen. Eindelijk eens veel kleren te hebben, juwelen en luxe. Maar vooral dat ze met de groei van bezit ook haar behoefte aan macht ontwikkelen kon. Ik geloof dat

niet, naar mijn gevoel zit het allemaal veel dieper. Maar zelfs als dat waar is, zelfs als ik ontdekken zou dat haar motieven zo oppervlakkig waren, zou het me van mijn angst kunnen verlossen. Kun je dat begrijpen?'

'Poco poco - een beetje. Maar luister - als jij ongelijk hebt, als je ontdekt dat ze het wel voor geld en juwelen deed. Wat dan, mi doeshi?'

'Dan ga ik terug naar Holland en geloof jij dan maar niet dat ik daar aan de bel trek. Zolang zwerven zonder eigen plek als zij deed is groter straf dan welke rechter ooit nog bedenken kan.'

'Okee. Ik ga voor je zoeken. Maar onthoud goed wat ik je nu zeg. Jij zoekt antwoord op een heleboel vragen. Maar we krijgen niet altijd antwoord. Weet je nog van Mozes, die wilde weten wie God nou eigenlijk was? Het antwoord: "Ik ben die ik ben", maakte hem niet veel wijzer en zeker niet gelukkiger. Ik hoop dat je vinden zult wat je zoekt en daarbij je angst verliest. Alleen moet je erop voorbereid zijn dat het dikwijls toch anders gaat dan wij willen. Ja zelfs anders dan wij menen nodig te hebben om verder te kunnen leven. Ik geloof dan dat het zo is omdat het zo zijn moet en niet anders. Af. Punt. Finito.'

Hij bracht me niet thuis, maar zette me, op mijn verzoek af in de stad.

Eerst liet ik hem nog de foto zien, waar hij met half toegeknepen ogen naar keek.

'Ayo Yose.'

'Ayo, mi doeshi, tot ziens.'

De stad begroette me met de vele klokjes van de ijswagentjes, die voortgeduwd werden door Portugezen. Het klonk feestelijk, alleen waren de gezichten van de ijsventers er niet mee in overeenstemming. Vreemd genoeg raakte ik deze keer niet in de ban van hun grimmige jammerlijkheid. Soms tilt vriendschap je uit boven alles wat je ziet en hoort en benauwen kan.

17

De straten van Otrabanda waren voller dan anders. Overal liepen Amerikaanse toeristen, hun accent was links en rechts te horen. De Johns en Joans, de Bills en Anns - ik kwam ze telkens weer tegen. Vooral de mannen waren beladen met fototoestellen, filmcamera's en verrekijkers. Er hing werkelijk voor kapitalen om hun nek. Hun schouders leken wat moe onder de diverse riemen, maar hun ogen waren klaarwakker, als roofvogels, spiedend naar prooi voor later thuis als ze film- of dia-avondjes gaven.

Ik hoorde ze al zeggen: ‘Oh yes, we had a wonderfull trip.’

Maar - al poseerde Joan met haar malle hoedje, wat potsierlijk op haar leeftijd in te schreeuwerige kleuren in de Heerenstraat - waren ze werkelijk op Curaçao geweest als ze straks hun plaatjes vertoonden? Ze filmden de pastelkleurige geveltjes, maar of ze ze werkelijk gezien hadden?

Ze maakten de indruk van niet. De dia's van allerlei objecten die ze na de trip in de States konden laten zien leken belangrijker dan de objecten zelf.

De vrouwen stortten zich op de winkels, met dollars kun je immers alles?

Ik schoof achter een groepje een van de vele juwelierszaken binnen. Minstens achttien verkoopsters achter een meterslange toonbank stonden klaar om ringen, broches en armbanden aan te dragen.

‘Yes, madam, very nice.’

Een vrouw met een verlept gezicht waar de begeerte

afdroop, liet zich een broche op haar volle boezem steken. Een broche, zo opzichtig en protserig als ik nog nooit eerder gezien had. Uit een gouden mandje, zo groot als een lucifersdoosje staken ‘bloemstelen’ omhoog, voorzien van helder geslepen edelstenen in allerlei kleuren, die de bloemen voorstelden. Maar ook de knoppen ontbraken niet, daar was een handvol briljanten voor gebruikt. Het was een volstrekt walgelijk sieraad en van het bedrag dat er voor neergeteld werd, zou een gezin in een knoekhuisje minstens een jaar kunnen leven. Toch werden de dollars op de toonbank gelegd alsof er alleen een pond suiker was gekocht, zo gemakkelijk.

De Nederlandse eigenaar van de zaak liep als een veldmaarschalk rond. Het werd een mooie slag voor hem. Glad en slim prees hij zijn cliënten om hun goede smaak.

Kassa-ping, hopie plakka, dolle dollars. Welke idioot beweerde toch dat geld stonk?

Later observeerde ik een groep van hen bij de markt aan de Annabaai, waar op de Venezolaanse barken een overvloed aan fruit en groente ligt uitgestald. Het is een verrukkelijk schouwspel, kleurig en charmant, zoals zoveel markten dat bieden. Om en achter de kramen tref je mensen aan met koppen zo prachtig, zo karakteristiek dat iedere schilder ze als model zou wensen. Achter die mensen gis je naar levens in werelden, waar je geen weet van hebt, maar die boeiend en raadselachtig moeten zijn.

Ik zag hoe een Amerikaanse vrouw een enorme watermeloen uitkoos, hem op haar schouders zette alsof het een kruik was. Sierlijk legde zij haar hand er boven op. In haar andere hand nam ze een bos kousebandjes - sperciebоontjes, ongeveer viermaal zo lang als wij ze kennen - en zo werd ze, versierd met spul van de markt, op de gevoelige plaat vastgelegd. Ze had totaal geen aandacht voor het verschrompelde, oude vrouwtje,

dat wantrouwend keek naar wat er met haar handel gebeurde.

‘Klik,’ liet het toestel horen.

‘Yes, ready,’ zei John. Zijn vrouw deponeerde de foto-attributen weer op hun plaats. Zonder groet liep het echtpaar verder, ze zagen niet dat de oude vrouw haar haat en minachting afreageerde door fel op de grond te spugen.

Ik moest ineens denken aan de preek, die ik de avond daarvoor had gehoord. We zijn geen ongewenste kinderen, had de dominee gezegd, want God heeft mensen willen maken.

Tijdens de kerkdienst had ik het met een gevoel van dankbaarheid aangehoord, maar op dat moment begreep ik er helemaal niets meer van. Beelddragers van de Heer? De bitter kijkende Portugezen met hun ijskarretjes? De Venezolanen op hun barken? De verpauperde krottenbewoners? De Amerikanen, Marina, ik? Misschien Yose - ja, hij nog het meest, met zijn warme glimlach, zijn geloof en ruime hart.

Ik slenterde een terrasje op en ontdekte tot mijn schrik mevrouw van Lier, die ik zou opbellen en die ik niets meer van me had laten horen.

‘Ik ben zeker niet welkom aan uw tafeltje hè?’

‘Op Curaçao is nooit iemand niet welkom,’ pareerde ze. ‘Ja maar...’

‘U zou me opbellen, dat vergat u helemaal. Kom laten we niet zo moeilijk doen. De vleespasteitjes zijn hier warm en vers op dit uur van de dag, ik kan ze u beslist aanraden.’

‘Ik dacht dat ik niet alleen sorry moest zeggen voor het niet telefoneren, maar ook voor het tumult dat ik veroorzaakte na de film.’

‘Ach, de hele ochtend was een miskleun, dat had ik moeten voorzien, wist u veel. Zeg - ik heet Anja.’ Haar opgewektheid deed me goed, we zaten te rebbelen alsof we elkaar al jaren kenden. We giechelden als

schoolmeisjes om de horden toeristen.

‘Ik raak er nooit op uit gekeken,’ vertelde ze. ‘Het is net een zwerm vogels die even neerstrijkt. Er ligt dan voor een uur een cruiser, zo'n dure pretschuit, in de haven, dan gaat de troep passagiers sightseeën. Nou ja - zien doen ze niet veel, want ze racen de winkels langs en zijn ondertussen driftig met hun camera's in de weer. Maar so what? Als dat nou hun plezier is hè? Trouwens, de kassa rinkelt en dat is dan weer wat.’

‘Vind je het niet sneu dat de kassa meestal voor de verkeerde rinkelt?’ vroeg ik. ‘Rinkelt er dan ergens ook een kassa bij diegenen die een paar dollars extra broodnodig hebben?’

‘Waarschijnlijk niet. Maar wat wil je, zo is nou eenmaal het systeem van onze westerse beschaving. Daar kunnen wij nu samen wel tendentieus over praten, maar daar lossen we ook niets mee op. Overigens - die Amerikanen realiseren zich helemaal niet hoe ze achter hun rug worden uitgelachen. Het is jammer dat je geen carnavalsoptocht hier meemaakt. De laatste keer was hèt succes een groep kinderen, uitgedost als Amerikaanse toeristen. Het was werkelijk machtig. Perfect hadden ze de potsierlijkheid van hoedjes, sjaaltjes, brillen en manier van lopen nagebootst. Ze manipuleerden druk met filmtoestellen en camera's en ondertussen stonden hun kaken geen seconde stil. Heel terecht overigens - want ik geloof dat Amerikanen zelfs nog kauwgum kauwen terwijl ze sherry drinken. Ze voelen zich met een lege mond gewoon niet gekleed, lijkt het wel. Wij worden daar kotsmisselijk van en vinden al die malende, half open monden nogal onbeschaafd hè? Maar wie zijn wij en wat is onbeschaafd? Het is allemaal zo betrekkelijk. Ik ben er echt wel los van om me op te winden over futiliteiten, je wordt er maar warm van.’

Toen ik haar vroeg of ze weleens naar Holland ver-

langde, vertelde ze me dat ze tot haar achtste jaar op Java had gewoond.

'Nederland was het sprookjesland, waar Opa en Oma woonden, waar je kon schaatsenrijden en sneeuwpoppen maken. Maar als je dan met verlof kwam, lag Opa in het ziekenhuis en was Oma een beetje knorrig. Bij het schaatsenrijden viel je steeds op je achterste en in de sneeuw werd je steenkoud en moest je huilen omdat je vingers zo tintelden. Dan kreeg je heimwee, wilde rijst eten en geen aardappels, verlangde je naar de baboe, naar het geluid van de tjitjak. Je leefde van het een naar het andere toe, verbaasd over de teleurstelling dat het toch een beetje anders was, een beetje minder fijn dan je dacht. Zo is het nu ook.'

Ik begreep haar wel, ook toen ze er verder op inging en uitlegde dat het bijna niet te vermijden was dat je Holland ging idealiseren en hoe ontnuchterend de realiteit dan werkte. Wat haar vooral tegenviel, ja zelfs benauwde was de engheid van denken in de kerk, het verketteren van elkaar, het zondags christendom zonder echo in de rest van de week, de opgewondenheid van de ingezonden-stukken-schrijvers. Geagiteerd zei ze: 'Als een of andere dominee iets beweert dat nieuw lijkt, reageert men er op alsof er een steen door hun voorruit vliegt. En dat is fataal, want achter die ruit was het leven zo safe als wat, daar kon je lekker zelfverzekerd doorsudderen. Het is, geloof ik, vooral die zelfverzekerdheid, die me zo onrustig maakt. Ik kan daar geen vertrouwen meer in hebben.'

'Had je dat vroeger wel dan?'

'Ach - vertrouwen is misschien een te groot woord, maar ik wantrouwde hen in ieder geval niet. Ik ging toch uit van hun goede intentie, van een zekere visie.' 'Nu niet meer?'

'Van visie zeker niet. We zijn een half jaar geleden met verlof geweest. De enormiteiten die men over de Antillen verkoopt, doen je ook zo twijfelen aan hun

uitspraken over andere zaken. Hun gebrek aan kennis over hier is zo evident, de opmerkingen zijn zo oerdom, dat je er eigenlijk om moet lachen. Maar als je dan de ernstige zelfingenomenheid ziet, waarmee ze over de toestanden hier praten, over “de zwartjes”; als ze dan laten merken dat zij precies en heel zeker weten hoe het allemaal geregeld zou moeten worden, dan besterft de lach op je lippen en zou je hard willen vloeken. Hoeveel mensen in Nederland weten werkelijk iets van Curaçao? Als je vertelt dat je er werkt, zegt men opgetogen: “Sjonge sjonge. Interessant. Mooie vrouwen, kolossale vrouwen, die... eh... hoe heten ze ook weer?” Dan help je “Kottamissies”. Maar ondertussen baal je zo van het onbenul dat je maar niet meer vertelt dat ze met Suriname in de war zijn. Curaçao en Suriname is één pot nat vinden ze, één reservoir met zwartjes, die ze niet willen discrimineren, maar die zich niets moeten verbeelden en die zich koest moeten houden en vooral goed moeten kijken naar het unieke voorbeeld van de blanken.’

Ja, dacht ik, dat is vaak de teneur in Holland, maar daar niet alleen. Hoeveel mensen met zo'n mentaliteit werken er niet op het eiland zelf en begrijpen nog steeds niet waarom de Curaçaoënaar zo'n hekel aan hen heeft? En aan hun vrouwen, die in hun airconditioned huizen een luxueus, maar volstrekt nutteloos bestaan leiden en niet veel meer aan hun hoofd hebben dan zwemmen, bridgen, tennissen, kleren en van tijd tot tijd een reisje naar Venezuela, Aruba of Amerika. Generaliserend gesproken dan, want er is een handjevol anders ingestelden.

‘Waarom werk jij eigenlijk?’ vroeg ik Anja.

‘Omdat ik een lui wezen ben en dat probeer niet te zijn. Daarom. Ik hou van mijn vak, niet van lesgeven. Ik mis de greep, heb nogal moeite met orde houden. Het is een permanente verleiding om ermee te kappen. Lekker 's morgens naar de baai gaan, is dat niet

heerlijk? Een beetje lezen en verder niets - dat zou ik willen, maar ik weet dat ik mezelf dan zo in de weg zou zitten dat ik toch weer naar school terug zou kruipen. Daarom ploeter ik maar door.'

Ik keek naar haar verzorgde verschijning, haar sieraden, haar dure tas en ik vroeg me af in hoeverre geld bij haar meespeelde.

'Nee,' zei ze, mijn gedachten radend, 'nee, in het geld zit de verleiding niet. Dat is meer een plezierige bijkomstigheid, geen doel. Er wordt zo gelanterfant op het eiland en daar wil ik gewoon niet aan meedoen. Nu weet je ondertussen al bar veel van me. Vertel jij nu eens wat van jezelf. Waarom ben je eigenlijk hier?' 'Dat hoor je een andere keer wel eens.'

In grote trekken vertelde ik haar van Aldert en mij, dat we geen kinderen hadden, toch zelden een weekend zonder jongelui waren, neefjes, nichtjes met hun vrienden en vriendinnen. We hadden ze om ons heen gehad toen ze nog kleuters waren, sommigen waren al getrouwd, anderen student, middelbare scholier, verpleegster. We konden er acht tegelijk herbergen en het was geen zeldzaamheid dat alle bedden in gebruik waren en er bovendien nog een paar op de grond moesten slapen. Een enkele keer, als er toevallig eens niemand was, voelden we ons gewoon wat onwennig.

Terwijl ik Anja probeerde duidelijk te maken hoe de sfeer thuis was met 'de kinderen', zoals Aldert en ik altijd zeiden, werd ik me bewust hoe weinig ik aan hen gedacht had, onbegrijpelijk eigenlijk, want hun aanwezigheid was essentieel in ons leven geweest, altijd.

'Wat doen jullie zo'n weekend? Plan je dat van te voren?'

'Helemaal niet. We houden gewoon open huis, we zien wel hoeveel er komen en hoe de stemming uitvalt. Soms kletsen we uren en uren. Een enkele keer is het Popmuziek tot ik groen en geel zie of Bach en Buxte-

hude tot ik bijna door mijn assen zak.

Aldert, mijn man, is de motor van het geheel. Hij gelooft niet dat er generatieconflicten hoeven te zijn en misschien is dat wel zijn geheim. Hij is helemaal niet de leuke vlotte oom, die dol meedoet, want vaak kan hij enorm tieren. Maar ze pikken het altijd van hem, ze zijn gewoon dol op hem. Ik ben daar erg trots op. Hij zou een meesterlijke vader geweest zijn, nu fungeert hij alleen als surrogaat en dat vind ik dan dikwijls sneu.'

Ik verlangde plotseling erg naar hem, naar zijn dreunende stappen door het huis, zijn vrolijkheid, zijn armen om mij heen. Hier zat ik over ons leven te praten en over hem met iemand die ik nauwelijks en hij helemaal niet kende. Hij had me laten gaan, me willen begrijpen en volgen in gedachten en emoties die beslist niet de zijne waren, omdat hij van me hield - en ik had nauwelijks aan hem gedacht. Maar - en dat trof me erg - er was totnogtoe ook niemand geweest die enige belangstelling had getoond voor mijn leven thuis. Anja was de eerste die er naar informeerde. De van Lenneps interesseerden zich alleen voor mijn verblijf en bewegingen hier, Yose leefde mee met een stuk uit het verleden en met het doel van mijn reis en voor Otto waren zijn eigen problemen zo groot dat hij verder nauwelijks aandacht had voor iets anders, wat begrijpelijk was.

Anja's belangstelling deed me goed. Overigens had haar mededeling dat ze moeite had met orde houden me erg verbaasd. De chaos van de filmochtend had ik helemaal op het verkeerd gekozen onderwerp geschoven, niet op tekortkomingen van haar kant. Daarom vroeg ik nogeens naar haar werk, speciaal waarom ze de school koos om actief te zijn, er waren toch mogelijkheden genoeg om te werken.

'Tja - waarom de school? Ik wil werken om niet lui te zijn en les geven om orde te leren houden. Ambitieus

hè? Mezelf waar willen maken, niet toegeven aan tekorten - het is allemaal waar, maar het is toch minder verkrampt dan het op het eerste gezicht lijkt. Want tenslotte doe ik het toch niet alleen voor mezelf. Ik heb nog een paar ideaaltjes, weet je en één daarvan is dat ik de jongelui hier een beetje benul wil bijbrengen van wat er op moeder aarde gebeurt.'

Op dat moment stond ze me erg na. Ik wilde haar graag over Marina vertellen, maar ze riep het dienstertje om af te rekenen en sneed daarmee de mogelijkheid af. 'Zal ik je even thuisbrengen?' vroeg ze hartelijk. Pas toen herinnerde ik me dat mijn auto nog steeds bij Zuikertuintje stond.

Het gesprek met Yose was al heel ver weg, toch was het nauwelijks twee uur geleden dat ik afscheid van hem nam.

18

‘Het heeft gewerkt,’ stelde Otto met een grijns vast, ‘het pak op mijn falie, bedoel ik,’ verduidelijkte hij toen hij merkte dat ik hem niet begreep. ‘Ik heb met mijn ouweheer gepraat, zomaar pats-boem begon ik. U had zijn gezicht moeten zien, zo verbaasd, zo helemaal knock-out van verbazing, dat het haast zielig was. Eerlijk.’

Ik probeerde hem zo weinig verbaasd aan te kijken dat hij van mij niet zou kunnen zeggen dat ik zielig was, maar dat kostte me wel moeite. Want verbaasd was ik. Ten eerste omdat de storm al zo snel geluwd leek, maar verder was ik verwonderd dat hij over zijn vader praatte alsof die een onhandelbaar kind was geweest. Zijn toon was niet denigrerend, integendeel, hij sprak met warme genegenheid over hem.

‘Ik ben u dankbaar,’ ging hij plechtig verder. ‘Eigenlijk was het veel simpeler dan ik dacht. U zette de dingen weer eens even voor me op een rijtje - dat hielp. Ik zag het weer in zijn juiste proporties.’

Zijn dank wimpelde ik af, voegde er aan toe dat ik erg blij was dat ons gesprek zulke positieve resultaten had. Toch was ik blijkbaar al te optimistisch, want hij temperde mijn enthousiasme: ‘Nou ja - ik ben dik tevreden hoor, hoewel het natuurlijk nooit echt riant wordt. Mijn moeder blijft gewoon het summum van burgerlijkheid en mijn vader is zo vastgeroest in zijn Jan Salie-rol dat zij samen wel stoffig oud zullen worden. Het blijft een duffe troep, maar als zij dat nou nemen van elkaar, mij best. Als ik dan tenminste zo af

en toe eens een boom met mijn vader kan opzetten, hoef ik me in het vervolg niet zo verweesd meer te voelen.'

Wat is hij eenzaam geweest, begreep ik. Verweesd noemde hij dat, terwijl hij een vader en een moeder had. 'Ga je ook met je vader praten over je plannen om naar Holland te gaan?'

'Deed ik al. En wat zei de brave borst? U houdt het niet voor mogelijk. Hij zei: "Nou voel ik me eindelijk weer een beetje vader en nou wil je weg." Gaaf toch?' We praatten nog wat door over de achtergronden van kortsluiting tussen ouders en hun bijna volwassen kinderen en waren het er over eens dat er veel relaties in het slop raakten omdat beide partijen geen poot verzetten en warm op hun gelijk zittend de ander ongelijk gaven.

'Ach, het is zo'n mooie theorie dat je moet proberen te blijven dienen, maar dat geldt voor iedere relatie, niet alleen voor die van ouders en kinderen. Dat het zo afschuwelijk vaak mislukt, komt omdat we toch liever met onszelf bezig zijn dan met de ander, toch onze opvattingen als alleenzaligmakend verkondigen. Een beetje meer liefde, een beetje meer geduld en dan veel meer geloof. Is dat niet het geheim?'

'Akela, we doen ons best,' was zijn commentaar. 'Maar nu geen woord meer over lastige kindertjes en moeilijke ouders. Nu praten we over u.'

Op dat moment - en ik schaamde me dat het toen pas gebeurde - drong het tot me door, dat het belachelijk was dat ik hem met mijn problemen had belast. Hij was notabene een schooljongen die over een paar maanden eindexamen moest doen. Ik had moeten bedenken dat het een veel te ingrijpende claim op hem zou betekenen. De tweede wereldoorlog betekende weinig voor hem, welk recht had ik hem te vragen mij te helpen, als hij beleefdheidshalve stellig niet wilde weigeren?

Maar bovendien, waar haalde ik de moed vandaan deze jongen te betrekken in een affaire waarvan ik nooit kon zeggen of er geen gevaarlijke complicaties zouden ontstaan? En als hij besloot mee te doen, juist vanwege het gevaarlijke aspect en het avontuur - mocht ik dat dan accepteren? Stellig niet. Het was onvergeeflijk en onverantwoordelijk stom van me geweest.

'Otto, luister eens - ik had je in mijn problemen niet mogen betrekken. Het spijt me dat ik dat wel deed.' 'Nou moe,' viel hij uit, 'wat krijgen we nou? Ik wilde u juist vertellen dat ik helemaal in ben dat mens te helpen opsporen. U kunt me heus vertrouwen, als het daar soms om gaat.'

Daar ging het nou net niet om, als ik van één ding zeker was, dan in ieder geval van zijn integriteit. Ik legde hem uit dat zijn eerste zorg het eindexamen moest zijn en dat hij verder moest blijven proberen de dingen thuis in de hand te houden.

'Als je je met mijn zaken gaat bemoeien, moet je onherroepelijk tegen je vader gaan liegen en draaien als je ergens op af gaat en dat geheim wilt houden. Juist nu je bezig bent weer iets nieuws met hem op te bouwen, kan dat niet. Dat zou helemaal verkeerd vallen en dat wil ik beslist niet. Ik zie je knikken, je begrijpt dus wat ik bedoel. Maar ik zou je toch misleiden als ik het op dat motief alleen speelde. Het is een klus, sorry - waar je te jong voor bent. Ik kan niet overzien wat er nog gebeurt.'

Hij bleef zich teleurgesteld voelen en dat kon ik goed begrijpen.

'Weet je - het feit dat ik er met je over heb gepraat, dat ik er eigenlijk op rekende dat je me zou helpen - dat moet je toch wel duidelijk maken dat ik vertrouwen had - niet alleen in je eerlijkheid, maar ook in je inbreng. We spreken af dat je niets onderneemt, je houdt alleen je ogen wijd open zodra je op straat bent.

Je vertelde me dat de persoon in kwestie zondags dikwijls op Westpoint komt eten. Als je haar signaleert, doe je niets, je laat mij alleen weten dat ze er was. Jij bent mijn stille vennoot als je me begrijpt. Nee - hou nou even je mond,' ging ik door toen ik zag dat hij wilde protesteren. 'Het is echt niet mijn bedoeling, je nu op nonactief te zetten, nadat ik je eerst opgehitst heb voor het avontuur. Ik beloof je dat ik je op de hoogte houd van de hele ontwikkeling, echt dat beloof ik je. Je kunt dan op de achtergrond meedenken en dan mag je best weten dat ik dat nog erg op prijs stel ook. Maar geen acties, geen spoorzoekerij in je eentje. Is that clear, stille vennoot?'

'U wint - u wint steeds, maar mag ik wel iets vragen?' Hij, die mij van het moment af dat ik hem in het filmzaaltje zag, was opgevallen door welsprekendheid, zweeg.

Kennelijk zocht hij de juiste woorden, om zijn vraag zo te formuleren dat hij er mij niet mee irriteerde, ik zag het. Daarom verbaasde het me ook niet toen hij wat broeierig vroeg: 'Stel nou dat u haar vindt. Wat dan? Moet dat mens dan na al die jaren nog naar de galg? En dat laatste,' viel hij zichzelf hartstochtelijk in de rede, 'dat laatste bedoel ik natuurlijk niet letterlijk. Ik weet heel goed dat wij de doodstraf niet kennen. Maar u begrijpt wel wat ik bedoel. Moet ze - wat wilt u met haar?'

'Het enige dat ik wil is dat zij en ik waar achtige vrede vinden.'

'Waarachtige vrede - wat een grote woorden zijn dat.'

'Moeten we niet altijd mikken op meer dan we kunnen bereiken? Overigens zal ik met een beetje vrede al erg blij zijn.'

'U wilt zeker niet nog wat vertellen uit die tijd hè?' 'Nee liever niet. Trouwens, mijn belevenissen zijn in het grote verband gezien zo klein, zo weinig interes-

sant of spectaculair. Ik heb maar een klein druppeltje bijgedragen aan de grote bui die de brand heeft geblust. En dat druppeltje is achteraf voor mezelf belangrijker dan voor het geheel. Er was veel verdriet in die tijd, honger en spanning, maar we hebben daarnaast ook erg veel goeds beleefd, we hebben zelfs veel kunnen lachen. We waren jong, weet je. Maar het allerergste was de angst. Angst voor wat een mens je kon aandoen, eigenlijk ben ik daar nog steeds niet los van. Daarom ben ik hier. De vrouw die ik zoek is de enige die me helpen kan daarmee af te rekenen.'

'Ik begrijp het, eerlijk gezegd, niet helemaal, maar..., nee nu moet ik zelf ook geen grote woorden gebruiken.' Hij gaf me een onhandige zoen, wenste me welterusten en verdween.

Een ogenblikje daarna stond hij weer op de porche en zei: 'Mijn zegen hebt u. Ajuus.'

19

Het hofje was groen en koel, ik werd er gastvrij en met egards ontvangen. De gastheer liet me merken dat ik erg welkom was, wat hij onder andere uitte in allerlei lekkere dingen, die zijn dochter Maria presenteerde.

Ik had nogal opgezien tegen dit bezoek, naar mijn gevoel klopte de formule niet. Welke jongen zou het waarderen als een wildvreemd mens, een macamba nog wel, zich even kwam bemoeien met zijn zaken?

Dat was meteen de kern van het probleem, de jongen vond de toekomst zijn zaak, maar de vader zag dat anders, hij ervoer het primair als zijn aangelegenheid. Dat de jongen hem daarbij dwarsboomde was een onaangename complicatie, die even geregeld moest worden en waarbij hij mij graag inschakelde.

Maar waar haalde ik in deze situatie een beetje wijsheid vandaan?

Yose zat stralend en trots te kijken, hij was het tenslotte die mij gestrikt had voor deze klus en dat gaf hem bij voorbaat al een hele voldoening.

‘Mijn zoontje komt zo,’ legde mijn gastheer uit.

We praatten geanimeerd over de sinaasappels, over de manga's, ik bewonderde alles in het hofje en bedankte hem voor alle heerlijke dingen, die hij me voorzette. Maar ik zat niet plezierig; ik was niet voor het hofje gekomen, noch om verwend te worden. De beide mannen vertoonden geen enkel teken van spanning, ze namen rustig en hoffelijk de tijd mij aangenaam bezig te houden alsof er helemaal geen gesprek

vol moeilijkheden op het programma stond. Het leek zelfs zo dat er geen zoontje bestond. Toen dat ongeveer een uur had geduurd en het gesprek ondertussen zo dood was als een pier, maar men nog steeds over het eigenlijke onderwerp zweeg, werd het me te machtig. ‘Hoe heet uw zoon?’ vroeg ik, hem in de bedoelde richting forcerend.

‘Jantje, hij zal nu zo wel komen.’

Zoontje, Jantje. In de verkleinwoorden lag al een wereld van tegenstellingen tussen hem en mij. Spraakgebruik is geen toevalligheid.

‘Luister eens, meneer Wester, ik vind het geweldig zoals u me ontvangt, ik hoop dan ook dat u me niet verkeerd begrijpt als ik zeg dat ik me niet erg happy voel. Die Jan van u is een jongen van achttien jaar en praktisch volwassen. Hij ziet geen enkel heil in een gesprek met mij, en ik kan hem geen ongelijk geven.’ ‘Ja maar,’ begon Yose, ‘jij kunt zo goed praten, jij kunt hem overtuigen.’

‘Nonsens, moeten woorden van een macamba hem zijn ongelijk doen inzien? Is dat redelijk? Trouwens dat lukt nooit. Bovendien ga ik echt niet zonder meer van zijn ongelijk uit. Voor mij is alles nog erg discutabel. Maar zal ik eens wat zeggen? Hij komt helemaal niet. Hij is hem gepiept en blijft de hele middag weg. Als ik in zijn geval was, zou ik waarschijnlijk hetzelfde gedaan hebben. Sorry - maar zo is het.’

De hele onderneming leek me meer nog dan ik voorzien had een farce. Ik deed mijn uiterste best alle Hollandse vergelijkingen te vergeten en probeerde me te concentreren op het gezinspatroon zoals zij het hier beleefden. Vader werd altijd geacht de goede beslissingen te nemen. Nieuwe, moderne tijden, waarbij ineens een rebellerende zoon in het beeld kwam, waren erg verwarrend. Voor Jantje was plotseling ‘wat vader doet is altijd goed’ onaanvaardbaar. Arme vader - arme Jantje.

Ondertussen schilderde meneer Wester mij, zoals Yose

dat ook al gedaan had, de vergaderingen op het Gomezplein. Hij was even afkerig van de nieuwe politieke ideeën die daar gelanceerd werden als Yose.

Natuurlijk zag hij wel dat er onrecht bestond, dat het tijd werd dat de bezem eens door de vuiligheid werd gehaald, maar het zou allemaal best nogeens terecht komen, men moest niet zo ongeduldig zijn.

'Maar,' zei hij met dreigende stem, 'jongens moeten zich daar zeker niet mee bemoeien, jongens hebben daar geen verstand van, zij doen er beter aan zich met hun toekomst bezig te houden.'

'Ik dacht juist dat hij dat deed,' verdedigde ik de jongen. 'Is het niet flink als achttienjarige ook aan de toekomst van anderen te denken?'

Het kwam niet over. Jantje was te jong om te weten wat goed voor hem was en verder basta.

Nu moet ik me bij de zaak houden, wist ik. Nu niet zeggen dat er geen vader op het eiland te vinden was die zijn zoon van die leeftijd te jong vond om links en rechts vriendinnen te hebben, waar ze mee naar bed gingen. Met vrijen kon je bewijzen dat je man was, al was je zestien, zeventien. Lichamelijk mochten ze stoeien, geestelijk werd hun groei geblokkeerd. Dat die mening naar mijn gevoel niet klopte, zou ik nooit kunnen waarmaken. Zelfs voor het feit dat de jongere generatie in opstand kwam tegen deze traditie, bleef men immers doof.

Want traditie is een ijzersterke plant, die zeker niet door één generatie bijgesnoeid kan worden.

Daar zat ik en had het gevoel alsof ik met een nagelschaartje een metershoge cactus moest vellen. Het was onbegonnen werk, want mijn schaartje kwam uit Holland en de cactus was mij van nature vreemd.

Mijn gastheer was nog lang niet verslagen, hij zei: 'Natuurlijk denk ik niet alleen aan zijn toekomst, mijn gedachten gaan ook uit naar het eiland. En Curaçao heeft predikanten nodig van het eiland zelf.'

Jawel - maar waar begon nu zijn vaderlijke ijdelheid een rol te spelen? In mijn verbeelding zag ik hem hier in zijn hofje zitten en hoorde ik hem tegen een vriend zeggen: 'Jantje is bijna klaar als predikant.' Wat een glorie zou dat voor hem zijn. Verwarde hij zijn eigen trots en vreugde, die hij verwachtte te beleven, niet met de werkelijke belangen voor zijn zoon?

'Kan iemand arts worden als zieke mensen hem irriteren en als hij geen geduld heeft naar hun klachten te luisteren? Kan een mens een goede dominee worden als hij daar zelf niet in gelooft?' vroeg ik.

'Als je wilt, kun je alles,' wist hij.

'Maar kun je ook alles als je vader het wil? Ik vraag het maar. Weet u, ik heb geen kinderen, de verleiding om illusies te maken over hun leven ken ik dus niet persoonlijk. Maar daarom weet ik wel wat eerzucht is en ik sta er helemaal niet voor in dat mijn ijdelheid mij geen parten zou spelen als ik een zoon had. Ai - zeker zou dat het geval zijn. Mijn ideetjes over zijn toekomst zou ik hem stellig proberen op te dringen en ondertussen droomde ik bij voorbaat al van het applaus dat *hij* kreeg, maar dat voor *mij* bestemd was. Want was hij niet de zoon, die *ik* gebaard had? Is dat zuiver? Wel begrijpelijk voor een moeder, maar zuiver niet, dacht ik.'

Hij keek me nogal bezeerd en onzeker aan. Yose wist helemaal niet meer zijn houding te bepalen. Maar de heer Wester probeerde een goede gastheer te blijven en zei: 'Yose had gelijk, u kunt goed praten.'

Het was een wat wrang compliment, waar ik niet gelukkig mee was.

Op dat moment kwam een ontstelde en onbeheerste Maria aangehold.

'Papa' en 'Jantje' waren de enige woorden die ik van het verhaal dat ze zenuwachtig vertelde, begreep.

Yose en zijn vriend volgden haar snel in de richting van het huis, mij achterlatend in de wetenschap dat

het een verprutste middag was voor beide partijen.

Even later kwam Yose me vertellen dat Jantje tijdens een relletje gewond was geraakt en dat hij even met zijn vriend meeging om de jongen in het ziekenhuis te laten verbinden.

'Maar hoe kom jij dan thuis?' vroeg hij bezorgd.

Ik stelde hem gerust, ik zou me wel redden. 'Is de jongen erg gewond?'

'Een diepe snee in zijn voorhoofd, verder alleen wat schrammen, dacht ik.'

Op de porche vond ik Maria, die mokkend voor zich keek en probeerde me te negeren.

'Erg geschrokken?' vroeg ik. Ze haalde onverschillig haar schouders op. Wat me er toe bewoog toch bij haar te gaan zitten, waar het toch duidelijk bleek dat ik niet welkom was, wist ik niet.

'Sigaret?' bood ik haar aan. Ze weigerde stug.

'Wat waren het voor relletjes?'

Even keek ze me fel aan, met een zweem van minachting. Toen stak ze uitdagend een sigaret van zichzelf op, van het zelfde merk als ik haar al had aangeboden. Zo ik aan haar gevoelens voor mij had getwijfeld, dan was het nu wel heel duidelijk dat ze me niet erg vriendelijk gezind was.

'Maria,' begon ik pleitend, 'je beoordeelt me verkeerd en dat vind ik erg vervelend. Ik ben niet, zoals jij en Jantje veronderstellen, de bemoeizieke macamba, die meent hier even op een achternamiddag het pedagogisch genie uit te kunnen hangen.'

Het schot was raak.

'Wat doet u hier dan?'

'Yose is een vriend van me, hij nodigde me namens je vader uit. Misschien hoopten ze allebei wel dat ik je broer zou kunnen overtuigen van zijn ongelijk, maar dat wil niet zeggen dat ik dat van plan was.'

'Maar Jantje was er niet,' kon ze niet nalaten triomfantelijk vast te stellen.

‘Dus jij gelooft dat ik hem wilde ompraten?’

‘Daar kwam u toch voor,’ hield ze hardnekkig vol. Ik had de schijn natuurlijk tegen. Moest ik uitleggen dat ik alleen was gekomen om Yose te plezieren, dat ik er zelf niet de minste behoefte aan had me met andermans zaken te bemoeien? Ze zou me blijven wantrouwen. Net als haar vader overigens, want ik had niet spontaan zijn partij gekozen.

Ineens ontdekte ik dat haar jurk gescheurd en haar knie geschaafd was.

‘Was jij er ook bij?’ vroeg ik.

Ze lachte schamper. ‘U kunt me geloven of niet, maar er was helemaal geen rel. Jantje en ik zijn met de brommer gevallen. Maar dat gelooft papa niet, oh nee. Want als Jantje niet gehoorzaam doet wat papa wil, dan is Jantje niet te vertrouwen. Dan liegt Jantje als hij zegt dat hij gevallen is.’

De toestand, waarin ik me bevond, werd steeds ingewikkelder. Eigen schuld, dacht ik ironisch, had ik er maar niet in moeten stappen.

Maria was na haar opstandige uitbarsting zo timide en verslagen dat ik medelijden met haar kreeg. Ik wilde haar graag een beetje uit haar downe bui halen. In een poging haar wat af te leiden, vroeg ik: ‘Wat wil jij worden?’

‘Foute vraag,’ sneerde ze knorrig.

Mijn bewondering voor haar steeg, niet omdat ze zo konsekwent onvriendelijk bleef, maar om het feit dat ze praatte. De meeste Curaçaose meisjes zouden dat niet doen, die zouden stommetje spelen.

‘Waarom fout?’

‘Ik heb toch niets te willen. Papa wil, ik moet.’

‘Wat moet je?’

‘Naar de christelijke kweekschool in Utrecht. Ja ja, we krijgen een heel goede opvoeding. Jantje en ik naar Holland. Mooier kan het toch niet?’

‘En?’

‘Jantje protesteert nu. Ik niet. Ja - ik zal gek zijn. Als ik hier eerst maar weg ben, zal ik wel zien wat ik doe. Er zijn in Holland meisjes genoeg van hier, die me zullen helpen. Daar zal ik vrij zijn en eigen baas. Dan is het niet meer de hele dag: ja pa en nee pa. Eindelijk zal ik dan mijn eigen zin kunnen doen, naar feestjes gaan en net zo laat thuis komen als ik wil.’ Kind, lief, dom kind, dacht ik. Holland is geen luilekkerland waar alles mooi en simpel is. Zul je daar niet nog eenzamer zijn? Ik keek naar haar pril en vrouwelijk lijfje, naar haar nauwelijks bruine gezicht, waarin de grote, donkere ogen geheimzinnig en droef glansden. Het enige dat ik kon doen was mijn adres geven met de verzekering dat zij en Jantje bij Aldert en mij altijd welkom waren.

Ze keek me bevreemd aan.

‘Ook zonder Jantje?’ vroeg ze, kennelijk overtuigd dat haar broer de vader toch zou kunnen weerstreven. ‘Altijd,’ antwoordde ik en toen ik zag dat het haar nog niet helemaal overtuigde, voegde ik er aan toe: ‘En ik verheug me op je komst, eerlijk.’

Stak er blijdschap of toch nog wantrouwen achter het gebaar van een nieuwe sigaret?

Gelegenheid het te vragen, kreeg ik niet, want Yose stapte de porche op. Jantje en zijn vader moesten nog in het ziekenhuis blijven. Hij bracht me zwijgend thuis. De stilte werd me tenslotte te machtig, ik vroeg: ‘Vertrouw je me, Yose?’

‘Ja - o ja. Jou vertrouw ik, maar mijn vriend ook, weet je.’

‘En Jantje?’

‘Jantje ook.’

‘Okee, dat is een belangrijk punt. Maar als jij in deze netelige kwestie wilt helpen, zul je eerst moeten uitmaken, wie er gelijk heeft. Je moet kiezen. Laat mij er dan maar buiten, het gaat immers om die twee. Wie ga je steunen? Jantje of zijn vader? Wie heeft gelijk?’

Hij zuchtte: ‘Moet er iemand ongelijk hebben? Misschien hebben ze allebei een *beetje* gelijk. Het is alleen erg moeilijk om dat duidelijk te maken aan een vriend.’ Op dat moment stond hij erg ver van me af, wat nog meer tot me doordrong toen hij zei: ‘Een vriend is een vriend.’

20

Anja had een vrije dag, die zij en ik samen zouden doorbrengen. Haar man was naar een vergadering op Aruba. ‘Ik voel me altijd zo ontheemd als ik vrij ben en hij er niet is,’ zei ze.

We waren van plan er een luie dag van te maken, 's morgens naar de Blauwbaai, zwemmen en naar de pelikanen kijken, 's middags allebei naar de kapper en tenslotte samen eten in Asiento, het restaurant van het Shell zwembad.

‘Worden ook niet-Shell figuren daar toegelaten?’ had ik gevraagd.

‘Eigenlijk niet, maar aangezien ik zo nu en dan weleens een niet al te intelligente zoon of dochter van een olieboer bijlessen geef, kon ik lid worden van de Asientoclub. Altijd gemakkelijk.’

Ik had juist een thermosfles met koffie klaargemaakt voor we op pad gingen, toen Moniek verscheen. Max was die dag voor het eerst weer aan het werk, nu liep zij kennelijk wat eenzaam rond.

De van Lenneps en de van Lieren kenden elkaar wel, maar waren geen vrienden, meer kennissen die via de kerk weleens contact hadden, meer niet. Eigenlijk vond ik het veel gezelliger met Anja alleen naar het strand te gaan, maar het leek me zo cru Moniek buiten te sluiten. Ik seinde Anja dat zij maar beslissen moest wat haar het beste leek. Het slot was dat Moniek, blij als een kind, naar huis holde om haar badspullen te halen. ‘We konden moeilijk anders hè?’ concludeerde Anja. ‘Ach - ze is wel lief.’

Gedrieën zwommen we en dronken daarna de meegenomen koffie.

‘Mis je nu niet een Hollandse boulevard met overal terrasjes, waar je eten en drinken kunt waar je zin in hebt?’ vroeg Moniek.

‘Nee, stel je voor. Ik behelp me liever met meeneemkoffie op een leeg strandje zoals hier. Die samenklonteringen aan onze kust, brr niets voor mij.’

‘Maar hier kun je nooit eens naar malle mensen kijken, behalve in de weekends dan.’

De pelikanen waren druk in de weer, niet zo tam als bij Avila, maar het observeren van hun onverwachte duiken na een glijdende vlucht, verveelde me geen ogenblik.

‘Hoe lang blijf je nog hier?’ Weer was het Moniek die iets vroeg. Haar ontspannenheid was opvallend. Kwam dat omdat ze alleen was, zonder Max? Durfde ze nu beter?

‘Aldert wil me niet langer dan vier weken missen, daar is nu ongeveer de helft van om. Welgeteld heb ik dus nog een dag of veertien. Maar het steekt niet op een dag hoor.’

‘Schiet je op met je werk?’

‘Ik maak alleen aantekeningen, het echte werk doe ik straks in Holland,’ loog ik schijnbaar opgewekt. Maar het hinderde me wel. Waarom zou ik niet gewoon praten over de werkelijke bedoeling van de reis? Ik had Anja al beloofd dat ik haar die dag het een en ander zou vertellen. Waarom nam ik hen niet beiden in vertrouwen daar op dat rustige strandje? Waar kwam toch die onberedeneerbare voorkeur vandaan? Het was me niet duidelijk, het enige dat ik me vaag bewust werd, was dat het op Max vast zat.

Eigenlijk kon ik niets speciaals tegen hem aanvoeren, maar hij was gewoon niet het type man dat ik ooit in vertrouwen zou nemen voor welke persoonlijke aangelegenheid dan ook. Moniek daarom ook niet, ze zou

nooit haar mond kunnen houden tegen haar man.

‘Wat vond je tot nog toe het meest indrukwekkende van Curaçao?’ vroeg Anja.

Lang hoefde ik niet over het antwoord na te denken. ‘De noordkust.’

‘De noordkust?’ riepen ze beiden verbaasd. ‘Hoe kan dat nou,’ vulde Anja aan, ‘welk stuk dan wel?’

‘Ik weet niet precies hoe het daar heet, maar ik bedoel dat gedeelte bij de vuilnisstortplaats.’

Moniek wond zich op, druk gesticulerend sprak ze haar verwondering uit over mijn voorkeur. ‘Dat afschuwelijke, kale stuk rots, met die onbarmhartige dreiging van water? Hoe kan dat je boeien? Ik haat het daar te komen. En dan die kinderen, die er altijd zijn; iedere dag, ieder uur schooieren ze tussen de rotzooi - o ik walg ervan. Het is een bar en ellendig stukje eiland, dat geloei van de passaat - en dat vind jij dan mooi?’ ‘Moniek, kind, ik ken je zo niet. Waarom wind je je zo op? Anja vroeg wat de meeste indruk gemaakt had, niet wat ik het mooiste vond. Natuurlijk vind ik die verpauperde kinderen daar niet mooi, waar zie je me voor aan? Maar het geweldige, sterker nog, het overweldigende van de strijd daar van water en passaat tegen de rotsen, het imposante verpletteren van golven, die hoog klimmende mistgordijnen worden - ja inderdaad, dat heeft een onvergetelijke indruk op me gemaakt.’

‘Ik voel me er zelf zo verpletterd, zo klein,’ vond Anja. ‘Er zijn haaien in de diepte,’ vulde Moniek huiverend aan.

‘Haaien, geen aantrekkelijke beesten, dat geef ik toe. Wat jij zegt Anja, over je verpletterd voelen, begrijp ik wel, en toch...’

Ik aarzelde even, maar vervolgde toen: ‘Ik wil niet vroom doen, maar dat huiveringwekkende gedoe van de elementen maakt me niet kapot, integendeel, het troost me.’

Ze keken me achter hun zonnebrillen niet begrijpend aan.

‘Staat het niet in Psalm 42, al uw golven, al uw baren zijn over me heen gegaan? Figuurlijk gezien verbeeld ik me dat er nogal wat golven en baren in mijn leven over me heen zijn gegaan. Daar aan de kust overkwam het me letterlijk. Het zoute water golfde over me heen, beet in mijn ogen, maar op een of andere manier beleefde ik er die psalm door. Het slaat misschien nergens op, een psalmenkenner zal mijn interpretatie wel belachelijk vinden, maar voor mij was het gewoon belangrijk het zo te beleven. Golven en baren, maar met een Heer die helpt.’

‘We mogen toch allemaal op onze eigen manier bij Hem terecht komen? Gelukkig maar,’ meende Anja.

‘Ja,’ zei Moniek schor, alsof ze ontroerd was, maar misschien was dat verbeelding, want ze stelde nuchter vast dat we weg moesten. Het strandje had geen zon meer, het werd er kil en winderig.

We gingen nog één keer zwemmen en toen ik me daarna weer in de kleren hees, dacht ik: hoe kom ik er toch bij zo over de noordkust te praten? Waarom sla ik de nachtmerrie over, waarom zeg ik niets over het moord- en zelfmoordgesprek met Max? Waarom zwijg ik over al die dingen die me daar beklemden en angstig maakten en zeg ik alleen dat, wat me na het angstaanjagende bezoek met Max, 's avonds in bed pas inviel en me tot troost werd? Wilde ik mijn wankelmoedigheid verbloemen en me vromer en flinker voordoen dan ik was? Zat het huichelen me zo diep in het bloed?

Toen keek ik naar Moniek. Van het ogenblik af dat we over de noordkust praatten, was ze weer nerveus en gespannen, stonden haar ogen treurig en onzeker. Die droeve, groene ogen waren het die me dwongen twijfels en zwartgalligheden over te slaan en me positief op te stellen.

Het was een vreemde ontdekking dat het juist Moniek was aan wie ik onbewust en zonder vooropgezette bedoelingen, iets van troost probeerde te geven, iets van blijdschap.

Maar ze sloot zich er ostentatief voor af, ze bleef potdicht. Ik had zo graag iets van herkenning gevonden in haar ogen, waardoor ze minder treurig zouden kijken. Maar de kans was voorbij, het was mislukt.

De airco van het Asiento restaurant was zo koud ingesteld, dat het bijna onaangenaam was. De ruiten waren er aan de buitenkant door beslagen, een verschijnsel dat ik nooit ergens eerder had gezien.

Aan de bar hingen een paar jonge officieren van Shelltankers en profiteerden iets te snel en iets te veel van de goedkope drankjes die de oliemaatschappij er schenkt.

Kinderen nog, dacht ik, dwars in tegen de nieuwe stelling dat een achttienjarige al volwassen zou zijn. Kinderen - en zo ver van huis. Dat zat hem niet primair in de sherry en de whisky die ze dronken, maar in de verveling die er van hen uit ging. Er werden geen mopjes getapt, geen gesprekken gevoerd. Niemand greep de leren pokerbeker, het was een saaie toestand, niet jong, niet leuk. Een avond op de wal kwam hier hard en ontdaan van alle romantiek op me af. Een blonde jongen geeuwde zo hartgrondig dat zijn ogen er van traanden. Ineens begreep ik hun lusteloze stemming, ze waren gewoon moe en zo bekaf dat er voor een avond passagieren geen energie meer was.

Anja organiseerde een gezellig hoekje voor ons, bestelde een drankje.

‘Cheers,’ toastte ze vrolijk, ‘laten we drinken op onze beeldige kappershoofden. Morgen vijf minuten in de vrind lopen en foetsie is de pracht. Laten we er nu dus lang en diep van genieten.’

Zonder overgang, vervolgde ze: ‘Eigenlijk mag ik

Moniek niet zo erg. Ze is nog zo jong voor de rol van tragedienne die ze speelt. Dat gewerk met die ogen - nee, het komt me allemaal zo onecht voor.'

Ik gaf niet direct antwoord. Anja had wel gelijk, Moniek bleef voor mij ook een raadsel vol tegenstrijdigheden. Soms was ze zo vrolijk en met gezonde zelfspot, met Max erbij meestal een beetje kleintjes, bijna bang en 's morgens op het strandje leek ze me echt tragisch, zeker niet gespeeld.

Anja begreep mijn zwijgen verkeerd. 'Je merkt wel dat ik net als iedereen op het eiland erg goed in roddelen ben. O dat kletsen hier, het wordt zo'n gewoonte, je kunt er gewoon niet van los komen. Ik heb altijd gedacht dat alleen vrouwen die zich verveelden, roddelden. En dat is dan geen compliment voor mij.'

Toen schoof ik de foto van Marina over de tafel in haar richting.

'Ken je deze vrouw?'

Het antwoord kwam aarzelend. 'Is dat Mia Ozinga niet? Ja - dat is ze. Echt kennen doe ik haar niet. Ik heb haar een paar keer ontmoet op parties hier en daar.'

Mia Ozinga. Ze leefde hier dus onder een andere naam, maar ze had wel haar eigen initialen gehouden. M.O. Marina Oppenbeek.

Op mijn vraag wat Anja verder van haar wist, kreeg ik het vage antwoord dat er zoveel mensen waren die je op deze manier kende, maar die ondertussen toch vreemd voor je gebleven waren. Een party, een receptie, een diner, overal kon je elkaar ontmoeten, zonder verder contact te onderhouden. Waar ze woonde, wat ze deed, kon Anja niet zeggen. Toen ik de foto weer wegstopte, vroeg ik: 'Je bent er wel zeker van?'

Ze knikte bevestigend en voegde er aan toe dat ze haar de laatste tijd niet had ontmoet. 'Misschien is ze weg, dat kan best. Het is hier altijd een komen en gaan van

mensen. Maar wat wil je eigenlijk? Is er iets bijzonders met haar aan de hand?'

De ober bracht onze maaltijd, terwijl hij in de weer was met schalen en réchauds, verzamelde ik moed om weer mijn verhaal te vertellen.

Iedere keer moest ik toch opnieuw die drempel van spanning en onrust over voordat ik in staat was het verleden te reproduceren.

Yose, Otto en nu voor de derde keer Anja. De kilte van de zaal had me inmiddels steenkoud gemaakt, wat me gecombineerd met de beklemming van het naderende gesprek deed huiveren.

Onder tafel wreef ik mijn blote benen langs elkaar, in de hoop er wat warmte aan over te houden.

Oorlog, ziekte, illegaliteit, Marina, verraad, angst, ruim tweehonderd slachtoffers, be vrij ding, vragen die bleven, angst en schuld die bleef. Nog altijd Marina. Zonder dat ik me bewust was wat ik at, vertelde ik.

Anja luisterde gebiologeerd, met grote open ogen.

Toen ik zweeg, vroeg ze: 'En?'

'Toen ik hoorde dat ze hier woonde, besloot ik naar, haar toe te gaan. Ik wil met haar praten. Maar na twee weken is het me nog niet gelukt haar te vinden. Ik weet dat ze in een witte Renault rijdt, en nu vertel jij me dat ze zich hier Mia Ozinga noemt. Het zoeken wordt nu veel gemakkelijker, dacht ik. Vooral als jij me zou willen helpen.'

De ober kwam langs en keek verbaasd naar onze borden. Pas toen ontdekte ik dat ook Anja nauwelijks iets gegeten had.

'Is er iets niet in orde, dames?'

'Onze eetlust schrompelt helemaal weg, omdat het hier zo ontzettend koud is,' antwoordde ik. 'Kunnen we buiten koffie krijgen?'

Zo zaten we even later op het verlichte terras onder de amandelbomen. Een enkele enthousiaste zwemmer bevond zich nog in het bassin.

De zoele avondlucht viel als een warme cape om ons heen, zodat we ons weer iets behagelijker voelden.

Plotseling zei Anja: ‘Je hebt me met je verhaal wel erg van de kook gebracht.’

‘Sorry, ja - een opwekkend verhaal is het niet.’

‘Daar gaat het niet om. Je hebt het alleen aan de verkeerde persoon verteld.’

O nee, dat was onzin. Ze noemde zichzelf wel een roddelaarster, maar ik kon me niet vergissen, Anja was safe, ze zou er nooit verder over kletsen. Mijn intuïtie kon me onmogelijk bedriegen, ik vertrouwde haar, zonder enige bedenking.

Vrij fel bracht ik haar dat aan het verstand. Maar ik slaagde er niet in haar te overtuigen.

‘Ik kan je absoluut niet helpen, Hanna, maar - ik wil het ook niet.’

‘Dat is toch heel wat anders. Als jij me niet kunt helpen, goed, dat stelt me wel teleur, maar jij zei dat ik tegen de verkeerde persoon had zitten aan praten en dat is onzin. Of je me nu wel of niet helpt, ik vertrouw je. Mijn verhaal is veilig bij jou.’

‘Ieder leven heeft zijn eigen verhaal. Ik heb naar dat van jou geluisterd, waardoor het mijne ook weer tot leven kwam. Wil je het horen?’

21

Anja vertelde: ‘Toen de oorlog afgelopen was, had jij verdriet om mensen, die dood waren en die je erg miste. Maar jij hoefde je niet te schamen, wel?

Ik was twaalf jaar na de bevrij ding en ik moest me wel schamen, al begreep ik eerst helemaal niet waarom. Maar men maakte het me snel duidelijk. Mijn vader werd opgepakt en in een grote, ijzeren kooi tentoongesteld in het gebouw waar de diverse afwikkelingsbureaus gehuisvest waren.

Het hele dorp mocht komen kijken hoe N.S.B.-er nummer 1 uit de streek gevangen zat. Er werd druk gebruik gemaakt van die mogelijkheid.

De gevreesde, de gehate, de verachte was onschadelijk gemaakt en zat als een beest te kijk. Mijn vader, Hanna. Op school hadden ze me in de oorlog wel stiekem gepest, maar ik was een droomster en speelde het liefst alleen. Van oorlog en politiek was maar zo weinig tot me doorgedrongen, dat ik er niets van begreep. Thuis hadden ze me overal buiten gehouden. Ik weet niet hoe fout en verkeerd mijn vader is geweest, ook niet of hij mensen heeft verraden. Ik was een kind, dat graag op zijn schoot zat, we hielden van elkaar. Mijn wereldje stortte in toen hij gepakt werd. Mijn moeder verbood me naar “Zonnenhof” te gaan.

Wrede ironie van het lot, maar zo heette het grote huis, waar de kooi stond. Op een dag kreeg ik van een Canadees een stuk chocola. Dat wilde ik mijn vader brengen. Ik schoof het door de tralies van zijn kooi. Hij herkende me niet, met bloeddoorlopen ogen keek

hij me aan, zonder me te zien.

Op weg naar huis zaten jongens uit de buurt achter me aan. Ze hadden gezien - ik ook trouwens - hoe hun grotere broers, hun vaders misschien ook wel, vrouwen en meisjes uit het dorp kaal schoren. Ik werd hun kans.

Drie jongens sleurden me een verlaten schoolplein op, de twee anderen hadden scharen gehaald. Toen ze gingen knippen, dacht ik: nu steken ze in mijn ogen. Het waren scharen met scherpe punten eraan, weet je. Maar mijn ogen bleven ongedeerd, ze verwondden alleen op verschillende plaatsen mijn hoofdhuid en knipten me verder zo kaal als maar mogelijk was.

Ontoonbaar, bebloed en een zenuwaanval van angst nabij, kwam ik thuis.'

Snel, nerveus en zo nu en dan hijgend praatte ze. Ze zat voorover gebogen en keek me geen enkele keer aan. Ook toen ze zweeg, bleef iedere spier van haar gebogen rug gespannen, alsof ze zich bij voorbaat wilde weren voor een klap die ze verwachtte.

'Anja,' zei ik zacht.

'Geen commentaar, geen rouwbeklag. Ik ben nog niet klaar, je moet ook de rest nog horen.'

'Anja,' herhaalde ik, 'kom een moment tot jezelf, probeer even flink te zijn.'

Ze schudde haar hoofd, ik hoorde haar ingehouden huilen.

'Anja, het moet. Hoor je, je moet je beheersen. Max en Moniek komen er aan. Ze mogen je zo niet zien. We gaan hier weg en praten bij mij thuis verder.'

Het was bewonderenswaardig hoe ze haar best deed onder de ontreddering uit te komen, maar het lukte niet erg. Wankelend stond ze op, het hoofd nog steeds afgewend en gebogen.

Als ik ooit Max verfoeid had om zijn achtervolgingen, dan was het zeker op dat moment.

‘Zo, meisjes,’ begroette hij ons uitgelaten, ‘we komen juist op tijd, geloof ik. Kom, op welke manier zullen we met elkaar eens gezellig een feestje bouwen?’

‘Max,’ probeerde ik hem te remmen, ‘we zijn niet erg in de stemming voor een feestje, we wilden juist naar huis.’

‘Naar huis? Zo vroeg in de avond? Twee lieve vrouwtjes met zulke mooie koppies naar huis? Geen sprake van. Dit is de kans van mijn leven me omringd te weten door vrouwelijk schoon.’

Anja leunde zwaar tegen me aan, ik sloeg mijn arm om haar heen.

‘Sorry, Max,’ overreedde ik hem, ‘maar Anja heeft erge last van haar maag. Je ziet hoe belabberd ze is. Een andere keer graag natuurlijk. Maar nu gaan we. Adios.’

‘Zal ik jullie even brengen?’

Met moeite wist ik hem van verdere interventie af te brengen, toen hij ons tot aan de auto begeleid had.

Gelukkig waren we met mijn gehuurde volkswagen, zodat ik kon rijden. Anja zat stil, zo nu en dan vreemd nasnikkend, naast me.

Thuisgekomen zette ik de airco in de zaal aan, sloot shutters en gordijnen, in de hoop dat Max en Moniek begrepen dat ze niet welkom waren, als ze toch nog kwamen.

In de verte blafte een hond, op het brommende geluid van de airco na was het drukkend stil in de kamer. Ik durfde geen vragen te stellen, wachtte tot Anja zelf de draad weer opnam. Ze had immers gezegd dat ik de rest ook moest horen. Haar aarzelen begreep ik zo goed. De inspanning alle weerstanden in jezelf te overwinnen eiste niet alleen een geestelijke concentratie, maar ook een fysieke bundeling van kracht.

Het willen uitpraten en tegelijk het willen zwijgen, vluchten of slapen, vernielde energie, werkte verlammend. Had ik niet exact dezelfde ervaringen? Een

ander kon daarbij niets forceren, niet helpen of troosten. Haar hart bonkt hard nu, wist ik, haar oren suizen. Pas als dat tot bedaren komt, zal ze verder kunnen gaan.

Ik scharrelde wat rond, sorteerde oude tijdschriften, maakte wat te drinken.

De abrupte storing die Max en Moniek veroorzaakt hadden in haar biecht bemoeilijkte het proces van een nieuw begin.

Toch nog eerder dan ik verwacht had, begon ze: 'Mijn moeder was een vrome vrouw. Ze hield erg veel van mijn vader, hoewel zij zijn politieke aspiraties niet deelde, ze is ook nooit lid van de partij geweest. Ik herinner me niet dat ze ooit ruzie hadden, maar ach - wat weet je als kind van spanningen in het huwelijk van je ouders? Ze hebben haar in ieder geval niet opgepikt en lieten haar met rust. Maar die middag dat ik thuis kwam met dat kortgeknipte en bebloede hoofd, is ze gillend de straat opgelopen.

De schande om mijn vader had ze al niet kunnen verwerken, voor een opgejaagd en doodsbang kind was helemaal geen ruimte meer in haar geest. In totaal overspannen toestand is ze diezelfde dag naar een inrichting gebracht, waar ze tot op de huidige dag nog verpleegd wordt.

Ik werd naar een stiefbroer van mijn moeder en zijn vrouw gebracht in Amsterdam. Langzamerhand werd ik toch weer kind. Dat kan blijkbaar. Oom en tante hebben alles voor mij gedaan, vooral van me gehouden, me een echt thuis gegeven. Natuurlijk had ik een ontzettende knauw gehad, maar ze hebben me er door gesleept, een mens van me gemaakt, me leren geloven en liefhebben.

Toen ik ongeveer een jaar bij hen was, heeft oom me verteld dat mijn vader dood was. 'De Here God heeft hem gehaald,' zei hij. Het heeft maanden geduurd voor ik dat verwerkt had. Voor mij had niemand hem ooit

uit die kooi kunnen halen, ook God niet. Dat is zo gebleven, als ik nu aan hem denk zie ik hem nog steeds achter die tralies.

Van zijn dood heeft verder nooit iemand me iets verteld. Ik heb het ook niet willen weten. Is hij berecht of gestorven? Ik hoef het niet te horen. Maar tenslotte sleet ook van zijn dood de schrik en paniek en vond ik mijn evenwicht, dank zij mijn oom en tante. Pas toen ik mijn eindexamen had, mocht ik van de dokter mijn moeder bezoeken. Ik wist dat ik haar kind was, maar ik voelde met de teksten en gebeden mummelende vrouw die ik zag geen enkele band. Verdriet voelde ik niet om haar, eerder afkeer.

In mijn studententijd leerde ik Pieter kennen. Toen werd mijn verleden opnieuw een conflict. Ik geneerde me en wilde met een zekere trots over mijn ouders kunnen praten. Ik loog een verhaal bij elkaar over een idealistische, slappe vader, die door vrienden was misleid en opgejut. Want ik hield van Pieter en wilde hem niet verliezen door - eh - door een man in een traliekooi.'

Hard klonk dat, maar niet meedogenloos, want al het verdriet dat een kind van twaalf jaar had moeten ervaren, klonk er in mee.

'Wat ik niet wist, was dat oom alles van vroeger aan Pieter had verteld.

Na mijn leugenverhaal over mijn vader, zei hij: 'Anja, je liegt, maar ik hou van je. Je mag jezelf nooit meer kapot maken door tegen mij onwaarheden te vertellen. Jij en ik leven nu.'

Daarna hebben we er nooit meer over gepraat, dat was ook niet nodig. Pieter en ik zijn erg gelukkig, nog steeds. Mijn jeugd is ook nooit met andere mensen ter sprake gekomen. Ik vermoed dat Pieter achter mijn rug weleens wat heeft moeten rechtzetten voor mij. Nu zit hij op Aruba en moest ik na al die jaren toch zelf weer door alles heen. En dan notabene aan jou,

terwijl het verhaal van jouw leven er zo volstrekt mee in tegenstelling is.'

Opnieuw kwamen er tranen in haar ogen. Ook ik kon mijn ontroering nauwelijks bedwingen, mijn keel werd dichtgeknepen, iets zeggen was me onmogelijk.

'Weet je,' zei Anja, 'misschien vind je het gek, maar nu ben ik bijna veertig jaar en nog steeds lijd ik eronder geen vader gehad te hebben, waar ik trots op kon zijn. Maar als kind hield ik van hem, en dat wil ik toch blijven doen, wat hij ook gedaan heeft. Daarom kan ik jou niet helpen. Begrijp je dat? Niet om ideologieën, niet om jou te dwarsbomen, of om Mia te helpen, maar om hem is het me onmogelijk. Maar ik zal de dag zegenen dat jij na al die jaren rust vindt, dat wel.'

Toen hadden we geen van beiden meer woorden.

22

Wat verdwaasd stapte ik op Bonaire uit het vliegtuig, opnieuw onbekend terrein betredend, net als een paar weken geleden op Curaçao, waar alles vreemd voor me geweest was. Hoe vlug was alles gegaan, hoe snel was ik daar ingeburgerd.

Mijn vertrek naar het kleine eiland Bonaire was overhaast geregeld. Yose had erop gestaan dat ik weg zou gaan. Van het moment af dat ik thuis het besluit genomen had naar de West te gaan om Marina te zoeken tot vlak voor de reis naar Bonaire was ik gefixeerd geweest op de ontmoeting met haar. Toch kwam de mededeling van Yose dat hij haar gevonden had, wist waar ze woonde en werkte, zo onverwachts, zo absoluut als een verrassing, dat het leek alsof ik er nooit werkelijk op gerekend had haar te ontmoeten.

'Yose, Yose,' had ik half huilend gestameld, 'het is niet te geloven. Wanneer kan ik naar haar toe? Weet ze dat ik haar zoek?'

'Niet zoveel vragen tegelijk, mi doeshi. Luister goed naar je oude vriend. Op dit moment is het beslist onmogelijk dat je met haar gaat praten. Het is gevaarlijk. Ze staat niet alleen, er zijn mensen die haar helpen, ik weet niet wie dat zijn, wel dat ze haar tot elke prijs willen beschermen.'

Verbijsterd had ik hem aangekeken. Dit was niet mogelijk. Dit was gewoon onbestaanbaar. Wie zou Marina willen helpen? Wie zou haar kunnen helpen? Wie zou wat ze gedaan had willen verdoezelen, haar verraad willen dekken? Dat kon toch niet waar zijn.

‘Hanna, je vertrouwt me toch? Laat het nu even aan mij over. Je moet weggaan van het eiland. Ga een week naar Aruba of naar Bonaire. Ga in ieder geval weg.’

‘Maar waarom in vredesnaam, waarom? Nu zou alles eindelijk afgerond kunnen worden, nu zou ik dan na al die jaren rust kunnen krijgen, weer naar mijn man kunnen gaan. En nu moet ik weg? En jou voor de rest laten opdraaien? Ik pieker er niet over.’

Hij knikte ernstig, nam een lange haal aan zijn sigaret, inhaleerde diep, knikte toen nog eens en zei overredend: ‘Heus, het is beter dat je weggaat. Men is op de hoogte van het doel van je zijn hier. Marina weet het ook. Je moet hen op een dwaalspoor brengen, suggereren dat je het zoeken moe bent.

Het moet lijken alsof je ermee kapt en dat je zin hebt in een reisje buiten Curaçao voordat je weer naar Holland vertrekt.’

‘Zeg me nou eindelijk wat er precies gebeurd is,’ pleitte ik.

Toen vertelde hij dat Otto en hij opgebeld waren door iemand die zich niet bekend wilde maken. Zowel Otto als Yose werd aangeraden zich niet langer te bemoeien met zaken die hen niet aangingen.

‘De stem van de boodschapper was erg dreigend, toen hij zei dat het noodlottig zou aflopen als ik niet luisterde naar de opdracht. Ik ben niet bang voor mezelf, wel voor jou. Op Bonaire of Aruba ben je safe. Ze zullen je niet nareizen, het gaat hen helemaal niet om jou, alleen om de vrijheid en de veiligheid van Marina, dat is duidelijk.’

Dat het zo zou lopen, had ik nooit gedacht. Ten eerste had ik er nooit bij stil gestaan, dat Marina bondgenoten zou kunnen hebben, maar bovendien waren mijn intenties op verzoening gericht, op wederzijds begrip en zeker niet op een proces.

Ik begreep echter ook wel, dat nu men wist dat ik haar

op het spoor was er geen enkel vertrouwen in mijn motieven bestond.

Misschien had Yose wel gelijk, misschien was het inderdaad beter dat ik wegging, dan kon er een zekere ontspanning ontstaan.

'Je gaat een week weg,' praatte hij verder. 'De eerste dagen doe ik niets, ik zal opvallend niets doen, alleen braaf met mijn bus rijden, zodat iedereen gelooft dat het gaat zoals zij dat willen. Maar op de dag dat jij terugkomt, ga ik naar haar toe en zal ik een ontmoeting arrangeren. Ik zal haar bezweren dat je het goede met haar voor hebt.'

Zo was het afgesproken. Na dit gesprek hadden Yose en ik elkaar niet meer gezien. Dat leek ons beter. Otto had ik opgebeld, met een half woord begreep hij wat de bedoeling was. Hij had me beloofd niets te ondernemen, geen contact met Yose te zoeken.

Toen ik Max vertelde dat ik nu wel genoeg van zijn doeshi Corsow had gezien en graag voor mijn vertrek naar Holland nog ergens anders in de Antillen wilde neuzen, kwam hij al gauw met folders aan. Het kleine Bonaire leek me aantrekkelijker dan Aruba met zijn veel grotere, internationale, luxe hotels.

Voor het eerst had ik werkelijk profijt van mijn beschermheer. Hij was zo goed op de hoogte van allerlei mogelijkheden. Hij huurde telefonisch een kleine bungalow voor me, regelde mijn vliegticket en zorgde dat er op het uur van mijn aankomst een autootje zou staan. 'Zonder eigen vervoer kun je er niets beginnen. Wat zul je er genieten. Bonaire is echt een oord voor jou, het is er zo prachtig, overal idyllische weggetjes, waar je uren kunt rijden zonder iemand tegen te komen.'

'Zijn er ook winkels?' informeerde ik. 'Hoe kom ik aan eten?'

'In Kralendijk, het hoofdstadje, is een supermarkt, werkelijk een heel goede, verder zijn er een paar restaurants, en als je wilt, kun je er zelfs Chinees eten.'

Alsof het echt om een extra vakantie ging inplaats van om een vlucht, noteerde ik zijn suggesties.

Moniek en hij brachten me 's morgens in de vroegte naar Hato. We dronken daar eerst nog gezellig koffie en alles leek vredig en goed, Max en ik harrewarden zelfs niet, wat nog niet veel vaker was voorgekomen. Vrolijk namen we afscheid, maar toen ik tenslotte in het vliegtuig zat en ik me voor niemand meer anders hoefde te gedragen dan ik me voelde, viel de eenzaamheid beklemmend op me. Het leek weer oorlog, ik moest weer onderduiken.

O zeker, er zou een auto staan, ik zou de heerlijkste dingen kunnen eten, de mooiste dingen kunnen zien, ik zou kunnen gaan en staan waar ik wilde, maar de onvrijwilligheid die erachter stak, maakte dat ik me desolaat en opstandig voelde.

Al was het maar een kwartiertje vliegen, toch kwam er een mooi, zwart stewardessje met sinaasappelsap rond. Ze wees me enthousiast op de kustlijn van Curaçao en kwam me waarschuwen toen Bonaire in zicht was. Haar vriendelijkheid leidde me af, ik kon in haar aanwezigheid niet zielig gaan doen en dat was goed. Ik moest niet toegeven aan teleurstelling. Per slot van rekening was er nog niets verloren en kon ik alles voorlopig aan Yose overlaten. Hij zou het allemaal goed regelen, daar kon ik op vertrouwen. De week die voor me lag, moest ik gebruiken om me voor te bereiden op het gesprek met Marina.

Toen we landden, had ik het grootste gedeelte van mijn depressie overwonnen. Bonaire moest een plezierig intermezzo worden.

In de hall voor aankomende en vertrekkende reizigers kwam een al wat oudere man op me af en vroeg of ik mevrouw Lindeman was.

‘Dat dacht ik al,’ merkte hij op. ‘Mijn naam is Meyer, volgt u mij maar, dan wijs ik u even de auto die u huren kunt.’

Buiten kon ik kiezen tussen een Volkswagen en een witte jeep. Het kostte me geen moeite de open jeep te kiezen.

'U vangt er wel wat wind in, maar het is een sportief karretje,' zei de heer Meyer waarderend.

Toen ik wegreed, realiseerde ik me dat hij een Duits accent had.

De bungalow was luxueus, vrolijk en gezellig, met een brede porche die op zee uitkeek. Er stonden nog meer van hetzelfde type huizen op het terrein, maar overal waren de shutters en deuren gesloten. Ik was de enige bewoner en dat vond ik wel zo prettig. Toen ik mijn koffer had uitgepakt, wat tijdschriften, appels uit Willemstad en sigaretten had uitgestald, voelde ik me helemaal thuis op mijn onderduikadres. Want van dat begrip kon ik toch niet helemaal loskomen.

Een kudde kabrieten zocht tussen de lage bolcactussen van de tuin naar wat eten.

Ik trok mijn badpak aan en ging zwemmen.

Waar werd ik van wakker?

Na het zwemmen, was ik in een tuinstoel die uitnodigend op de porche stond in slaap gevallen. Hoelang ik had gedut, wist ik niet, waar ik van wakker werd nog minder. Traag en loom door de zon stond ik op en omdat ik honger had, besloot ik naar Kralendijk te rijden om eterij in huis te halen. Toen ik de zaal binnen stapte, begreep ik wie mij gewekt had. Ik kon mijn ogen niet geloven. Een magere ezel stond, vredig kauwend zich aan mijn appels te goed te doen. Een ferme hoop op de vloer bewees dat hij zich helemaal thuis voelde. Even keek hij verstoord toen hij me zag, deed een paar stappen van me vandaan, vreemd schraperig gleden zijn hoeven over de tegelvloer.

'Hi pal,' groette ik hem, in de veronderstelling dat hij geen Hollands verstond. 'Hi and be welcome.'

Zijn oren bewoog hij langzaam naar achteren, zichtbaar bewijzend dat hij me toch niet vertrouwde, al had ik hem zo hartelijk verwelkomd. In traag tempo maalde hij ondertussen het appeltje fijn en bleef me argwanend observeren met iets van verwijt in zijn gelige ogen, net alsof ik op zijn territoor was binnengedrongen inplaats van hij op het mijne.

Het was een bespottelijke situatie, die versterkt werd door de vraag hoe ik de indringer moest verwijderen. Ik durfde niet achter hem aan te jagen, te dikwijls had ik op Curaçao ezels zien bokken of steigeren. Als hij dat hier tussen de meubeltjes zou doen, ontstond er een ravage, vreesde ik.

De appel was inmiddels op. We bleven nieuwsgierig naar elkaar kijken, allebei kennelijk op onze quivive. Toen hoorde ik buiten een kinderstem roepen: ‘Pablo - Pablo.’

Het antwoord liet niet lang op zich wachten. Mijn huisgenoot sperde zijn bek wijd open en balkte zo hartverscheurend dat ik dacht dat hij erin zou blijven.

Een zwart knulletje van een jaar of tien verscheen op de porche en ontdekte al gauw waar zijn Pablo was. Hij trok de ezel aan zijn manen naar buiten, sprong op zijn rug, maar de ezel had niet veel haast met wegkomen. Zijn kleine baas toonde geen consideratie en tracteerde hem op een paar rake schoppen.

Ik maakte de vloer schoon van het ezelssouvenir en reed nog nagrinnikend om het dwaze avontuur naar Kralendijk.

Mijn eerste aankoop was een sjaal, om mijn wapperende haren bij elkaar te houden als ik in het open jeep je reed. Daarna sloeg ik wat levensmiddelen in en racete in mijn witte karretje weer terug naar de bungalow.

Bij mijn thuiskomst ontdekte ik de kleine eigenaar van Pablo op een muurtje, dit keer zonder ezel. De jongen gooide met een verveeld gezicht steentjes naar de

kudde geiten. Ik vroeg hem of hij me even wilde helpen met de doos boodschappen.

Hij knikte zonder verder commentaar en hoe ik ook probeerde hem aan de praat te krijgen, hij bleef zwijgen. Ook later toen hij op de porche een cola'tje dronk, zei hij niets. Af en toe keek hij schuw langs me heen naar binnen. Speurde hij of ik de rommel al opgeruimd had? Ik stelde hem gerust, zei dat alles allang weer schoon was. Hij sloeg zijn ogen neer en glimlachte met een scheve mond.

Ik schonk zijn glas nog eens vol, legde hem uit dat ik geen Papiaments sprak.

'Maar,' vervolgde ik, 'jij bent veel knapper dan ik, want jij spreekt behalve je eigen taal ook die van mij. Ja toch?'

'Si,' antwoordde hij zacht, 'dat leer ik op school.'

Langzaam kwam het gesprek toen op gang. Hij vertelde van school, van zijn grote broer die een boot had. 'Een boot met een glazen bodem, voor de toeristen,' legde hij uit.

En al begreep ik beslist niet wat toeristen met een glazen bodem moesten, knikte ik enthousiast. Hij had een onduidelijk verhaal over een flamingo-dokter, die hij vaak hielp en tenslotte praatten we lang over Pablo, de ezel, die hij zelf had gevangen op Westpoint toen hij daar bij zijn tante logeerde.

'Toen ik hem ving, was hij nog wild, maar hij was nog erg jong. Nu is hij heel mak, alleen soms erg ongehoorzaam.'

'Ik vond het niet aardig van je dat je hem zo schopte, dat moet je niet doen.'

'Natuurlijk wel. Iedereen die ongehoorzaam is, krijgt klappen, ik ook - Pablo ook.'

'Krijg jij veel klappen?'

'Ik kan hard lopen,' antwoordde hij slim.

Hij bleef de hele middag, joeg de kabrieten, die steeds bij ons kwamen, weg.

‘Laat ze maar,’ stelde ik hem voor, ‘ik vind ze zo mooi om naar te kijken.’

‘Mooi? Kabrieten mooi?’ vroeg hij verbaasd. ‘Mijn broer zegt dat het krengen van beesten zijn, die het hele eiland kaal vreten.’

Ik nodigde hem uit te blijven eten, maar hij moest vissen, vertelde hij en was toen ineens verdwenen. Die avond op de porche zag ik de mooiste zonsondergang van mijn leven.

De kleur van de zee ging van goud naar zilver, de lucht werd langzaam van blauw fluweel. Het leek een voorstelling voor mij privé.

Ik zat nog buiten toen de maansikkel als een bootje gemeerd leek in een donker geheimzinnig water. Dezelfde maan als thuis, dacht ik, alleen zie ik hem hier op zijn kop, net als de Grote Beer, die ik eerst niet eens herkende in omgekeerde stand. Even later was de lucht bijna lichtblauw en wit van duizenden sterren.

23

De volgende ochtend besloot ik mijn eerste verkenningstocht over het eiland te maken. Toen ik bij de jeep kwam, zat mijn kleine zwarte vriend al achter het stuur. Hij zag me niet, was helemaal verdiept in het spel dat hij chauffeur was en door de bochten scheurde. Zijn ernstig smoeltje had een verbeten trek.

'Hallo,' stoorde ik hem.

Timide gleed hij achter het stuur weg, sprong uit de auto.

'Ik deed niks,' verdedigde hij zich.

'Als de jeep hier staat, mag jij er altijd in, maar dan moet je me wel beloven dat je niet aan de versnelling komt, okee?'

'Ik deed echt niks,' herhaalde hij.

'Natuurlijk deed je niks,' stelde ik hem gerust. 'Moet je niet naar school?'

'Ik heb vrij en morgen ook.'

'Maar dat is even prachtig. Dan moest jij maar mijn gids zijn, wil je dat wel? Ik zou zo graag naar de flamingo's in het Goto-meer gaan, dan wil ik naar de zoutmijnen, enne...'

Wat had Max nog meer gezegd dat ik beslist moest gaan zien?

'U wilt naar de vismarkt, naar het strand waar de karko's, de grote schelpen, liggen en mijn broer vraagt of u ook in zijn boot wilt varen - dat kost drie dollars,' voegde hij er zakelijk aan toe.

'Juist, dat is precies wat ik allemaal wil. En jij gaat mee, dat lijkt me fijn. Maar je moet me eerst vertellen

hoe je heet, dat waren we gisteren vergeten.'

Hij heette Pedro. Ik vroeg me af of het per ongeluk was dat zijn ezel Pablo was genoemd. Pedro en Pablo - Petrus en Paulus, hoe kregen ze het voor elkaar.

We gingen eerst naar de markt, want daar zou ik zijn grootvader zien, die de vis verkocht, die Pedro die nacht had helpen vangen.

Toen ik informeerde of hij die nacht ook nog wel geslapen had, blies hij verachtelijk een stoot lucht uit. Slaap was kennelijk alleen bedoeld voor vrouwen en kleine kinderen en zeker niet voor vissers. 'Hebben jullie veel gevangen?'

'Ai - nou heel veel. Snappers en barracuda's en papegaaivissen.'

Nergens op de markt mocht ik kijken, bij geen enkele kraam even stil staan. Regelrecht bracht hij me bij zijn grootvader, een magere oude man met wit kroeshaar. Zijn al bijna uitgebluste ogen lagen diep in de kassen. Zijn handen beefden en zijn huid hing om hem heen als een jas die een paar maten te groot was.

Wat kleumerig en apathisch zat hij op een kist achter zijn uitstalling met vis. Het geloop en gedoe van de markt scheen aan hem voorbij te gaan. Hoe hij ooit van zijn voorraad af moest komen, die keurig op soort gerangschikt lag, was me een raadsel. Als een stenen ornament leek hij nergens bij te horen, niet bij de vis, noch bij de klanten of de marktdrukte.

Tot hij Pedro zag. Ineens scheen hij tot leven te komen. Schor schreeuwend probeerde hij klanten te trekken, hij stond op van zijn kist, nam een zilverkleurige barracuda in zijn tanige hand, zwiepte hem uitnodigend heen en weer boven de uitstalling.

Er bleven wat mensen staan, die met tastende vingers de koopwaar keurden.

'Hij zat weer te dromen, de oude,' mompelde Pedro naast me, ''s nachts op zee is hij nog goed, dan is hij

nog de beste, maar op de markt kun je net zo goed Pablo neerzetten.' Hij schudde medelijdend zijn hoofd, zijn ogen keken verdrietig en leken ineens zo oud alsof hij zelf al grootvader was inplaats van een jongen van tien jaar.

De oude man had geen succes, hij kletste zwiepend de vis terug en zakte weer op zijn kist. Toen herinnerde hij zich blijkbaar dat zijn kleinzoon in aantocht was, want spastisch kwam hij weer overeind, wankelend op zijn stramme benen. Maar in zijn vermoeide ogen sprong iets van leven toen Pedro iets tegen hem zei. Hij lachte met een wijde tandenloze mond en legde toen zijn bevende handen op de schouders van het kind. Natuurlijk verstond hij mijn Hollands niet, wat me vreselijk speet. Ik had zo graag iets liefs tegen hem gezegd over zijn kleinzoon, of zijn vis geprezen, maar ik kon deze al door de dood benaderde man niets geven dan mijn volstrekte onmacht, die zich manifesteerde in een onnozele glimlach.

In een poging toch iets van mijn gevoelens te tonen, stak ik over de vele levenloze vissen mijn hand naar hem uit. Weer ging zijn lege mond open in een lach. Als twee fladderende vogels vlogen zijn handen op de mijne af, drukten die, schubben en visslijm achterlatend. Ik onderging het gebaar met tegenstrijdige gevoelens, blij om de warmte van zomaar even contact met een mens, maar die vreugde werd weggedrukt door walging over mijn besmeurde hand.

De weg naar het Goto-meer is romantisch en mooi, maar smal en erg bochtig, zodat ik maar langzaam reed om toch zoveel mogelijk te kunnen zien.

Verrassend was steeds de zee die, als de weg een beetje landinwaarts was gebogen, onzichtbaar was, maar na een bocht net even anders van kleur weer tevoorschijn kwam.

Pedro zei niet veel, gespannen observeerde hij mijn

manier van rijden en ik begreep wel dat hij me maar een sloom en tuttig chauffeurtje vond.

'Een andere keer gaan we loeierhard bochtjes pikken,' beloofde ik hem, 'nu kan dat niet, want ik wil graag om me heen kijken, snap je?'

Hij snapte het, was me zelfs zo goed gezind dat hij me op zeker moment aanraadde even achteruit te rijden - ik had iets gemist.

Ik kon me niet voorstellen wat, zelf had ik de indruk dat niets aan mijn aandacht ontsnapt was. Maar gehoorzaam zakte ik de helling die we net opgegaan waren weer af. Pedro hoefde me niet te vertellen waar ik moest stoppen.

Uit een boom steeg een zo doordringend gekwetter op, dat ik wel moest stilhouden en zien waar dat vandaan kwam. Zeker honderd kleine papegaaien, rood, groen en geel van veren, hielden kennelijk een protestvergadering. Ze wonden zich bijzonder op, maakten zich groot en breed en probeerden elkaars grote bek te overschreeuwen. Hun kraalogen priemden kwaadaardig van links naar rechts de boom door. Het leek wel alsof ze allemaal door mechaniekjes waren opgewonden, zodat ze er zelf niets aan konden doen dat ze zich zo aanstelden. Maar plotseling leken alle veren waarmee ze opgewonden waren, afgelopen. Ze zaten doodstil en hun geschreeuw dat als een geluidsnet in de boom had gehangen, was verstomd. Het leek vrede, al die groene lefgosertjes veranderden in een grote klap weer in vogels die mooi zaten te zijn in de zon. Zelfs hun felle, ronde ogen seinden vriendelijkheid en blijdschap.

Toen ik langzaam weer optrok, barstte het kabaal vol dissonanten opnieuw op volle sterkte los.

Was ik vredestichtster geweest? Of bestond hun oorlog, hun protest alleen in mijn verbeelding? Als dat zo was, had ik alleen storend gewerkt en waren ze nu in hun schik dat ik van hun domein verdwenen was.

Het Bonaire waar ik doorreed in de witte jeep, met de kleine Pedro naast me, leek een klein paradijs, met geel en rood bloeiende cactussen, met aloës, die hun hoogopgerichte, bloeiende stengels als offers uit hun stijve, harde bladerrozetten naar de hemel hieven. Ze maakten inderdaad een religieuze indruk, hoewel de bijna ijdele frivoliteit van hun bloemen heel vrouwelijk en aards aandeden.

Of kwam dat alleen omdat ik wist dat ze gebruikt werden voor cosmetische artikelen?

Ja - Bonaire leek een wondertuin, toch wist ik dat ook in dit lieflijke stukje schepping veel armoe, honger en schrijnend onrecht was.

Ik keek naar het kleine aapje naast me. Zou hij wel iets hebben gegeten, vanmorgen? Had hij echt vrij van school of spijbelde hij om een paar kruimpjes mee te pikken van een toeristentafeltje? Hij zag er schoon uit, droeg een keurig bloesje, maar ik wist dat schone kleren op zichzelf niets betekenden. Ik had immers uit de meest vervallen, armelijke huisjes vrouwen zien komen met onberispelijk gewassen en gestreken jurken aan, met gouden sieraden om en op. Pas als men hier in lompen liep, betekende dit dat ze geen moed meer hadden. Als ze hun uiterlijke status niet meer hadden, waren ze bijna dood.

Plotseling zag ik in de diepte ver beneden ons het Goto-meer, met bomen en struiken omzoomd. Verstild in vele groene en blauwe kleurschakeringen was het mooier en indrukwekkender dan ik me ooit had kunnen voorstellen.

Max had gelijk gehad toen hij voorspelde dat ik een beetje stuk zou zijn bij zoveel schoonheid, vooral - en ook dat had hij voorspeld - omdat er verder niemand was. Dit ontroerende stukje aarde leek er alleen voor mij te liggen.

We stapten uit de jeep. Pedro kneep zijn ogen tot spleten, hij scheen iets speciaals te zoeken, terwijl ik

het geheel in me probeerde op te nemen.

‘Kijk,’ zei hij toen en wees naar de oever rechts van ons. ‘Kijk.’

Ik zag een groot rose eiland.

‘Die wilde u toch zien? Flamingo's.’

We liepen naar het meer toe, ondertussen verloor ik de gekleurde plek geen ogenblik uit het oog.

Het was immers geen stuk land, maar een grote kolonie wonderbaarlijke vogels, levende wezens, die ieder ogenblik iets konden ondernemen.

Naarmate we dichter bij het water kwamen, veranderden de kleuren, niet alleen van het meer en de bomen, maar ook van de vogels zelf. Het maakte de indruk alsof er met toneellichten werd gewerkt, wat het geheel een merkwaardig effect gaf. In werkelijkheid kwam het door de zon, die we door het slingerend pad soms links, dan weer rechts van ons hadden. Soms waren de vogels rose, dan weer fel oranje. Samen zaten we op een stuk rots aan de oever van het meer. Mijn ogen bleven gefixeerd op het levende, drijvende eiland.

Plotseling wervelde boven mijn hoofd een vreemd gerucht.

‘Atta,’ schreeuwde Pedro opgetogen.

Vlak boven ons scheerde een zwerm flamingo's. Het wieken van hun vleugels was hoorbaar en het zwart en wit ervan duidelijk zichtbaar. De koppen staken ver vooruit; de dunne, sierlijke poten staken als een roer buiten hun slanke lijven.

Ik zag ze neerstrijken, eerst werden de poten - als het landingsgestel van een vliegtuig - uitgezet, daarna gleden ze bij hun familieleden op het water, de kolonie met een smalle strook vergrotend.

Roerloos, alsof er niets gebeurd was, dreef het rose eiland daar.

‘Vlucht uit uw drukke werkwereld naar het wondermooie, stille flamingo-paradijs’, stond ergens in een folder.

Mooie woorden, maar zij gaven niet een schijn van de werkelijkheid weer.

Het was zo indrukwekkend, zo onwaarschijnlijk van sfeer, dat iedere beschrijving te kort schoot.

'Voor vandaag, lieve Pedro, heb ik genoeg gezien. We gaan naar huis.'

24

We hadden samen op de porche koffie gedronken en wat gegeten, Pedro en ik.

Mijn plan was nog te gaan zwemmen en daarna hoefde ik niets meer. De tocht van die ochtend had zoveel opgeleverd dat ik het gevoel had niets meer te kunnen verwerken. Ik zou al het moois voor de rest van de dag herkauwen en me verder met Marina bezighouden.

Trouwens, het uitzicht op zee met Klein Bonaire - het onbewoonde beboste eilandje - op de achtergrond, de af en aan vliegende fregatvogels waren op zichzelf al boeiend genoeg om uren naar te kijken. Ondertussen kon ik bedenken dat het zonder meer heerlijk en eigenlijk heel bijzonder was dat ik zo genoot.

Mijn reis naar de West was niet voor het genieten opgezet, de trip naar Bonaire nog minder. Hoe had ik me niet verzet tegen deze extra vakantie, hoe had ik niet gesputterd toen Yose het me aanraadde. Die goeie Yose, had ik niet een te grote verantwoordelijkheid op hem geladen, was het niet een te zware claim?

Ik lag zeker al tien minuten in het water, zonder dat ik Pedro zag. Hij had beloofd direct terug te komen, erbij gemompeld dat hij even iets halen moest. Maar het duurde zolang dat ik nauwelijks in zijn terugkeer geloofde.

Juist toen ik me op het kleine piertje liet opdrogen, kwam hij aanzetten, zwemvliezen, een bril en een schnorkel onder zijn arm.

Om hem te plezieren nam ik nog een duik, voorzien van zijn hele apparatuur.

Hij leidde me een eind langs de rotsen, waar het water kolkend en zuigend een weg onderdoor zocht en wees me toen de richting die ik uit moest.

‘Oppassen voor zee-appels,’ waarschuwde hij.

‘Hoe zien die eruit?’ wilde ik weten.

‘Zwart met stekels.’

Toen ik een eindje gezwommen had, kreeg ik het gevoel te stikken, bovendien had ik nog niets ontdekt. Hijgend stond ik op en vond Pedro lachend naast me. ‘U zwemt veel te ruw en te vlug, het moet veel langzamer en dan rustig ademhalen.’

Hij had goed door, mijn kleine leermeester, wat ik verkeerd deed.

De tweede poging was succesvoller en van het moment af dat ik me rustig en beheerst door het water bewoog, wist ik me omringd door meer vis dan ik 's morgens op de markt had gezien. Alleen: nu leefden ze, nu schoten ze als fel gekleurde pijlen onder me door, langs me heen.

Bedriegelijk vredig lagen de zee-appels, als donkere toets over de lichte bodem verspreid, ze deden denken aan tamme kastanjes, alleen hadden ze geen groene bolsters, maar zwarte. Ik kreeg het gevoel zelf vis te zijn in een enorm tropisch aquarium, ik mocht meezwemmen tussen de koralen, de wuivende wieren en sponsen.

Ineens zwom ik - lag ik - leefde ik middenin een school blauw gestreepte grunts. Het waren er zoveel dat het aantal me overblufte, ze waren aan alle kanten om en naast me. Waar gingen ze heen? Wat deden ze, wat wilden ze van me?

Geschrokken zwom ik naar de kant, snakkend naar frisse lucht.

Mens was ik - geen vis. Mens met behoefte aan een medemens. Die was er - al was hij pas tien. Lachend sloeg hij me gade, vergenoegd dat ik hem dankbaar prees om de spullen die hij me geleend had.

‘Dat en nog veel meer ziet u in de boot van mijn broer.’ Toen pas begreep ik de glazen bodem van de boot, waardoor de complete zeevegetatie zichtbaar werd en bespied kon worden.

‘Zeg maar tegen je broer dat ik graag een keer met hem meega.’

‘Mijn broer wil u ook wel vis brengen om te eten.’ Ik kreeg visioenen van baklucht die bleef hangen in mijn huisje, van vetspetters op de kleine kookplaat - en dat allemaal voor mij alleen. Hoe moest ik dat een kind uitleggen? Toen ik het toch probeerde en al het werk beschreef dat ik zou moeten doen in de keuken alleen om een visje te eten, keek hij me aan of ik een beetje gek was.

‘Wilt u wel vis eten?’

Natuurlijk wilde ik dat - graag zelfs.

Goed - dat werd dan geregeld. Ik moest het maar aan Pedro en zijn broer overlaten. Na deze vage afspraak verdween hij met de belofte dat alles in orde kwam. ‘Mevrouw eet vanavond vis,’ was zijn laatste woord.

Het was me te veel. Het was me gewoon te veel. Zoveel kleur op een dag, zoveel zon, zoveel groen en blauw water, zoveel vogels en vissen, zoveel raadsels.

De verleidelijke luie stoel op de porche negeerde ik. De slaapkamer waar de airco bromde, was koel en veel aantrekkelijker voor een moe mens.

De netvliezen van mijn ogen leken verstopt van te veel indrukken, mijn hersens weigerden het verder te verwerken.

De koelte van de kamer deed me goed, de grootste dufheid viel van me af. Ik wilde helder nadenken, over Yose, over Aldert, Marina en mezelf. Maar toen ik in bed lag, faalde iedere poging daartoe, ik viel bijna onmiddellijk in slaap en werd pas uren daarna wakker. Op de porche hoorde ik onbekende geluiden. Ik dwong mezelf rustig te blijven liggen, maar ineens besefte ik

dat ik het toch niet zo plezierig vond de enige bewoonster van het terrein te zijn. Op Curaçao had Max het me verhinderd alleen, ver buiten de bewoonde wereld mijn bivak op te slaan. Hij had het onverantwoordelijk gevonden en ik was braaf in het huis van de van Nettens getrokken. Hier was ik alleen, ik hoorde voetstappen op de porche en zacht praten. Het kantoortje, waar de zaken van het bungalowpark werden geregeld, lag tientallen meters van me vandaan. Dat zou ik nooit ongezien kunnen bereiken. Verhalen over beroving en verkrachting had ik op Curaçao voldoende gehoord om nu onrustig, ja zelfs bang te worden. Moest ik stil blijven liggen, of gaan kijken?

De gedachte dat het misschien gewoon kabrieten waren, dat ik me het gefluister verbeeld had, gaf me net voldoende moed te gaan kijken.

Geen geiten, maar een jonge, forse neger stond met de rug naar me toe. Hij had een mes in zijn hand, dat hij langzaam langs zijn broekspijp op en neer bewoog. Ik had, door de plaats waar hij stond, een goede kans me onhoorbaar uit de voeten te maken, naar het kantoortje te rennen, hij zou me waarschijnlijk niet zien. Maar ik deed het stomste, het kinderlijkste dat je in zulke omstandigheden kunt doen: ik gilde.

Snel draaide de jongeman zich om, kwam in mijn richting, wat me nog eens deed schreeuwen. Machteloos, panisch van angst stond ik daar, wachtend op - ja, waarop?

Zeker niet op Pedro, toch was hij het die als een pijlsnel duiveltje opdook achter de porchemuur naast het huis. Begreep hij mijn paniek?

Vast wel, hij was in een onderdeel van een seconde bij me en zei hijgend: ‘En dit is Henry, mijn broer, hij komt de vis brengen.’

Het werd de meest originele barbecue die ik ooit meemaakte met de lekkerste vis en onder de meest harmo-

nieuze en vriendschappelijke omstandigheden die een mens zich maar wensen kan.

Pedro bouwde van stenen een haardje, Henry maakte de vis schoon met het mes waar ik zo van geschrokken was, ondertussen reed ik naar Kralendijk, kocht brood, pica en witte wijn.

Het had me wel moeite gekost hen over te halen te blijven eten, het was hun plan niet geweest. Henry had mij vis willen verkopen, inclusief de uitleg hoe ik die behandelen moest op een vuurtje buiten en daarmee basta.

'Toe, blijven jullie nou, om mij te plezieren,' overreedde ik hen, 'het is zo jammer iets lekkers alleen op te moeten eten.'

Toen ik met de boodschappen terugkwam, lagen de vissen al te roosteren op het smeulende vuur en verspreidden een heerlijke geur.

Henry sprak vlot Nederlands, beter en accentlozer dan Yose, ook duidelijker en over veel meer woorden beschikkend dan Pedro, wat wel te begrijpen was, omdat hij een poos bij de Shell in Pernis had gewerkt. 'Waarom ben je niet in Nederland gebleven?' vroeg ik. 'Ik ben geen plakker, van tijd tot tijd moet ik weer wat anders. Wij komen eigenlijk van Curaçao, daar heb ik ook bij de Shell gewerkt, verder heb ik nog een tijd op een tanker gevaren. Toen kapte ik met alle vastigheid, het werd me allemaal te gebonden. Ik wilde eigen baas zijn. In mijn vrije tijd had ik altijd al veel gedoken, en gejaagd op vis.'

'Heet dat jagen?' vroeg ik onwetend.

Hij knikte: 'Ja, met een speer. Toen ging ik me toeleggen op kreeft, die ik dan aan een hotel verkocht, dat verdiende goed.'

'Hopie plakka,' spuide ik wat van mijn weinige kennis van het Papiaments.

'Precies,' lachte hij, 'hopie plakka en eigen baas. Toen raakte ik verzeild in de Black Power beweging. In het

begin boeide me dat geweldig. Ik geloofde in een nieuw Curaçao, in een doeshi Corsow waar iedereen dezelfde kans had op een beetje geluk.'

'Geloof je daar dan nu niet meer in?'

'O jawel. Maar ik kwam hierheen, mijn grootvader woonde al jaren op Bonaire en hij was zo aan het aftakelen. Hij had iemand nodig die hem hielp, daarom deed ik dat.'

Hij zweeg, stak een nieuwe sigaret op en blies grote wolken rook naar de muskieten die op het licht van de porche afkwamen. Buiten was het al donker geworden. Ik schonk onze glazen nog eens vol.

Henry vervolgde: 'Ik zou liegen als ik net deed alsof het alleen voor mijn grootvader was dat ik hierheen kwam. De politiek is eigenlijk niets voor mij, ik ben geen doorzetter, geen vechter. Ik wilde er allang mee kappen, maar wist niet hoe ik op een nette manier van de groep afkon. Op een keer nam ik bij het duiken te veel risico, ik bleef te lang onder, wat me bijna het leven kostte. Dat was toen de aanleiding een streep te zetten onder alles op Corsow. Met een smoes dat ik mijn opa moest helpen, piepte ik hem.

Van mijn spaarcenten kocht ik een boot, liet er een glazen luik inzetten. De Amerikaanse toeristen zijn er dol op. Door dat luik kun je alle geheimen van de zee zien, zonder er zelf iets voor te doen. Ik verdien er lekker mee. Na een poos kon ik mamma en de kinderen ook laten komen. En dat is dat.'

'Heb je geen vader meer?'

'Die was al dood voordat Pedro geboren werd en dat is maar goed. Wat die man aan rum door zijn keelgat gegoten heeft, ai daar zou je het Goto-meer mee kunnen vullen. Maar mamma is okee, die redt het wel.'

Pedro was bij al deze verhalen, opgekruld als een poes, in een stoel in slaap gevallen.

'Wilt u mij vertellen waarom u bang was vanmiddag, toen u mij zag?'

‘Vraag je niet naar de bekende weg? Je weet best wat ik dacht.’

‘Ja,’ antwoordde hij bedachtzaam, met een zweem van bitterheid in zijn stem, ‘ja, u dacht: een zwarte bruut en een blanke vrouw enzovoort enzovoort.’

‘Nee, zo was het niet. Ik zag een zwarte man met een mes. Dat vergeet je.’

‘Okee, ik dacht niet aan mijn mes. Maar er zijn blanke schoften en zwarte dwazen, zwarte en blanke hoeren.’ Het klopte niet helemaal wat hij zei, maar juist omdat hij de tegenstelling zwart-blank in discussie had gebracht, was het zo moeilijk er tegenin te gaan.

Ik vond zijn openhartigheid om zuinig op te zijn, op dezelfde manier als indertijd met Anja. In de contacten met Yose speelde de kleur van onze huid niet mee, hier met Henry wel. Het was niet primair tegen mij gericht, maar wel tegen mijn soort, mijn ras, als hij praatte over ‘blanke schoften en zwarte dwazen’.

De tegenstelling klopte niet, wel in blank en zwart, maar niet in schoft en dwaas. Het was moeilijk erin te springen. Welk recht had ik de schijn op me te laden blanke schoften te willen verdedigen? Als ik hem alleen op zijn woordkeus aanviel, dan zou ik onvermijdelijk weer zo'n eigenwijze macamba zijn die altijd alles beter wist. Maar hij was intelligenter dan ik vermoedde. Nadat we allebei verdiept waren geweest in onze eigen gedachtengang, zei hij: ‘Ik weet wel wat u denkt. Die domme Henry vergist zich met zijn blanke schoften en zwarte dwazen. - Dat denkt u. Maar ik vergis me niet - u doet dat.’

Zijn hele manier van praten kreeg iets agressiefs, toch hield hij ineens zijn mond.

Ik moedigde hem aan verder te gaan, maar hij schudde zijn hoofd en merkte op dat hij gast was en dat hij zijn gastvrouw niet in verlegenheid mocht brengen.

‘Als iedereen allergisch blijft reageren in gesprekken als het onze nu, leren we elkaar nooit begrijpen. Jij

moet niet van mijn kwetsbaarheid uitgaan en ik moet me bij voorbaat niet gekwetst opstellen. Ik luister, toe.' 'De zwarte mens is altijd stom geweest. Dat was de gangbare mening. Een zwarte kon niets en wist niets. Dat is ons zo lang voorgepraat tot we het zelf geloofden. Maar de blanke - ai - die wist alles. Die wist hoe er geld verdiend moest worden, blanken hadden grote huizen en luxe auto's. Ze gaven feesten en hadden mooie vrouwen, blanke vrouwen, waar ze mee naar bed gingen en als ze ook nog zin in een zwarte vrouw hadden, wel dan namen ze die. En al waren die stomme zwarten allang geen slaaf meer, ze bleven slaafs het blanke voorbeeld imiteren.'

'Is dat zo Henry? Is dat nou echt wel waar? En op welk moment is daar dan de haat bij ingeslopen?'

'Op het moment dat de eerste zwarte in een grote auto reed, op het ogenblik dat de eerste blanke vrouw verkracht werd. Toen werd die slome neger wakker, omdat hij ontdekte dat ie bedrogen was. Toen realiseerde hij zich dat al die dingen van de blanke die hij zo fel begeerd had en waar de blanke zo rijk en gelukkig mee leek, hem absoluut niet gelukkig maakten. Hij had willen zijn wat de blanke was, willen hebben wat de blanke bezat, maar toen dat een beetje - o, maar een heel klein beetje - lukte, was hij niets meer, wist hij niet meer wie hij was. Toen ging men de macamba's haten. Hun voorbeeld was verkeerd geweest.'

'Maar er moet toch een nieuw begin mogelijk zijn. Wij zitten hier, eten en drinken samen en zoeken een weg om elkaar te kunnen begrijpen. Het kan dus. Op Curaçao heb ik een vriend, hij is zwart, maar dat speelt niet mee.'

'O incidenteel kan het - zeker. Maar verder geloof ik er niet erg in, de eerste honderd jaar zeker niet.' Deze Henry, dacht ik, zou kennis moeten maken met de jongelui op de weekends thuis, met hen zou hij beter kunnen praten dan met mij. Zij hadden al veel eerder

geleerd internationaal te denken dan ik. Ze zouden niet alleen open staan voor wat hij te zeggen had, maar het meer zien als een bevestiging op wat ze zelf allang voelden.

'Waar gaat u morgen heen?' vroeg hij plotseling een ander onderwerp aansnijdend.

Ik vertelde hem dat ik graag naar de zoutmijnen wilde en tot mijn verbazing vroeg hij enigszins verlegen of hij me vergezellen mocht. Het leek me een goed plan. Onder het motto, dat er ook nog gewerkt moest worden, wilde hij Pedro wekken. Maar voor hij dat deed, zei hij spottend, met een ernstige ondertoon: 'Het is wel mooi, die vriendschap van u en die Curaçaoënaar - maar u zou mij toch niet graag met uw dochter laten trouwen.' Toen tilde hij zijn slapende broertje uit de stoel en verdween haastig.

Ik ruimde de rommel wat op, sloot de deuren en shutters en ging naar bed.

Het zou flauw zijn de laatste opmerking van Henry af te doen met de sussende gedachte dat ik geen dochters had. Ook de meisjes die geregeld bij ons kwamen, zou ik liever met een andere partner zien. En voorzover ik 'onze kinderen' kende, wist ik dat ze me zouden beschuldigen van discriminatie.

Toch was het dat niet. Ik vond Henry als mens wijzer, eerlijker en gaver dan menige Hollandse jongen, die ik kende.

Maar zat er een optimale kans op geluk als man en vrouw van verschillend ras samengingen in zoiets ingrijpends als een huwelijk?

25

Ze waren alweer vroeg present.

Eerst reden we door Kralendijk, waar Henry me een fotowinkel wees. Hij raadde me aan er beslist eens heen te gaan en zei dat ik dan moest vragen of ik de dieren mocht zien.

Ik hoorde dat de eigenaar van de zaak in zijn tuin een paar apen en schildpadden had, maar ook flamingo's die men bij hem gebracht had omdat ze een gebroken poot of gehavende vleugels hadden.

‘Ik help hem vaak,’ vertelde Pedro trots.

‘Het is heel merkwaardig,’ ging Henry verder, ‘in het begin dat hij probeerde de vogels op te lappen, verkleurden ze, ze werden vuil rose en goor, sommigen gingen dood.

Toen bleek dat ze te weinig zout kregen. Het water uit hun natuurlijke verblijfplaatsen heeft namelijk een erg hoog zoutgehalte. Pas toen ze dat allemaal goed uitgekiend hadden, had hij succes in zijn hospitaaltje. De vogels daar zijn zo tam als eendjes in het Vondelpark.’

Ik informeerde of de man Hollander was, maar tot mijn verbazing hoorde ik dat hij Duitser was.

‘Een Duitser - hier?’

‘Wij zijn een stukje van het Koninkrijk der Nederlanden.’ Plagerig sprak hij dat woord op gezwollen toon uit.

‘En,’ ging hij verder, ‘het koninkrijk was in 1940 in oorlog met Duitsland. Wij dus ook. Wat nu hotel “Flamingo beach” is, was toen een interneringskamp voor

onze vijanden. Iedere Duitser die hier toevallig of per ongeluk expres was, draaide dat kamp in en bleef daar veilig opgeborgen tot 1945.

Sommigen van hen zijn daarna gewoon hier gebleven. U bent toch niet zo'n moffenvreter dat u daar bezwaar tegen hebt?'

Ik gaf geen antwoord op zijn sarcastische vraag.

Maar Henry, die al eerder blijk had gegeven over een goede intuïtie te beschikken, doorzag ook nu mijn gevoelens vrij aardig. Spottend zei hij: 'Toch moffenvreter? En u rijdt notabene in een jeep van Meyer - ook hij zat achter tralies hoor, hoewel hij nooit een vlieg kwaad heeft gedaan.'

De ochtend was te mooi, de wind te speels voor zwaarwichtigheden. Dat zei ik hem ook.

Nog een paar dagen kon ik genieten, kon ik op het gaspedaal drukken van de witte jeep, waarin ik vrij en zorgeloos toerist was. Nog een paar dagen en dan zou ik voorgoed afrekenen met mijn resten uit de oorlog. Meyer en de flamingo-dokter hadden daar gelukkig niets mee te maken. In hun leven en achtergronden hoefde ik me niet te verdiepen.

Het aantrekkelijke van Bonaire was vooral dat het landschap zo wisselend bleef. Bebossing, verre uitzichten over zee, dorpjes omzoomd door licht golvende akkertjes, maisaanplantingen, alles wisselde elkaar af in telkens toch weer andere nuanceringen.

Ook die ochtend genoot ik daar van. Tot er plotseling iets heel nieuws bij kwam: de zoutpannen, stukken geinundeerd land tussen smalle lage dijkjes.

Langzaam reed ik er langs, verwonderd en verrast door de onwaarschijnlijke kleuren. Iedere pan had een eigen tint, een aquamarijn blauwe naast een zacht rose, dan weer een spiegelend watervlak van zuiver zeegroen, die grensde aan een van brutaal oranje.

Het was een mozaïek van water, zo fascinerend dat ik het niet voor mogelijk hield. Ik stopte de jeep, wilde

alleen kijken zonder te moeten sturen, ik wilde het zo in me opnemen dat ik er later woorden voor zou hebben om het aan Aldert over te kunnen brengen.

Naast me schraapte Henry zijn keel, als inleiding dat hij iets wilde zeggen. Hij was tenslotte mijn gids, het werd van hem verwacht.

Maar ik belette het hem.

'Leg me niet uit hoe ze zout winnen uit dat rose en groene water. Vertel me nu vooral niet hoe al die regenboogkleuren ontstaan. Hoef ik het alsjeblieft niet te weten? Mag ik straks Bonaire verlaten met een raadsel, een geheim? Laat me maar een beetje dromen van een grote tovenaar met flesjes en buisjes vol mysterieuze vloeistof. Mag het, ja?'

Hij lachte zijn witte tanden bloot, schudde kwasi medelijdend zijn hoofd en zei: 'Hollandse vrouwen blijven kleine kinderen.' Toen voegde hij er zachtjes aan toe: 'Maar wel aantrekkelijk, erg aantrekkelijk.'

'Charmeur,' schold ik hem uit.

Er gleed een schaduw over onze hoofden, een wervelende wolk, waarvan ik het ruisende geluid herkende. Een oranje, zwart en wit getipte zwerm flamingo's trok vlak boven ons voorbij.

Tranen sprongen in mijn ogen, tranen die de jongens niet hoefden te zien.

Want drie is teveel als je in een flitsende seconde werkelijk iets van het paradijs beleeft.

'Dit was heel mooi,' stelde ik nuchter vast, toen ik mezelf weer meester was.

'En dit signora, was iets minder mooi,' zei Henry sarcastisch, toen we even later bij een rij witgekalkte hutjes kwamen, mini huisjes, waarin een mens niet rechtop kon staan.

'In deze riante behuizing mocht mijn zwarte voorgeslacht zich een paar uur ter ruste leggen nadat ze de

hele dag hun lijven gekromd hadden om met hun houweeltjes zout los te bikken. En niemand weet hoe zout branden kan in ogen, in wonden van zweepslagen op zwarte ruggen.'

We waren uit de auto gestapt en liepen langs de hutten. Henry merkte op, terwijl hij naar de felbrandende zon wees: 'Maar ze hadden er mooi weer bij, dat wel.'

Hij scheen er een wreed genoegen in te hebben me te verwarren.

Want dat deed hij en hij, wist het. Van de schoolbanken af had ik alles wat ik zag al geweten, ik kende verhalen over de mensonterende omstandigheden van de slaven, hier werd het weer werkelijkheid. Hier draaide de tijd terug.

Ik zag ze gaan, de eboniet zwarte mensen, vermoeid en vernederd tot de dood. Hoeveel tranen waren hier geschreid?

Hoeveel kermende, vloekende gebeden waren tegen de blauwe hemel geschreeuwd?

O God - wat een schuld was hier gemaakt. Al waaide de passaatwind nog eeuwen en eeuwen, die schuld zou blijven hangen boven de hutten, boven de wonderbaarlijk mooie kleuren van de zoutpannen, bijna tastbaar en zichtbaar zou hij blijven, als een spiegel, waarin men steeds opnieuw geconfronteerd werd met die schuld van anderen en met eigen schuld.

De ogen van Henry lieten me geen ogenblik los.

Ik vond geen woorden, waarin ik iets van mijn gedachten duidelijk kon maken, alsof ik met echte stomheid geslagen was, stond ik daar.

Met mijn rug, waarvan ik me realiseerde dat ie blank was en zonder striemen, ging ik tegen een hut zitten.

Geëmotioneerd stak ik een sigaret op. Henry gaf me vuur, keek me er lang en diep bij aan, alsof hij me tot woorden wilde dwingen.

Maar ik bleef zwijgen.

Pedro speelde chauffeurtje in de jeep, maar noch het in zijn spel verdiepte kind, noch de af en aan vliegende witte reigers konden me ontroeren. Ik was leeg en verslagen van zoveel gesjacher met tot zwijgen gebrachte gewetens.

Henry had ongelijk, toen hij het moment bepaalde waarop de haat tegen de blanke ontstaan was. Hier was het begonnen, hier, zonder auto's en feesten, zonder vrouwen. Hier hadden de zwepen het erin geslagen en het zout had het erin gebrand.

Toen legde Henry even een liefkozende hand op mijn arm.

'Kwel uzelf niet langer. Het is voorbij.'

Even bleef het stil, toen ging hij verder: 'Ik moet u iets bekennen. Toen u vertelde naar de zoutmijnen te willen, drong ik mezelf aan u op. Ik moest weten hoe u hier zou reageren. Het is allemaal zo gecompliceerd - ik vond u aardig, maar toch wantrouwde ik u. Ik ben hier geweest met toeristen, Amerikanen, maar ook Hollanders. Ze vliegen op de hutten af, fotograferen elkaar ernaast en zeggen: "Sjonge sjonge dat is wat geweest hier." En ze gaan over tot de orde van de dag.

De hutten zijn sinds kort witgekalkt, opdat ze als toeristische attractie wat pittoresker aandoen. Is het niet krankzinnig? Ik had mezelf bezworen hier nooit meer te komen. Ik vreesde dat ik op een dag de hele boel kort en klein zou slaan. Niet eens zo zeer om wraak te nemen op het verleden, maar om de stupiditeit van de reacties.'

'Ik ben niet beter of gevoeliger dan een ander. Als ik met een groep hier was geweest, had ik misschien ook tegen jouw gevoelens in gereageerd. Wij Hollanders zijn niet zo goed in massaal iets beleven.'

'Hebt u iets geleerd vandaag? Bon, ik ook. Gaat het daar niet om?'

Zwijgend liepen we terug naar de jeep, waar Pedro met tegenzin zijn plaatsje achter het stuur verliet. ‘Wat zijn jullie gauw terug,’ zei hij spijtig.

Gauw? Ik was eeuwen weggeweest.

26

Nog twee dagen, dacht ik, zittend op het piertje, nog twee dagen naar vissen en vogels kijken, naar klein Bonaire staren en dagdromen op de porche.

Het was een onvergetelijke tijd geweest, ik had me tegen mijn verwachtingen in erg geamuseerd en was helemaal ontspannen. Als ik aan het gesprek met Marina dacht, voelde ik me rustig. Het zou goed zijn, ik verlangde er zelfs naar. Ik maakte me geen illusies over een al te romantische afloop, een nieuwe vriendschap tussen ons verwachtte ik zeker niet.

Maar als we elkaar tenslotte de hand konden geven, nadat ze me inzicht had gegeven in dat stuk van haar leven dat voor ons allebei zo veelbetekenend was geworden, dan zou ik naar Holland terug gaan met een nieuwe be vrij ding in mijn hart.

Steeds vaker betrapte ik me er op dat ik me zelfs begon te verheugen op onze ontmoeting. Ik nam mij voor straks in Holland met niemand behalve met Aldert te praten over ons gesprek. Als zij en ik de dingen hadden uitgepraat, had niemand daar verder iets mee te maken. Maar ik veranderde toch weer van plan en besloot in ieder geval wel naar haar ouders te gaan. Misschien zou het hun na al het verdriet dat ze beleefden toch een beetje vreugde geven als ze wisten dat de zaak Marina voor mij tenslotte afgesloten was.

Ik zocht een paar stukken wit koraal en slenterde terug naar de bungalow. Die middag zou ik met Henry en zijn broertje gaan varen. Voor de volgende dag stond een tocht op het programma naar het unieke strand aan

de oostkust, waar huizenhoge stapels karko's lagen. Bergen, door de zon wit gebleekte, puntige schelpen, waaruit het weekdier allang verwijderd was door de vissers. ‘We gaan ze ook eten,’ had Henry beloofd. Het kwam allemaal prachtig uit, voor iedere dag nog een tocht en dan die avond terug naar Willemstad.

Maar het liep volledig anders. Op Henry's boot heb ik nooit gevaren en bergen karko's bleef ik alleen van de plaatjes kennen.

Want toen ik op de porche kwam, trof ik daar tot mijn stomme verbazing Moniek aan.

‘Kind, wat is er met jou aan de hand?’ bracht ik geschrokken uit, zonder haar normaal te begroeten.

Ze zag er inderdaad verschrikkelijk slecht uit. Erbarmelijk is eigenlijk het enige goede woord dat bij haar verschijning paste.

Sluik en dof piekte haar rode haar om het gezicht, dat grauw was en onopgemaakt. Zo kende ik haar niet, ze had er juist altijd zo'n slag van zich charmant te verzorgen, grappig en vrouwelijk tegelijk.

Haar ogen, de droeve en geestige clownsogen keken schichtig en onrustig, zonder veel uitdrukking. Ze leek ziek en in ieder geval ernstig van streek. Dat ze alleen naar Bonaire was gekomen, zonder Max, maakte me ongerust. Hij liet haar in Willemstad al bijna nooit ergens alleen op af gaan; dat ze het gewaagd had zonder hem op reis te gaan, leek me dubieus. Misschien had ze eindelijk gerebelleerd tegen de overheersende rol van haar man? Dat was stellig op een conflict uitgedraaid.

Ze zei nog steeds niets, keek me alleen onafgebroken triest aan.

‘Kom,’ probeerde ik opgewekt. ‘We gaan eerst iets drinken. Wil je koffie of iets koels?’

‘Koffie,’ antwoordde ze hees.

Ik scharrelde binnen wat langer rond dan nodig was,

haar de gelegenheid gevend zich wat te herstellen. Maar toen ik met de koffie terug kwam, leek ze zich niet verroerd te hebben. Klein en kwetsbaar, met de handen in de schoot zat ze daar, heel kinderlijk en machteloos.

Ze dronk haar kopje leeg, maar bleef zwijgen.

Ik dacht nog steeds aan ruzie tussen Max en haar en vond het nogal pijnlijk dat ze er uitgerekend mee naar mij vluchtte. Max was toch al niet zo dol op me, als hij wist dat ik het was die ze in haar narigheid had opgezocht, zou dat onze relatie niet direct verbeteren.

Ik overwoog vele vragen, maar stelde er geen en wachtte tot ze de moed had me te vertellen waarom ze gekomen was.

Eindelijk zei ze zacht: ‘Ik heb je heel veel te vertellen, Hanna. Als je alles wist, dan zou je eh...’

Ze kon niet verder, het praten greep haar te veel aan. Bijna onhoorbaar ging ze toch verder: ‘Max is dood.’ ‘Moniek - lieverd.’ Met een arm om haar heen, probeerde ik iets van troost over te brengen, maar ze weerde me ruw af.

‘Nee - raak me niet aan. Als je alles wist...’

Het plotselinge sterven van Max had haar kennelijk totaal van streek gemaakt en geen wonder. Wat was dit vrouwtje - hoe oud was ze helemaal, dertig? - zonder de man die alles voor haar regelde en stuurde? Ze was zo onvolwassen, zo hulpeloos, wat moest ze alleen?

‘Ja - hij is dood. Die verstuikte voet - weet je nog wel? - dat was larie. Hij had regelmatig last van zijn hart, al jaren. Maar hij wilde er niet mee naar een dokter. Soms dacht ik weleens dat hij het leven niet meer aan kon, dat hij hoopte dat hij niet zo lang meer hoefde te leven.’

Max levensmoe, tobberig? Ik kon het me niet voorstellen.

‘Als hij was blijven leven, zat ik nu niet hier. Ik heb

vaak gedacht dat ik gek werd als ik je niet alles vertellen zou, maar ik had zoveel aan Max te danken, dat ik toch steeds mijn mond hield. Gek werd ik ook niet, dat ben ik nu pas aan het worden, nu hij er niet meer is.'

Ze sprak zo zacht en monotoon dat ik moeite had haar te verstaan, maar zo dat dan al lukte, ik begreep geen woord van wat ze probeerde duidelijk te maken.

'Moniek, luister eens. Je hoeft mij helemaal niets te vertellen als je dat liever niet doet. Ik begrijp best dat je helemaal kapot bent van alles. Zal ik de airco aanzetten? Dan kun je wat gaan rusten in de koelte.' Ze schudde het hoofd.

'Nee, ik kan pas slapen als je alles weet, maar dan niet hier, hier kan ik niet blijven slapen. Eerst was ik van plan je te schrijven, maar ik ben al zo vaak in mijn leven laf geweest, dat ik ook wel eens een beetje flink wilde zijn. Te laat, veel te laat, dat wel. Het is zo ingewikkeld, ik weet niet zo goed waar ik moet beginnen en natuurlijk durf ik ook niet zo best. Zeg eens eerlijk, je had een hekel aan Max en mij hè?'

Waar wilde ze toch heen? Hoe moest ik haar helpen uit deze impasse te komen? Wat kon ik haar nu het beste antwoorden op een vraag, die naar mijn gevoel nergens mee te maken had?

'Zeg het maar eerlijk, toe, het is belangrijk voor me.' Goed, dacht ik, goed, eerlijk. Zonder veel woorden legde ik haar uit dat de beschermengelmentaliteit van Max me nogal geïrriteerd had, maar echt onsympathiek vond ik hem niet. 'Ik voelde me niet op mijn gemak bij hem, dat was het vooral. En jou vond ik gewoon lief en aardig, hoewel ik weleens vond dat je je erg liet overheersen.'

Even gleed er iets wat met een glimlach te maken had langs haar mond, maar haar ogen hadden er geen deel aan.

Toen zei ze bitter: 'Liet overheersen - jazeker. Ik had

geen keus. Nu wel. Nu ben ik eigen baas en kan ik zelf iets beslissen. Daarom ben ik hier. Eigen baas - vergeet het maar, ik kan het niet waar maken, ik zit maar te stuntelen.'

'Ach toe, doe nou niet zo ingewikkeld. Je bent van streek, dat zou toch iedereen zijn. Je hebt op je eigen houtje de sprong hierheen gewaagd, dat vind ik al heel wat.'

Toen zei ze plompverloren: 'Max en ik wisten waarom je naar Curaçao kwam. Wij kenden Marina al heel lang. We wisten ook waar ze zich schuil hield.'

'Moniek, je bent gek. Dit bestaat niet.'

'Het is de waarheid,' zei ze en begon toen schokkend te huilen.

27

De zon was al onder toen we nog op de porche zaten. Voor de eerste keer sinds mijn verblijf op Bonaire had ik geen aandacht voor het verkleuren en glanzen van water en lucht. Zonder enige ontroering registreerde ik het.

Nadat Moniek 's morgens een poos verloren in haar verdriet en ellende had gehuild, herstelde ze zich erg langzaam.

Het verhaal dat ze me vertelde, bleef verwarrend en verward, ze sprong van het heden naar jaren geleden, soms begon ze plotseling weer te huilen, maar tenslotte bleef ze praten, uren achter elkaar.

Pedro, niet begrijpend dat ik niet op tijd bij de boot was gekomen, vertrok weer teleurgesteld, toen hij zijn hoofd om de hoek van het porchemuurtje stak en ik hem vertelde dat ik door een gast niet met hem en zijn broer meekon.

Ik maakte wat soep - Moniek bleef praten. Later aten we een paar sandwiches - ze bleef praten, schor, onsamenhangend. We dronken koffie, sherry, weer koffie en monotoon ging ondertussen haar stem verder. Heel langzaam groeide stukje voor stukje het barre verhaal en kreeg ik een beetje besef van de brok tragedie, waarin Moniek gewikkeld was en waar ik zijdelings ook iets mee te maken had.

‘Nu weet je alles,’ zei ze tenslotte, ‘ik kan niet meer.’

‘Dat hoeft ook niet meer. Je gaat nu slapen en morgen begint er een nieuwe periode voor je. Zonder oneerlijk-

heden, zonder leugens, zonder schuld en - ja ook zonder Max.'

'Hoe kun je nu zeggen zonder schuld?' vroeg ze angstig.

'Alles wat een mens opbiecht, is voorbij. Altijd. Dat weet je toch?'

Ze had zich als een kind naar bed laten brengen, zich aan me vastgeklampt en gesmeekt haar te vergeven. Ik legde haar uit dat ik vergeven een veel te belast woord vond in ons geval.

'Als je mij nu opzettelijk gemeen had behandeld, ja dan was het misschien anders. Je moet er gewoon niet verder over tobben. Bovendien - dat je vandaag kwam om alles uit te leggen, dat je dat wilde - om mij, daar ben ik dankbaar voor, al moet ik natuurlijk wel even het een en ander verwerken. Maar dat is mijn probleem, niet het jouwe. Jouw probleem is weer zo vlug mogelijk fit en uitgerust te worden.'

Ik bleef daarna nog een poos alleen op de porche zitten, ten prooi aan veel tegenstrijdige emoties.

Arme, dappere Moniek. Ze had zich willen verweren tegen de afschuwelijke intrige waarin ze zichzelf had gemanoeuvreerd, maar had absoluut niet tegen de situatie opgekund.

Zelfs Max was meer slachtoffer dan promotor van al het kwaad, hoewel zijn aandeel in de affaire niet gering was.

Maar de grote spelleidster op de achtergrond was Marina. Weer en altijd nog Marina. Met bitterheid moest ik het vaststellen.

Diezelfde ochtend had ik toegeleefd naar een gesprek met haar, nu leken de barricades op de weg groter dan ooit. Praten met haar zou veel moeilijker worden dan ik me had kunnen indenken. Maar de noodzakelijkheid ertoe dwingender dan ooit.

Ik probeerde alle inlichtingen die ik van Moniek gekregen had, zo te rangschikken dat ik een eerlijke

visie kon krijgen op de aversie die Marina nog steeds tegen mij had. Dat blokkeerde mijn denken, maakte me opnieuw bang.

Want waarom, waarom haatte ze me zo dat ze me ook nu nog weg wilde hebben uit het leven? Alleen om haar eigen veiligheid? Ik kon het niet geloven.

Tenslotte ging ik naar binnen en schreef zo overzichtelijk mogelijk het verhaal op dat te voorschijn was gekomen uit de flarden van inlichtingen die Moniek me gegeven had.

28

‘In de tweede wereldoorlog verduisterde Max van Lennep uit Joods bezit komende juwelen. In 1946 kreeg hij een baan in Duitsland. In die periode leerde hij Marina kennen, met wie hij een verhouding had, die meer dan een jaar duurde. Zij vertrouwden elkaar de oorlogsfouten toe, die ze gemaakt hadden.

Max had nooit de bedoeling gehad met Marina te trouwen, hij zag de relatie als een tijdelijke affaire en voelde zich dan ook helemaal vrij om, toen hij weer in Nederland kwam, met een ander een huwelijk aan te gaan.

Marina kon dat niet verkroppen. Ze hield van Max, maar voelde zich vooral safe en geborgen bij een man die ook een oorlogsverleden had net als zij. Er bleef tussen hen altijd een schimmig contact bestaan. Schriftelijk of telefonisch, dat wist Moniek niet.

Jarenlang gebeurde er niets bijzonders. Max kreeg een baan bij de K.L.M. en was in die functie op verschillende plaatsen van de wereld gestationeerd. Uit zijn huwelijk werd een zoon geboren.

Tijdens een werkperiode in Canada overleed zijn vrouw. Kort daarna dook Marina weer op. Ze was op de hoogte van zijn weduwnaarschap en probeerde hem over te halen alsnog met haar te trouwen.

Hij weigerde. Maar zij dreigde zijn juwelendiefstal via hem onbekende kanalen bij zijn directie openbaar te maken, als hij niet in een huwelijk toestemde.

Max realiseerde zich dat het bekend worden van zijn misstap het einde van zijn goede baan zou betekenen,

maar een huwelijk met Marina leek hem even afschrikwekkend.

Hij besloot naar een bevriend jurist in Amsterdam te gaan om advies in te winnen. Toen hij eenmaal in Nederland was, werd hij geconfronteerd met nog meer problemen.

Zijn zoon, die student was, bleek niet te vinden. Op zijn kamer trof hij een totaal ontredderde Moniek aan. Hij hoorde dat zijn zoon met onbekende bestemming was vertrokken nadat hij te weten kwam dat zijn tien jaar oudere vriendin, Moniek, een kind van hem verwachtte en de zwangerschap niet wilde onderbreken, zoals hij voorstelde.

In een ridderlijk gebaar om het kind van zijn zoon alsnog een wettige vader te bezorgen, stelde hij een paar dagen na hun ontmoeting Moniek voor te trouwen. Maar het was niet uitsluitend ridderlijkheid die hem tot deze daad bracht. Tegen Marina speelde hij het zo alsof hij inderdaad met Moniek moest trouwen en rangeerde op die manier zijn oude vriendin uit. Moniek die in haar omstandigheden bang en onzeker was voor de toekomst van haar en haar kind nam zijn aanbod aan. Max biechtte haar alles op wat er in het verleden gebeurd was.

Ze mochten elkaar graag en waren zich allebei bewust dat ze door een huwelijk beiden geholpen waren. Tenminste dat dacht hij, veronderstellende dat hij nu voorgoed van Marina af zou zijn.

Wat Moniek niet zelf had willen veroorzaken gebeurde echter spontaan, ze kreeg een miskraam. Ondertussen was ze zich zo gaan hechten aan haar man, die steeds meer vader-allures kreeg, dat ze toch een zekere harmonie in haar leven voelde ontstaan.

Niet lang daarna werd Max overgeplaatst naar Curaçao. Ook hij voelde zich diep verbonden aan zijn kindvrouwtje, wel beseffend dat zijn motieven voor een huwelijk met haar indertijd egoïstischer waren dan de hare.

Ze hadden redelijk goede jaren samen, tot ook Marina zich op Curaçao vestigde.

Aldert had, toen hij mij op Schiphol wegbracht, telefonisch contact met Max, waarin hij vroeg of de van Lenneps mij wilden opvangen, maar bovendien vertelde hij wat de eigenlijke beweegredenen waren van mijn komst. Max lichtte Marina in, en raadde haar aan het eiland te verlaten, wat zij weigerde. Ze dwong hem - weer onder dreiging van het openbaar maken van de diefstal - haar te helpen.

Samen maakten ze het plan dat Marina zich de vier weken van mijn verblijf zou schuilhouden in de voor mij gereserveerde bungalow.

Toen ze echter na verloop van tijd ontdekten dat ik bij mijn pogingen om haar te zoeken Yose wilde inschakelen, raakten ze in paniek. Zij vreesden dat hij sneller op het goede spoor zou zijn dan mij alleen ooit lukken zou.

De macht van Marina over Max was zo groot dat ze hem dwong mij tijdens een bezoek aan de noordkust van de rotsen te duwen. Hier kwam hij sterk tegen in opstand.

Volgens Moniek is het nooit de bedoeling van Max geweest mij persoonlijk kwaad te doen, zij was op de hoogte van ons samenzijn die middag dat zij naar de kapper was. Hij heeft zich toen willen inleven in de rol van moordenaar, maar wist van het begin af heel zeker dat hij aan een dergelijke misdaad nooit zou willen meewerken. Tegenover Marina liet hij het voorkomen alsof zijn pogingen mij een duw te geven mislukt waren.

Max had al jaren hartklachten en de spanningen van mijn verblijf waren voor hem ondragelijk. Hij vertrouwde Yose en Otto niet en belde hen anoniem op met de boodschap dat ze zich niet met mijn zaken moesten bemoeien.

Van het plotselinge vertrek naar Bonaire begrepen ze

niets, maar ze hadden het als een grote relax ondervonden, temeer omdat ze wisten dat ik na die week nog maar een paar dagen op Curaçao zou blijven. Ze kregen weer moed dat alles goed zou aflopen en dat ik onverrichterzake zou vertrekken.

Toen ging Marina op een avond naar de van Lenneps, er ontstond een woordenwisseling, die in een hevige scène ontaardde. Max kreeg daarna een hartaanval en stierf.'

Nadat ik de droge opsomming van de feiten nogeens overlas, forceerde ik me niet langer aan Moniek en aan Marina te denken, noch aan mezelf. Het was ondertussen al nacht, ik hield me bezig met allerlei kleinigheden, die ik net zo goed had na kunnen laten. Ik waste wat kleren uit, ruimde het keukentje op, maakte de koelkast schoon. Het leidde meer af dan ik had durven hopen, maar toen ik tenslotte niets meer wist te bedenken, sloeg de schrik me weer om het hart. Moest ik nu echt naar bed? Ik voelde me zo vreemd helder dat ik meende toch niet te kunnen slapen. Of leek dat maar zo en was het toch mijn oude angst?

De zekerheid dat een nachtmerrie minder ernstig was dan de werkelijkheid van de aantekeningen die ik gemaakt had, deed me toch maar besluiten naar bed te gaan.

Bijna lukte het me in te slapen, toen ik me plotseling realiseerde dat Marina, na de dood van Max niemand meer had die ze vertrouwen kon en op dat moment maar één tegenstander op het eiland: Yose.

Zorg om hem hield me wakker tot de ochtend.

29

Moniek werd pas laat in de morgen wakker. De lange nachtrust had haar goed gedaan, haar ogen stonden iets minder flets, maar ik begreep wel dat het nog veel tijd zou vragen voor ze alle moeilijkheden verwerkt had.

'Weet je,' zei ze, 'jij ziet in Max, ook al is hij er nu niet meer, natuurlijk nog steeds je tegenstander. Dat vind ik zo rot, zo ellendig. Hij was niet slecht, Hanna, niet echt slecht en je kunt het geloven of niet, maar ik weet niet hoe ik alleen verder moet.'

Eén ding wist ik zeker, dat ik niet moest zeggen dat ze nog zo jong was, dat haar verdriet en verwarring slijten zouden en dat ze dan nog een toekomst had met kans op nieuwe mogelijkheden. Op dat moment zag Moniek haar jeugd zeker niet als een voordeel. Later - als ze zich had kunnen losmaken van de gebeurtenissen, als ze zich bewust werd van haar eigen persoonlijkheid - ja dan zou ze zich misschien ook weer realiseren hoe jong ze was toen ze weduwe werd. Of zou de affaire haar blijven kwellen en bleef Marina's invloed doorwerken, zoals dat bij Max en mij het geval geweest was? Moest ik haar daartegen niet waarschuwen? Maar hoe?

Er was nog zoveel dat opgehelderd moest worden, maar ik besloot niets te vragen, wat een moeilijke beslissing was. Eigenlijk wilde ik niets liever dan via Moniek meer inzicht krijgen in de persoon van Marina, hoe ze leefde, wat haar motieven waren mij te blijven haten. Hoe zou Moniek eigenlijk over een zuivering

denken tussen Marina en mij?

Maar als ik naar haar keek, haar verdriet en ontreddering zag, schaamde ik me over mijn egocentriciteit, hoewel ik me tegelijkertijd geweldig teleurgesteld voelde over het feit dat ik, zo dicht bij mijn doel gekomen, nu zo de mist in ging. Dat stemde me bitter en belette me van harte met Moniek mee te leven, hoe zelfzuchtig dat dan ook mocht zijn.

'Waar denk je aan?' vroeg ze plotseling.

'Aan dezelfde dingen als jij. Aan jou, zonder Max. Dat je sterk moet willen zijn. Maar ik denk natuurlijk ook aan Marina.'

'Heus, dacht je daar heus aan?'

'Nee,' zei ik hard, 'nee, ik probeer wel aan jou te denken, maar schakel automatisch op mezelf over.'

'En dat vind je onkies zeker?'

Toe maar, dacht ik sarcastisch, daar krijgt het kindvrouwtje, dat troost en steun nodig heeft in haar desolate omstandigheden ineens visie op de problematiek van een ander. Waar haalt ze de wijsheid vandaan?

Maar ik gaf haar niet direct antwoord.

'Waarom probeer je eigenlijk zo humaan te zijn? Het zou veel nuttiger voor me zijn als je me duizend vragen stelde. Die zijn er immers voor je? Ik zou me trouwens een stuk beter voelen als je me voor vol aanzag. Als je eens besefte hoe graag ik je helpen wil, hoe ik er van zou opknappen ook. Je weet toch dat ik Marina goed ken? Wat wil je weten? Haar schuilnaam? - die heeft ze hier namelijk - waar ze werkt, hoe ze eruit ziet na al die jaren? Toe - vraag, vraag, alsjeblieft.' Ineens dacht ik aan Anja, die haar hele bestaan zo verweven zag met haar N.S.B.-vader dat het haar onmogelijk was iets van actie voor mij te ondernemen. Ze wilde eenvoudig haar vader trouw blijven. Hoe anders was de reactie van Moniek. Max was nauwelijks begraven, ze had verdriet om zijn dood, maar niettemin wilde ze zich nu al losmaken van de band tussen hen

en dingen ondernemen die Max zonder meer als smadelijk verraad zou opgevat hebben.

‘Je zei toch zelf dat ik sterk moest zijn?’ drong ze aan. ‘Ik wil niets liever. Max heeft mij indertijd uit de puree geholpen, ik hielp hem ook. We hadden redelijk goede jaren samen en ik voel me nu waanzinnig eenzaam. Maar ik weet drommels goed dat onze basis fout was. Max heeft zich in zijn leven afschuwelijk vastgewerkt. Ik wil wel loyaal blijven, maar niet onze fouten continueren. Begrijp dat nou.’

Ze praatte even schor en monotoon als de dag ervoor, maar veel bewuster, volwassener, wat me verbaasde en ontroerde.

Het allermerkwaardigste bleek te zijn dat haar aanhankelijkheidsverklaring de noodzakelijke vragen die ik had willen stellen, zo betrekkelijk maakte. Haar als mens, als vriendin naast me te weten, was ineens veel belangrijker dan Marina, wier plaats nog steeds zo dubieus was.

Dat legde ik haar uit. Ik had er veel woorden voor nodig, niet omdat ze me niet begreep, maar om mezelf met de nieuwe gedachte vertrouwd te maken. Tenslotte zei ik: ‘Hoe krankzinnig het in deze omstandigheden ook is over blij en dankbaar te praten, toch zijn dat de begrippen waar mijn gevoelens mee te vangen zijn. Ik ben doodsbang voor de komende dagen, maar blij met nu. Ik heb een bittere smaak in de mond om alles rondom Marina, toch ben ik dankbaar om wat jij me geven wil. Maar ik ga je niets vragen. Yose, mijn Curaçaose vriend, weet waar ze werkt, wat ze doet, hoe we haar bereiken kunnen. Ik weet haar schuilnaam, zover waren we al. Wat ik niet weet is waarom ze me nog altijd haat. Maar is het niet beter dat ik dat met haar zelf bepraat?’

‘Kan ik dan helemaal niets doen?’

‘Jawel. Voorlopig bij me blijven. Vanavond mee terug vliegen. Iets van de kracht die je nu al hebt aan mij

geven. Bidden, dat mijn intenties zuiver blijven. Me sterkte wensen als ik morgen met haar ga praten.' 'Morgen?' vroeg ze ongelovig.

'Dat denk ik wel. Ik wist niet waar ze zat, Yose wel. Hij heeft me beloofd een afspraak te arrangeren. Ik verwacht dat hij dat voor morgen heeft gepland. Hij weet dat ik haast heb en weer naar huis wil.'

'Oh,' was alles wat ze zei. Even later vroeg ze: 'Is die man wel te vertrouwen?'

'Welke man? Yose? O ja, die vertrouw ik zonder enig voorbehoud.'

De kracht die Moniek even uitgestraald had, leek langzaam te verschrompelen, het schrikachtige en gedeprimeerde dat ik zo goed van haar kende, kreeg weer de overhand.

'Ik ben bang,' bekende ze. 'Ik ben werkelijk erg bang. Jij kent Marina niet zoals ik. Ze is spijkerhard.'

'Maar waar ben je dan bang voor? Voor ongelukken? Dat ze me overhoop schiet of zoiets wild-westerigs? Kom nou. Ze heeft toch niets meer te verliezen? Dat weet ze.'

Toen spraken we af over dit onderwerp te zwijgen. Het doorpraten was zo zinloos. Ik begreep de vrees van Moniek voor een ontmoeting tussen Marina en mij heel goed, zelf was ik er ook niet bepaald kalm onder. Maar in de afgelopen weken - en hoeveel jaar daarvoor? - was ik met ups en downs zo naar een gesprek toegegroeid dat afbuigen van de ingeslagen weg niet meer mogelijk was. Ik moest zonder meer doorzetten. Ook voor Marina. Ze mocht dan spijkerhard zijn, zoals Moniek zei, ze mocht dan zelfs in weet ik welke noodsprong gemeend hebben dat mij van de noordkust af te duwen het beste was, toch moest haar leven een hel zijn, één grote aaneenschakeling van eenzaamheid en wrok.

Ik wilde gewoon geloven dat we elkaar zouden bereiken, o nee, niet via een solide, betrouwbare brug.

Waarschijnlijk zou ik alleen een smalle loopplank in mijn bevende handen hebben en waar en hoe ik hem uit moest leggen was me nog allemaal erg onduidelijk. Maar het zou gebeuren, dat kon niet meer anders.

Overmoedig zei ik tegen Moniek: ‘Mij staat de sterke Held ter zij.’

‘De sterke Held houdt niet van waaghalzerij,’ was het kalme commentaar.

We hadden nog gezwommen, onze koffers gepakt en ik had met een zwaar hart afscheid genomen van Henry en Pedro. Nogmaals wees ik hen erop dat mijn Curaçaose vrienden in Holland altijd welkom waren. De charme en warmte van onze relatie was verdwenen. Henry geloofde beslist niet in de eerlijkheid van mijn uitnodiging en mompelde stroef en nogal hooghartig iets over ships that passed in the night. Zijn houding irriteerde me, maar ik was zo moe dat ik het niet meer op kon brengen hem te overtuigen van mijn goede bedoelingen. ‘Toch zeg ik tot ziens,’ was mijn enige reactie.

De resterende uren voor ons vliegtuig ging, kropen voorbij. We zaten ze uit op de porche. Klein Bonaire in de verte kon me niet meer laten dagdromen, de geiten liepen rond op het erf zonder dat ik ze echt zag. Mijn gedachten waren al weg, er stond al een streep onder mijn verblijf op Bonaire, ik was al terug in Willemstad.

Eindelijk gingen we. In de hal bij het vliegveldje hing, zoals altijd, een groepje kinderen rond, wachtend en hopend op een klein avontuur dat hun verveling kon verjagen. Ik besteedde geen aandacht aan hen, toen er plotseling een jochie schoorvoetend en verlegen naar me toe kwam. Het was Pedro. Uit een stuk krant haalde hij een karko, gaaf en rose en nog niet wit gebleekt door de zon. Het was een prachtig exemplaar.

‘Van Henry,’ zei hij zacht, maar hij gunde me geen

blik in zijn neergeslagen ogen. Ik was er bijna zeker van dat hij jokte. Stellig was het zijn cadeau en wist Henry er niets van. Gelegenheid hem te bedanken kreeg ik niet. Hij stoof weg, het gebouwtje uit, het donker van de avond in.

Wat was ik blij met de schelp. Thuis zou ik hem aan mijn oor leggen, er de zee in horen, de Caraïbische zee. Dan zou ik in gedachten terug zijn op Bonaire, het kleine eiland, waar ik een vriend had. Misschien zelfs twee.

30

Precies op tijd landden we op Hato, het vliegveld van Willemstad.

Moniek kon mijn spurten naar de uitgang nauwelijks bijhouden. Het verlangen om Yose te zien, zijn stem te horen, zijn toewijding te ervaren, brandde in me als een vuur.

Toen ik in de aankomsthal kwam, bleef ik staan. Voor ik verder stormde wilde ik kijken waar hij zich als welkom had opgesteld. Mijn ogen konden tenslotte vlugger dan mijn benen en ik wilde geen seconde verliezen door zinloos heen en weer te rennen.

Snel overzag ik de hal, van links naar rechts tot bij de uitgang.

Ik zag hem niet. Even overviel me dat als een flauwe teleurstelling. Ik had me er zo op verheugd zijn vertrouwde gezicht te zien tussen de vele mensen, dat het geen moment bij me opgekomen was dat hij niet in de hall zou staan.

Sufferd, schold ik mezelf uit, hij kan natuurlijk moeilijk parkeren, hij wacht stellig buiten. Ik schoot naar de douane, langs het immigratieloket.

‘Schiet nou op,’ snauwde ik volkomen overbodig tegen Moniek, die me op de hielen volgde. ‘Sta toch niet zo te teuten.’

Maar ook buiten zag ik geen Yose, wat me zo doldriftig maakte dat ik hem onbeheerst verwenste. Hij was er niet. Hij was er gewoon niet.

Zijn afwezigheid maakte zo'n verpletterende indruk op

me dat het niet bij me op kwam een voor de hand liggende reden te bedenken als excuus. Hij is er niet, herhaalde het zich steeds in me, hij is er niet.

Woede en teleurstelling vochten om voorrang.

Toen schoof er een taxi langs de stoeprand, door het open raampje riep de chauffeur me toe: 'Mevrouw Lindeman? Yose stuurt me, ik moet u thuis brengen.' Zijn autoradio stond hard aan, wilde beatmuziek wervelde om me heen. Wat zielig en uit mijn humeur zat ik op de achterbank.

Even draaide de man achter het stuur het geluid wat zachter en zei; 'Yose vraagt u pardon. Hij moest rijden vanavond. Graag morgenochtend om tien uur bij Zuikertuintje, zei hij.'

Moniek legde haar hand op mijn arm en merkte op dat ze zoiets al vermoedde. De muziek zwol weer irritant hard aan. De chauffeur tikte met zijn hand het ritme mee op het dashboard, ondertussen rijdend als een bezetene. We snerpten door de bochten, de avondwind sneed fel het open raam binnen en deed onze haren hoog opwaaien. Een golf van misselijkheid schoot door me heen. Voor mijn part kots ik zijn hele auto onder, dacht ik grimmig, welke tamme idioot rijdt er als een losgeslagen duivel rond?

Maar er gebeurde niets, de auto bleef schoon en we werden veilig voor mijn tijdelijke huis afgezet.

Nog voor ik de airco's inschakelde en schemerlampen aandeed, belde ik het nummer van Yose.

Aan de andere kant van de lijn meldde een van zijn dochters zich. Uit haar moeilijk te volgen verhaal begreep ik dat haar vader rijden moest die avond en dat ze er geen idee van had hoe laat het zou worden eer hij thuis kwam.

'Als hij niet zelf opbelt voor twaalf uur, dan is er iets fout,' zei ik somber tegen Moniek.

'Waarom nou? Als hij dienst heeft, kon hij je toch niet halen?'

Maar ik geloofde het niet, hij had van dienst kunnen ruilen; als hij werkelijk had willen komen, had hij er gewoon iets op moeten verzinnen. Opbellen kon hij tussen de ritten door altijd.

Moniek maakte koffie en deed wanhopig haar best me af te leiden. Ze zag er uitgeput en moe uit, maar ik kon haar niet bewegen naar bed te gaan. Ze rookte de ene sigaret na de andere, ik zag haar van minuut tot minuut bleker worden. ‘Toe Moniek, ga jij vast slapen,’ herhaalde ik mijn voorstel.

‘Nee,’ antwoordde ze kortaf, ‘ik blijf bij jou.’

Haar aanwezigheid zou me een week geleden bijzonder gehinderd hebben, nu onderging ik haar nabijheid als iets positiefs, ik voelde me er minder eenzaam door. Het was bijna twaalf uur. Yose had niet gebeld. Ik had weleens een verhaal gelezen van iemand die zo intensief naar een bepaald telefoongesprek verlangde, dat ze in een soort hypnotische trance het toestel bleef fixeren.

Ik kreeg dezelfde neiging, in een verkrampte gedachte alsof mijn leven afhankelijk was van die telefoon.

Ineens kreeg ik een ingeving. Als Yose nou eens geen dienst had en ook niet thuis was, waar zou ik hem dan moeten zoeken?

Toen belde ik Wester op.

Mijn schot was raak. Yose was bij hem, maar toen ik vroeg of ik hem even aan de lijn kon krijgen, zei Wester: ‘Ach weet u, dat kan eigenlijk niet zo goed, want weet u...’

‘Ja, ik weet het - ik hoor het, ik zou bijna zeggen: ik ruik het. U bent nogal in de olie, niet? En Yose is zeker helemaal stomdronken, ik begrijp het.’

‘Ach - we zijn een beetje - eh - aangeschoten, ja. Maar weet u...’

‘Ik weet genoeg,’ zei ik en legde de hoorn weer neer. ‘Zo - dat is het dus, meneer is dronken. Wie had dat

gedacht?' sneerde Moniek.

'En jij maar in zorg zitten. Nou, ik heb die snuiter nooit vertrouwd, hij kijkt mij te vroom tijdens de kerkdienst, te zalverig.'

'Hè toe Moniek, waar slaat dat nou op. Ik heb Yose vertrouwd en ik vertrouw hem nog. En laten wij alsjeblieft geen ruzie maken, alles is toch al zo ellendig. Er moet iets heel ergs gebeurd zijn, dat weet ik wel zeker.' 'Voel je je erg rot?'

'Ja nogal. Alles leek zo goed te gaan. Ik verheugde me er zo op Yose weer te zien en te horen waar en wanneer ik Marina kon spreken. Waarom moest hij nu juist deze avond zitten doorzakken met die vriend? Ik voel me natuurlijk ontzettend gefopt, eigenlijk ook teleurgesteld. Maar de hevigheid daarvan zakt al wat weg. Het allerergste is dat ik vrees dat Marina alles met deze avond te maken heeft. Mijn angst voor haar invloed is nog steeds springlevend, het wordt steeds een grotere obsessie.'

Moniek stond plotseling op, haar dodelijk vermoeide gezicht werd hard, tranen sprongen in haar ogen, fel zei ze: 'Het leven van Max heeft ze verpest, die rotmeid, en het mijne erbij. Wat ze in de oorlog uitgevreten heeft, weet jij nog beter dan ik, maar dit zeg ik je: als ze wist dat jij ook aan het kapot gaan was, dan zou ze lachen. Ik zweer het je. Om die smalle, bloedeloze lippen van haar zou een sardonisch lachje krullen, van genot en wreed plezier, want zo is ze wel.'

Ze begon hysterisch te huilen net als ze dat op Bonaire had gedaan.

Met de laatste energie die ik had probeerde ik haar te troosten.

Het werkte, langzaam kalmeerde ze, niet omdat ik zo eminent moed insprak, maar omdat er iets tot haar doordrong van een Heer, die meester was van alle golven en alle baren die over een mens heen konden spoelen.

Bij alles wat ik tegen haar zei, hervond ik zelf ook weer het geloof in de loopplank, die God me geven zou om Marina te bereiken.

Er leek veel verloren, nog meer bleek ongeschonden.

31

De trap die je op moet om in Zuikertuintje te komen, leek me hoger dan de vorige keren. Of kwam ik hijgend boven omdat ik nog steeds zo'n haast had om Yose te ontmoeten en twee treden tegelijk naar boven was gestormd?

Hoe ik hem dacht aan te treffen, had ik me niet geprobeerd voor te stellen. Wel realiseerde ik me dat hij zich niet als berouwvol vriend zou gedragen. Als vrienden in de West eens een avond met elkaar een flinke borrel willen drinken, wordt de vrouw geacht zich daar niet mee te bemoeien. Een blanke vriendin heeft dan natuurlijk helemaal geen recht tot pruilen.

Zo wist ik de situatie en dat was maar goed ook, anders was ik bij het binnenkomen in de koffiebar direct een illusie armer geworden.

Trots en superieur zat hij op de hoge kruk. Zonder dat hij echt naar me keek, wist ik dat hij me zag aankomen. Hij keek gespeeld ongeduldig op zijn horloge, vijf over tien was het, ik was dus te laat. Als ik niet zo geconcentreerd was geweest op onze ontmoeting, zou ik me geamuseerd hebben over het doorzichtige gedoe van zijn spel, hoewel ik me toch wel een beetje gepikt voelde. Want een Curaçaose man mag dan vrij zijn met vrienden aan de zwier te gaan als hij daar zin in heeft, Yose kende me toch te goed om te beseffen dat voor mij zijn komst op Hato erg belangrijk was. Reden de beledigde majesteit uit te hangen omdat ik vijf minuten te laat was, leek slim bedacht, maar sorteerde geen effect. Ik gunde me geen

tijd hem te plagen met zijn pronkhanenhouding, maai wist ondertussen ook niet hoe hem te benaderen.

Hij bestelde koffie voor me, bood me een sigaret aan van mijn favoriete merk, dat hij overigens zelf nooit rookte. Het was allemaal heel correct, maar heel koel en gereserveerd. De situatie was bijzonder penibel, want hij was kennelijk niet van plan me een stap tegemoet te komen.

Hij ergerde me verschrikkelijk; met venijnige vriendelijkheid bedankte ik hem dat hij ondanks zijn drukke bezigheden van de vorige avond eraan gedacht had voor een chauffeur op Hato te zorgen.

'Je begrijpt er niets van.'

'Dat klopt. Maar hoe zou ik dat ook kunnen? De enige die me iets kan laten begrijpen, ben jij - en je zegt niets.'

Hij tokkelde met zijn vingers op zijn sigarenblikje, vroeg toen of ik het prettig had gehad op Bonaire.

'Yose, alsjeblieft, treiter me niet langer. Moet ik je nu heus eerst vertellen over de flamingo's die ik gezien heb? Ik ging toch niet voor mijn plezier weg. Jij stuurde me weg. Jij zou met Marina praten, een ontmoeting tussen haar en mij voorbereiden. Ik ben terug, Yose, ik zit hier naast je en zou zo vreselijk graag eindelijk eens iets horen.'

Ik zag hoe de knokkels van zijn donkere vingers bijna wit werden, zo hard was zijn greep om het blikje. Zijn fierheid slonk ineen, van de trotse, autoritaire man bij mijn binnenkomst was niet veel meer over.

Al begreep ik zijn wisselende stemmingen niet, ik kende ze wel. Ik herinnerde me nog te goed dat hij een keer middenin een gesprek plotseling weg wilde. Misschien hinderden de ons aangapende vrouwen hem wel. Maar foen ik voorstelde naar het Zeemanshuis te gaan, schudde hij zijn hoofd.

'Heb je weleens wat over voodoo-dansen gehoord?' Moest ik nu werkelijk eerst door een stuk Curaçaose

cultuur heen voor ik wist waar ik aan toe was? Maar aangezien ik net zo goed direct kon opstappen als ik geen geduld genoeg had, antwoordde ik lijdzaam: ‘Dat zijn rituele dansen, meen ik. Veel weet ik er niet van. Hoezo?’

‘Er wordt gedanst bij de drum, die bespeeld wordt door de tamboer. Ze geven hem eerst alcohol. Die tamboer heeft met zijn muziek de dansende mensen onder zijn controle, maar niet alleen hun bewegende lichamen heeft hij in zijn macht - o nee. Hij blaast zijn gedachten over op zijn dansers, die geen eigen geest meer hebben. Zij raken buiten zichzelf, los van zichzelf, willoos en zonder rem. En de tamboer speelt en speelt en houdt de dansers allemaal stevig vast. Zijn macht maakt poppen van hen. Ik heb daar vreselijke dingen van meegemaakt, liederlijke en zondige uitwassen, voortgekomen uit het slechte brein van de tamboer.’

Bezwerend, alsof hij zelf aan zwarte kunst deed, sprak hij.

‘Ja Yose? En?’

‘Als christen moet ik de voodoo-dans verwerpen. Het leidt van God af.’

Toen hij vroeg of ik hem begreep, zei ik ja, hoewel ik er geen notie van had waarom hij me er op dat moment zo uitgebreid over voorlichtte.

‘Begrijp je het werkelijk?’ herhaalde hij dringend. ‘Als dat zo is, moet je ook voelen dat ik met een tamboer nooit een gesprek kan hebben over geestelijke dingen.’

Mijn hart klopte plotseling hevig, ik voelde de stuwing van het bloed in mijn slapen. Wat wilde hij me zeggen? Hij nam mijn hand in de zijne, zacht en heel liefdevol zei hij: ‘Jij zult nooit met Marina praten. Nooit. Het mag niet.’

Ruw en hem ineens vijandig gezind, trok ik mijn hand weg. ‘Wat bedoel je?’

‘Die vrouw is als een slechte tamboer; ze heeft macht

die ze misbruikt en ieder oprecht menselijk contact is haar vreemd. Jij kunt niets bij haar bereiken.'

'Mag ik alsjeblieft zelf uitmaken wat ik wel en niet kan? Jij met je voodoo-verhaal, je bent natuurlijk te laf geweest om naar haar toe te gaan. Maar het hindert niet, ik weet ondertussen zelf waar ze zit. Dat had je niet gedacht hè? Ze zit in de bungalow waar ik zou logeren en niemand kan me verhinderen daarheen te gaan. Jij ook niet.'

'Ze is niet meer in de bungalow, Hanna.'

'Waar is ze dan wel?'

'Weg van Curaçao.'

Nee nee - dat kon niet waar zijn. Van wanhoop en blinde woede stroomden de tranen over mijn wangen. Er was geen sprake van dat ik ze tegen kon houden, nu ik alles verloren had, een paar uur van het einddoel af.

Alles raasde in me, vloekte in me, alles kwam in opstand en ontlaadde zich tegen Yose.

'Hoe kon je zo stom zijn, zo schofterig stom door dit te laten gebeuren. Ga weg, ga alsjeblieft weg, toe schiet op.'

'Hanna, er wordt erg naar je gekeken,' fluisterde hij. Alsof dat me iets schelen kon, alsof die duffe wijven me iets interesseerden, voor mijn part dachten ze dat ik ruzie had met mijn zwarte minnaar, dan hadden ze iets pittigs om over te zwammen met elkaar.

Marina verdwenen - het nam alle grond onder mijn voeten weg, ik kon het niet accepteren. Onbeheerst gooide ik geld voor mijn koffie op de balie, ik moest zien dat ik daar vandaan kwam, voordat ik helemaal dol gedraaid was.

Yose was te overrompeld door mijn snelle vertrek om vlug te kunnen handelen.

Ik zat al in de auto, toen hij bij me was.

'Hanna, wacht nou even, ik moet je nog meer vertellen.'

‘Ik wil niets meer met je te maken hebben,’ zei ik en draaide het raampje voor zijn bedroefde gezicht omhoog. Bedroefd, ja, dat zag ik nog net, maar het liet me onberoerd.

Waar moest ik heen? Anja wilde ik niet belasten, ze zou trouwens wel op school zitten. Moniek kon ik op dat moment zeker ook niet verdragen. Doelloos racete ik rond. O God, waarom hebt U het zo af laten weten voor me, waarom hebt U die stomme neger niet alles laten doen om het vertrek van Marina te verhinderen? Waarom, Here God, liet U me inslapen met de zekere gedachte dat U me helpen en inspireren zou, terwijl Marina toen al vertrokken was? Notabene, ze was al weg. Wat waren dat voor schijnsituaties, waarmee U me liet inslapen?

Alles was voor niets geweest. Voor niets. Voor niets. Angst bleef. Waarom haatte Marina me? Waarom was mijn broer dood? Dood, dood. Meer dan tweehonderd waren er dood. Wie duwde mij 's nachts door een raam? Wie van de noordkust? En alles was voor niets. O God - ik vergeef het U nooit. Yose, ik heb je vertrouwd. Maar jij verraadde me ook. Net als Marina. Marina was weg.

Van het voodoo-verhaal geloofde ik niets, Yose gebruikte het alleen om zijn lafheid te camoufleren. O zeker, het was mooi bedacht, alleen was ik niet zo stompzinnig erin te trappen. Maar ik zou hem wel krijgen, hij zou weten dat hij me voorgelogen had.

Ik merkte dat hij me volgde, okee, als hij me dan zo nodig achterna moest, dan zou het hem moeite kosten. Ik wist dat hij iedere vorm van wegpiraterij en onfatsoenlijk rijden verafschuwde, maar nu moest hij zijn mooie opvattingen over de ethiek in het verkeer maar vergeten.

Ruw en slordig, zonder op maximumsnelheden te letten, vond ik mijn weg de stad uit. Yose riskeerde evenveel

als ik en verloor geen meter afstand op me. Ineens wist ik waar ik heen wilde. De noordkust.

Een kudde kabrieten stoof geschrokken voor mijn auto uiteen.

De kuilen in het wegdek van het smalle pad naar zee maakten het bijna onmogelijk vaart te houden, maar ik remde niet af. Het kostte me moeite het stuur te houden, toch lukte het. Mijn bedoeling was met een flinke voorsprong bij de rotsen te komen, Yose zou dan denken dat hij me redden moest van een doodsprong in de diepte. Ik gunde hem zijn angst dat hij te laat zou komen. Mijn wrok tegen hem was zo diep en hevig dat de paniek waarin hij moest zijn me op een wrede manier bevredigde. Hij spaarde zijn busje niet, zag ik in het spiegeltje. Ook hij schoot door de kuilen zonder snelheid te minderen. Maar ik hield mijn voorsprong.

Zo dicht mogelijk trok ik met de auto door tot bij het water. Ruim voordat hij arriveerde stond ik aan het ravijn. Het water sloeg koud in mijn gezicht, maar koelde mijn woede niet, integendeel, de pijn in mijn ogen door het bijtende zout maakte me nog kwaadaardiger.

Ineens was hij naast me en pakte mijn arm. Slaan wilde ik hem, trappen en pijn doen. Hij had mijn vriend zullen zijn en dat hij zijn beloften niet nagekomen was, riep alles wat lelijk was bij me op.

Hijgend stonden we tegenover elkaar, van emotie en van het water dat over ons heen sloeg.

Zijn arm was zo sterk om me heen dat ik hem moest gehoorzamen, toen hij me van de rotsen wegvoerde en in zijn auto duwde.

Met alle kracht die in me was probeerde ik me te verzetten, maar het was tevergeefs.

Zijn kracht was niet alleen een kwestie van spieren, het waren vooral zijn ogen die me bedwongen en overmeesterden en zijn zachte, penetrante stem, waarmee

hij me dingen toefluisterde die ik niet verstond, maar die toch tot gehoorzaamheid leidden.

Even werd ik door de goedheid die hij uitstraalde overrompeld, even ebde mijn drift wat weg. Maar het duurde niet lang of mijn woede kwam ongebreideld terug.

‘Laat me met rust. Wat wil je nog van me, jij? Eerst laat je me in de steek en nu wil je mooi en vroom praten zeker? Je had me beter mijn gang kunnen laten gaan daar bij de rotsen.’

Hij liet zich niet intimideren, niet door mijn hatelijkheid over zijn vroomheid, noch door de bluf van de zelfmoordsuggestie.

‘Straks mag je doen wat je wilt,’ antwoordde hij kalm, ‘als jij de dood barmhartiger vindt dan het leven is dat een zaak tussen God en jou. Maar eerst moet je luisteren.

Marina is mij niet ontglipt, zoals jij denkt. Toen van Lennep dood was - ik wist dat hij haar hielp - ben ik naar haar toegegaan. Je kunt me geloven of niet, maar die vrouw deugt niet. Ze is slecht en dat weet ze.

Maar ze wil ook niet anders zijn. Ze koketteert ermee. Ze heeft iets demonisch in zich, dat geen goedheid en liefde verdraagt, maar vernietigen wil. Mijn vriendschap voor jou probeerde ze ook te besmeuren. En jij in je optimisme dacht met zo'n mens te kunnen praten, tot een zekere harmonie te komen? Ze vindt je lachwekkend en uitzinnig, weet je dat wel?

Ze ruimt je liever persoonlijk uit de weg dan met je aan te pappen, dat zei ze.’

Toen gebeurde er iets heel wonderlijks, mijn nietsontziende drift verdween, maar er kwam niet iets positiefs voor in de plaats. Het liet me volkomen koud wat hij zei, zijn woorden gleden over me heen, zonder indruk te maken. Er bevroor iets in me, ik liet hem gewoon praten, zonder naar tegenargumenten te blijven zoeken.

Het interesseerde me ook plotseling niet meer hoe hij zijn stommiteiten wilde verdoezelen. Zijn ontrouw was voor mij zo evident, dat hij niet meer voor me bestond. Yose was een afgesloten hoofdstuk geworden. Ik had me gewoon in hem vergist en de schade die daardoor was ontstaan liet zich niet meer herstellen. Ik was uitgeteld, de erkenning van dit absolute nulpunt maakte me volstrekt apathisch.

Yose ging verder: 'Wist jij ondertussen al dat ze secretaresse bij de Shell was? Soms is de Shell werkelijk een schelp, die zich beschermend ergens omheen sluit.

Eens was er een portier in dienst, die even fout was als Marina; als een veilige klep sloot de schelp om de man heen. Men plaatste hem over naar Perzië. Ik was ervan overtuigd dat jij Marina nooit zou willen aangeven, daarom deed het verhaal van de portier mij het enig mogelijke besluiten. Ik heb haar gedwongen binnen drie dagen via haar schelp van het eiland te verdwijnen, met de mededeling dat ik de justitie zou waarschuwen als ze niet op mijn voorstel zou ingaan.

De rest van ons onderhoud zal ik je besparen. De middag voordat jij van Bonaire terugkwam, heb ik haar zelf naar Hato gebracht. Ik moest er zeker van zijn dat ze inderdaad verdween. Wat ze haar bazen verteld heeft weet ik niet, in ieder geval is de overplaatsing gelukt; olielanden genoeg, niet waar? Toen ze vertrokken was, durfde ik jou niet onder de ogen te komen; dat was laf van me.

Nu mag je gaan. Noem me maar een verrader, een zwarte stommeling, het is me om het even. Alleen moet je nog wel weten dat ik van deze daad nooit spijt zal krijgen, nooit berouw, want goed of fout - zoals ik het deed, moest het gebeuren.'

Hij wachtte een ogenblik op mijn reactie. Toen die echter uitbleef, stapte hij uit de auto, maakte het portier

aan mijn kant open.

‘Adios mi doeshi,’ hoorde ik hem nog zeggen toen ik langzaam bij hem wegliep in de richting van mijn eigen auto.

32

Er ging geen enkele verleiding van de dwingende zee uit om mijn leven pp dat moment in de schuimende watermassa's te laten eindigen.

Maar ook het alternatief - blijven leven - miste iedere bekoring. Er was geen greintje moed meer in me over, alles was grauw en dof.

Nog geen uur daarvoor was ik boos en teleurgesteld geweest en de hieruit voortkomende reacties had ik niet geprobeerd af te remmen. Integendeel, met hardheid en haat had ik een ander willen grieven en bezeren, daarbij God niet uitsluitend.

Nu was ik uitgeraasd, maar er schoof geen enkele milde gedachte, geen vleugje warmte in mijn hart. Een tegennatuurlijke gevoelloosheid, een kille verdoving kwam over me. Ik realiseerde me dat alles mislukt was en voorbij, maar het stemde me niet verdrietig.

Hardop zei ik: ‘Marina is vertrokken, Yose heeft haar weggestuurd.’

Ik kon er niet meer opstandig van worden, noch erom huilen. Ik voelde geen enkele emotie meer. De golven en baren waar ik zo overmoedig van had gezegd dat ik er de Heer in ontmoette, bestonden alleen uit water. De Heer zag ik er niet meer achter.

Alles is weg, dacht ik, niet alleen Marina, maar alles. Ik ben helemaal leeg, als een karko op het strand van Bonaire. Iemand heeft me tegen de rotsen getikt, me leeg geslurpt, zodat ik er eigenlijk zelf niet meer ben. Leeg, hol, zonder gevoel, zonder waarde of doel.

Na een poos hoorde ik achter me een auto stoppen.

Even realiseerde ik me dat ik een vreemde indruk moest maken, daar kletsnat en alleen zittend bij het water. Maar de gedachte was zo vluchtig dat ik mijn houding er niet om veranderde en bleef waar ik was. Ineens waren Anja en Moniek bij me, die me overreedden met hen mee te gaan. Ze hadden geen moeite met me, dociel volgde ik hen. Moniek reed de volkswagen en Anja zat naast me achterin, haar arm om me heen. We spraken niet.

Toen ze me naar bed gebracht hadden, vroeg Anja of ze iets voor me kon doen.

Ik schudde ontkennend het hoofd. Voor een lege karko kon men niets doen.

Niet veel later kwam er een dokter, die me onderzocht en zacht tegen me praatte, maar het drong niet tot me door wat hij zei.

Hij hielp me onhandig weer in mijn pyjama en zei vlak bij mijn oor: ‘Ik geef u nu een injectie, dan gaat u slapen.’

‘Dokter,’ vroeg ik in een opwelling van paniek, ‘als je zo leeg en waardeloos bent geworden als een karko, als je niets meer voelt - ben je dan - word je dan gek?’

‘U moet niet piekeren, u bent alleen erg moe - hier komt de prik.’

Ik voelde de naald in mijn dijbeen prikken en hoorde heel ver weg een stem, die zei: ‘De schelpen...’

‘Nee, nee,’ protesteerde ik, ‘schelpen zijn gevaarlijk, Marina zit in de Shell, de schelp...’

Toen sliep ik.

33

De dagen daarna maakte ik niet bewust mee. De inzinking, door het gesprek met Yose veroorzaakt, was al vrij ernstig, maar bovendien had ik door het vele water dat aan de noordkust over me heen gespoeld was longontsteking opgelopen, waardoor mijn toestand nogal deplorabel was.

Het enige dat ik me herinnerde uit die periode was, dat ik meer en onrustiger droomde dan anders en achtervolgd werd door de bekende angstige obsessies. Moniek verpleegde me en de verwarde flarden van zinnen die ze opving, moeten haar erg ongelukkig gemaakt hebben.

Haar betrokkenheid bij een stuk van mijn leven bleek weer duidelijk uit wat ik ongetwijfeld gezegd zal hebben en de namen die ik noemde. Arme, dappere Moniek, wat heeft ze boven haar krachten moeten leven in die dagen.

Anja en Pieter namen ook hun intrek in mijn tijdelijk tehuis, zodat ze Moniek buiten de schooluren om zoveel mogelijk konden bijstaan in de verpleging.

Niet dat ik er iets van merkte, want de dokter hield me door medicijnen en injecties aardig onder de oppervlakte.

Door deze sluimertoestand drong het ook niet tot me door dat Yose regelmatig kwam, bloemen en vruchten bracht; ook Otto wipte een paar keer per dag binnen.

De weinige mensen met wie ik gedurende de paar weken van mijn verblijf op het eiland contact had,

hebben me in die ziekteperiode op een heel bijzondere, lieve manier omringd met hun zorgen en vriendschap. Langzamerhand verminderde de dokter de verdovende middelen en werd ik me stukje bij beetje meer van mijn omgeving bewust. Ik zag Moniek, die me waste en vruchtensap bracht, ik zag zelfs haar glimlach waarmee ze op me neerkeek.

Mijn lichaam herstelde zich, kreeg behoefte aan eten en drinken, maar mijn geest volgde de weg terug naar het leven niet. Onverschillig en zonder belangstelling voor werkelijke beterschap liet ik de uren aan me voorbijgaan, nergens aan denkend, verdriet noch vreugde voelend.

Als Moniek iets tegen me zei maakte ik een vaag gebaar met mijn hoofd, maar hield de ogen gesloten en gaf verder geen antwoord.

Op een ochtend kondigde de dokter aan: ‘Ik wil eens even met u praten, mevrouwtje.’

Het had me vroeger altijd ontzettend geërgerd als artsen me ‘mevrouwtje’ noemden, die Sinterklaasachtige jovialiteit hoefde voor mij niet.

Maar nu hinderde het verkleinwoord me niet, het was niet meer belangrijk wat de mensen tegen me zeiden, het interesseerde me gewoon niet.

Aan een gesprek met de mij verder onbekende dokter had ik geen enkele behoefte, wat ik hem duidelijk maakte door mijn houding niet te veranderen en mijn ogen niet open te doen.

Hij negeerde mijn negatieve houding en stelde optimistisch vast dat ik prachtig vooruitgegaan was en toen ik daar ook niet op reageerde, zei hij: ‘Wat mij betreft kunt u over een dag of tien wel naar Holland.’

Die opmerking sloeg als een bom in. Ik was - figuurlijk gesproken - zover van huis, dat ik geen enkele gedachte aan huis, noch aan Aldert had gewijd. Ergens zat mijn bestaan nog aan een draad vast en de wijze dokter behoefde alleen maar even aan dat draadje te

trekken om me weer een klein beetje uit de apathie te halen.

Haastig kwam ik overeind. ‘Hoe kan dat nou? Hoe kan ik op reis - dat is toch onmogelijk?’

‘Daar wilde ik nu juist over praten.’

Hij legde mij voor de komende dagen een schema voor, waarbij ik iedere dag wat mobieler zou worden.

Toen hij weg was, realiseerde ik me dat het weinige dat ik tegen hem gezegd had de eerste zinnen waren die ik na mijn ziekte sprak.

Moniek kwam enthousiast de kamer binnen. ‘Wat heerlijk voor je, Hanna, dat de dokter zo tevreden is. En dan alweer zo vlug naar huis. Ben je niet blij?’

‘Ja natuurlijk,’ zei ik zacht en dacht: wat is blij eigenlijk?

Ze kwam naast mijn bed zitten en vertelde hoe bezorgd ze om me geweest waren allemaal. Toen hoorde ik ook dat Anja en Pieter bij me logeerden en dat ze om beurten bij me gewaakt hadden. Ik probeerde iets van dankbaarheid te tonen, maar Moniek liet me niet uitpraten en bezwoer me met tranen in de ogen dat ik geen onzin moest uitkramen.

‘Zie zo,’ besloot ze kordaat, ‘en nu ga je op medisch advies je bed uit - nee, geen protest - je doet het.’ Ze zag wel dat ik er nauwelijks kracht en persé geen moed voor had, maar ze gaf me geen schijn van kans het af te laten weten. ‘Allé - hop - in de piste, doe niet zo zielig.’

‘Ik kan het niet, Moniek.’

‘Je kunt het wel.’

En die kleine, kwetsbare, onvolwassen Moniek stond als een tiran naast me en wist me mijn eerste stappen te laten maken. Daarna hielp ze me weer in bed, veegde het klamme zweet van mijn gezicht en beloofde me als beloning een grote verrassing.

‘Tenminste,’ stelde ze als voorwaarde, ‘als je vanmiddag weer even goed je best doet. Maar ga nu eerst

maar lekker weer wat dutten.'

Toen ze weg was en ik al bijna sliep, maakte de gedachte dat ik al gauw naar huis zou kunnen me plotseling klaarwakker.

De chaos in mijn hoofd was zo groot dat ik niet ordelijk denken kon, niets kon afronden wat in me opkwam.

Ik verlangde ook helemaal niet naar huis. Hoe zou ik ooit met Aldert de draad van vroeger weer kunnen opnemen, tot liefde in staat zijn waar ik ieder gevoel verloren had?

Misschien moest ik maar niet naar Aldert terug gaan. Wat moest hij met een vrouw als ik? Misschien moest ik Marina wel achterna gaan, naar Perzië. Of was ze naar Argentinië? Ik wist het niet meer. Waarom zou zij gedoemd zijn te blijven zwerven en kon ik rustig naar huis gaan? Er was niets opgelost tussen ons. Was dit geen bewijs dat ik toch nog een keer proberen moest haar te zoeken?

's Middags sleurde Moniek, geassisteerd door Anja, me weer uit bed. Ze hadden geen enkele consideratie met me en wisten het zelfs zo te arrangeren dat ik op de porche thee dronk.

Goed - daar zat ik dan. Anja vertelde opgewekt wat over school en Moniek probeerde blij te doen met mijn aanwezigheid, hing een beetje de pias uit, maar het lukte allemaal niet zo best, de stemming bleef onecht en geforceerd. Geen van beiden hadden ze moed over de oorzaak van mijn ziekte te praten. Trouwens - wat moesten ze zeggen? Dat ik me over de teleurstelling heen moest werken, Yose en Marina beter maar vergeten kon?

Zouden hun woorden me ooit werkelijk bereikt hebben? Nee, het was inderdaad beter bepaalde dingen maar dood te zwijgen.

Ik voelde me opgelucht toen mijn verplichte kwartiertje opzitten voorbij was en ik weer naar bed mocht. Moniek dribbelde drukdoenerig met me mee.

‘Ben je helemaal niet nieuwsgierig naar de verrassing?’ ‘Nee,’ antwoordde ik, ‘en als je wist hoe moe ik was, zou je begrijpen waarom niet.’

Een poos later werd ik wakker. Moniek zette een schaal bloeiende nachtjuffrouwen op tafel. ‘Mooi hè?’, zei ze en voegde er voorzichtig en timide aan toe: ‘Yose heeft ze voor je gebracht.’

Ineens kwam er iets van de oude drift boven, grof beval ik Moniek de bloemen weg te nemen.

‘Op attenties van Yose ben ik niet gesteld.’

Ze aarzelde te doen wat ik haar vroeg, zodat ik haar onvriendelijk herinnerde aan mijn verzoek. ‘Ik zei: weg met die rommel, hoor je me niet?’

Anja kwam ook de kamer binnen, ze keek me boos aan en foeterde: ‘Zeg, jij mag niet zo tegen Moniek te keer gaan, dat heeft ze niet verdiend.’

Het feit dat die twee het samen eens waren tegen mij vergrootte mijn opkomende drift. Ik stapte uit bed, pakte de schaal met bloemen en liep er mee langs de verbaasde Anja en de ontredderde Moniek, rukte de deur open met de bedoeling het bloemstuk ergens in het gangetje te zetten. Maar achter die deur stond groot en onverzettelijk Yose, die me de weg versperde.

‘Wat moet jij hier?’ beet ik hem toe. ‘Als jij soms dacht weer met me te kunnen aanpappen - nou dan vergis je je.’

‘Hanna - toe.’

‘Jou wens ik nooit meer te zien, nooit en nooit en nooit. En weet je waarom niet? Omdat ik je een waardeloze vent vind. Omdat ik je minacht, daarom.’ De weg naar bed leek heel lang, maar ik slaagde erin hem zonder hulp af te leggen.

Zo goed mogelijk hield ik mijn bevende handen in bedwang, niemand hoefde de gevolgen van de te grote krachtsinspanning te zien. Moniek frommelde wat in de schaal bloemen die ik op tafel terug had gesmakt en

Anja probeerde Yose de kamer uit te werken. De hele scène maakte me dol. Waarom lieten ze me niet met rust?

'Het was een originele verrassing, Moniek, alleen ben ik er niet zo gevoelig voor. En doe me nu een lol en ga weg, allemaal.'

Maar toen iedereen als vastgenageld bleef staan, schreeuwde ik onbeheerst: 'Ach schieten jullie toch in vredesnaam op.'

Alleen Moniek en Anja verdwenen, Yose daarentegen kwam dichter naar me toe. Hij pakte een stoel en kwam, alsof er niets gebeurd was, naast me zitten. Zijn vasthoudendheid verwarde me, zijn zwijgen maakte me merkwaardigerwijs kalm. Ja, ondanks mezelf kwam ik tot bedaren, want ik wilde helemaal niet rustig worden, ik wilde hem vernederen en beledigen. Maar er kwam geen woord over mijn lippen, mijn verkrampte lichaam ontspande zich langzaam, het beven van mijn handen hield op. Yose straalde een kracht uit, waartegen mijn geest het moest afleggen.

Even keek ik hem aan, in zijn donkere ogen las ik alleen goedheid en warmte. Dat riep opnieuw verzet in me op, ik wenste zijn genegenheid en vriendschap niet. Dat was voorbij. Ik hoorde hem kuchen, nu beweegt zijn tong langs zijn lippen, wist ik, dan nog een kuch en daarna zal hij vroom gaan praten. O waarom liet hij me niet alleen? Waarom bleef hij zich zo hardnekkig met me bemoeien? Maar langzaam voelde ik die nieuwe golf van boosheid weer uit me weggezogen worden.

Toen zei Yose zacht: 'Als jij zo doorgaat, eindig je in een gesticht.'

Mijn handen balden zich tot vuisten. Ik wilde me niet overgeven aan zijn interventie, op zijn adviezen stelde ik geen prijs.

'Sstt,' fluisterde hij, 'stil, mi doeshi.' Zacht en lief

was zijn stemr alsof hij tegen een kind sprak. Behoedzaam zoals men een verwarde kluwen op orde brengt maakte hij weer handen van mijn vuisten.

‘Toen je geboren werd Hanna, hebben ze je gewassen. Bij het ouder worden ging je dat zelf doen. Nu ga je minstens eenmaal per dag naar de badkamer en was je jezelf, want je wilt je lichaam schoon houden. Tijdens je ziekte heeft mevrouw van Lennep je gewassen.

Maar een schoon lichaam alleen heeft zo weinig te betekenen als men de geest verwaarloost.

Dat heb jij gedaan. Nu wordt het tijd dat je gedachten gewassen worden en niemand kan dat voor je doen, dat kun je alleen zelf. Maar als je het nalaat en in negatieve schimmen blijft hangen, dan red je het niet, kind. Je gedachten raken dan zo besmet en besmeurd dat je ze nooit alleen meer aankunt.’

Waar haalde deze man de goedheid en het geduld vandaan zo met me te praten?

Hoe was het mogelijk dat hij mij niet rancuneus behandelde na al mijn harde en onrechtvaardige woorden? Hij zou recht hebben me te kleineren, op zijn gelijk te zitten en mij ongelijk te laten bekennen. Maar hij zocht recht noch gelijk, het enige waar hij voor vocht was mijn leven.

En alsof het nog niet voldoende was mij dat te laten ontdekken, bleef zijn kracht in me doorwerken, me opladen.

Nu durfde ik hem echt aan te kijken, mijn weerstand brak en aarzelend vond ik iets van onze oude toon. ‘Yose, bestaan er ook tamboers die goede, zuiverende gedachten kunnen blazen in de geest van een ander?’ ‘Er is er maar één, mi doeshi. Maar Hij heeft het zo druk, dat Hij graag wil dat wij Hem helpen.’

De gele nachtjuffrouwen op tafel werden al iets minder fel, langzaam zouden ze nu tot wit verkleuren. Ik snoof

hun geur op en besloot net zo lang te kijken tot ze helemaal wit waren.

Lang hield ik het niet vol, want mijn ogen vulden zich met tranen. Maar dat kwam niet van het intensieve staren.

34

Wat Yose gezegd heeft tegen Moniek en Anja, nadat hij mij weer een klein begin van gevoel en interesse had teruggegeven, ben ik nooit te weten gekomen. Maar ze lieten me na zijn bezoek alleen en dat was goed.

Het wassen van mijn gedachten, zoals Yose dat noemde, betekende niet even de spons over een bekrast leitje halen. Dat zou een proces worden, waar veel tijd mee gemoeid was en waar ik heel bewust mee bezig moest zijn, wilde er iets van terecht komen.

Het onrecht dat ik Yose aandeed, ach dat was uit te praten. Zelfs de onuitgesproken bitterheid, waarmee ik hem bejegend had, kon goed gemaakt worden. Tegenover al mijn negativiteiten was de vriendschap van hem oprecht en diep gebleven. In zijn warmte zou een nieuw begin snel groeien, al zou ik me steeds moeten blijven herinneren dat hij met alleen goede intenties Marina had weggestuurd.

Aan Moniek en Anja zou ik echte vriendinnen overhouden, al mijn hatelijkheden ten spijt. De draden die door de levensverhalen van elk van ons liepen - hoever van elkaar ze ook begonnen waren, kwamen evident samen na deze weken; dat was niet meer weg te denken. Het zou niet nodig zijn nogeens naar de noordkust te gaan om met Hem die ik daar zo concreet had ontmoet een nieuw begin te maken.

Hij had me immers Yose gestuurd als duidelijk bewijs dat Hij me niet losliet? Zo bleef alleen Marina. Nog steeds was zij de grote, zwarte gedachte. Het wanhopige

verlangen aan klaarheid tussen haar en mij zou nooit verwezenlijkt worden. Dat ik schuld had aan haar leven, moest ik gewoon aannemen, van haar zelf zou ik het nooit horen. De obsessie dat ze me haatte en ik niet duidelijk wist waarom, zou blijven. De nachten dat ik gillend van angst wakker werd, omdat iemand me dreigde en wilde doden, moest ik leren accepteren. Want hoe kon ik al die onbewuste gedachten ooit wassen? Of moest dat juist helemaal niet? Was dat alles een doorn in mijn vlees, zoals Paulus dat noemde, die bleef - bleef?

Ik verlangde verschrikkelijk naar huis, naar Aldert, zijn stem, zijn ogen, die me zijn liefde seinden. Aan zijn aanwezigheid had ik meer dan ooit behoefte. Want alleen - wat was ik alleen?

Een karko, lege schelp. Maar nu wel anders dan op de eerste dag van mijn ziekte.

Bijna sliep ik in, heel vaag en wazig dacht ik: ja, ik ben nog steeds een lege schelp. Maar iemand die luisteren wil, kan iets opvangen van een ver gerucht, een trilling die een nieuw begin aankondigt. Zelf vermoedde ik er de aanwezigheid wel van, maar het leek zo nietig en gering dat ik me er geen concretisering van kon voorstellen.

Yose had het eerste radertje voorzichtig in beweging gebracht, voor meer had ik hulp en liefde nodig. Alleen was ik niets, zonder mensen die van me hielden zou ik leeg en hol blijven.

Uren achter elkaar had ik geslapen. Moniek maakte me wakker en zei dat ik het er bar van genomen had. ‘Je was zelfs niet wakker te porren om iets te eten. Je hebt je voorgeschreven loopoefening ook helemaal niet gemaakt. Kom, luilak, sta nu maar eens op.’

‘Ach Moniek, wat een onzin allemaal. Het is bijna nacht, laat me nu maar een beetje lui zijn. Morgen - ik beloof het je - zal ik heel braaf alles doen wat van

me verwacht wordt.'

Maar ze liet zich niet vermurwen, ze preste me tot opstaan, tot lopen en ze wist me zelfs te bewegen me wat te verfrissen.

'Zo,' zei ze tenslotte, 'nu mag je er weer in, ik ga iets eetbaars halen en ondertussen bereid jij je voor op iets geweldigs. Nee, niet kribberig worden, niet denken wat een gedoe op de late avond - gewoon doen wat ik zeg.'

Ze deed erg opgewekt, maar ze was nerveus. Dat vond ik wel begrijpelijk. Al te dikwijls had ik immers verkeerd gereageerd. Hoe bewonderenswaardig was Moniek in het eindeloze geduld dat ze voor me opbracht, terwijl haar eigen leven toch zo compleet vastgelopen was. Natuurlijk was er de opluchting dat ze niets meer geforceerd tegen haar eigen geweten in hoefde te doen, maar dat dat mogelijk was werd veroorzaakt door de dood van Max, die ze miste en van wie ze gehouden had. Wie hielp haar bij dit immense dilemma, wie haalde haar uit de put als ze de situatie niet meer aan kon? Ik hoopte maar dat ze Anja ook in vertrouwen had genomen en dat die een beetje lief voor haar geweest was. Moniek had niet alleen moed en geduld moeten hebben om mij te kunnen verplegen, maar ze zou toch ook weer perspectief op haar eigen toekomst moeten zien.

Ik begon weer slaperig te worden, het idee dat ik nog eten moest leek me beslist niet aantrekkelijk, met moeite hield ik mijn ogen open. Buiten hoorde ik vaag en ver een auto stoppen en het kleppen van portieren. In huis klonken stemmen, hoorde ik lachen en bedrijvigheid alsof het volop dag was. Waar bleef Moniek nu? Ik was zo moe, begreep ze niet dat ik wilde slapen?

Toen ging de deur open en kwam Aldert binnen. Zo kalm, zo gewoon en natuurlijk alsof we elkaar niet weken lang gemist hadden.

Zijn ogen zochten de mijne, zijn armen waren om me heen, we kusten elkaar.

En voor dit volstrekt onverwachte, dit alles wegvagende, had ik niets dan overgave die losbrak in tranen.

Het was absurd en afschuwelijk, ik wilde alleen blij zijn, lachen, uitgelaten mijn geluk uiten in gekke woorden. Ik wilde Alderts haren in de war maken, ik wilde dol doen, uit bed komen en dansen.

Maar ik kon geen enkele van deze gevoelens waar maken, ik kon alleen als een klein vogeltje tegen hem aan liggen en huilen.

'O Aldert, wat een onverbeterlijke tut ben ik, jij bent bij me en ik kan niet anders doen dan janken. Moet je zien, de nachtjuffrouwen zijn al wit.'

'Mijn nachtjuffrouw is helemaal niet wit, ze is vlekkerig en heeft rode ogen van teveel traantjes.'

'Dat je er bent - o dat je er bent. Ik kan niet begrijpen dat het waar is.'

Alsof ik nog niet genoeg gehuild had, begon ik weer. 'En ik heb je zo ontzettend veel te vertellen, hoe moet dat nou als ik maar blijf simpen? Nachtjuffrouwen zijn bloemen, kijk daar op tafel. Yose heeft ze me gebracht. Ik schreef je toch over hem?'

'Luister eens, troeltje, zo gaat het niet. We hebben de rest van ons leven nog om te praten. Je hoeft niet alles in één adem duidelijk te maken, compleet met Curaçaose flora en al. Kom eerst maar eens even uit je bed. Frunnik je een beetje op, we gaan naar de porche, daar willen ze ons ook nog wel even samen zien, weet je.'

'Moet het heus?'

'Het is een kwestie van mogen en daarom moet het ook.'

Gehoorzaam deed ik alles wat hij vroeg.

Voor we de kamer uitgingen, sloeg ik mijn armen om hem heen.

‘Mag ik alsjeblieft vast één ding zeggen?’

Hij knikte me bemoedigend toe.

‘Ik had deze reis niet moeten maken, ik had nooit weg moeten gaan.’

‘Vergis je je niet een beetje? Als je nou eens niet weggegaan was, dan kon je ook niet thuiskomen. En dat laatste is zonder meer goed en heerlijk, ja toch?’ Hij kuste nieuw opkomende tranen weg.

Hand in hand gingen we naar de porche, waar behalve Moniek, Anja en Pieter, ook Yose en Otto zaten.

Een voor een gaven ze me een zoen, de een was nog meer bewogen dan de ander, wat Moniek deed opmerken: ‘Het lijkt wel oudejaarsavond, al dat gezoen en dat ontroerde gedoe.’

Lang hield ik het in het feestelijk geroezemoes niet vol. Aldert bracht me al gauw weer naar bed.

‘Nu moeten we nuchter zijn, vrouwtje, en verstandig. Als we gaan praten, is dat zonder meer stom. Kom - mondje open, pilletje slikken, kusje geven en gaan slapen.’

Er waren geen gedachten, geen tranen en geen problemen op dat ogenblik meer, ook geen blijdschap of geluk, alleen een donkere kamer met een brommende airco die ik slechts een paar seconden hoorde.

35

Na verloop van een paar dagen had ik het gevoel dat Aldert bijna alles wat ik meegemaakt en overdacht had wist.

Stukje voor stukje had ik alle belevenissen als een film voor hem afgedraaid. De longontsteking was ik te boven, mijn body herstelde zich snel en met Aldert altijd bij me lukte het me ook meestal de downe buien te doorbreken.

Toen ik fit genoeg was, liet ik hem alle plekjes zien die iets te betekenen hadden gekregen in de afgelopen weken.

We reden door de knoek naar westpunt, we keken neer op Willemstad bij fort Nassau, we slenterden als echte toeristen over de schipbrug van de Annabaai en we genoten van de drijvende markt der Venezolaanse barken.

Bij Avila dronken we de diep zwarte koffie en vermaakten we ons tijdens het zwemmen met de pelikanen.

Voor Aldert was alles nieuw en dat waren we ook weer voor elkaar.

Het leek allemaal op een ontspannende vakantie, waarbij ik met leedvermaak moest vaststellen dat Aldert veel weg had van de Amerikaanse toeristen, die ik met hun altijd knippende camera's zo gehoond had. We genoten samen van een luie ochtend op het strandje van de Blauwbaai en lieten ons stoven en bruin worden in de zon.

Alleen in Zuikertuintje en de noordkust waren we nog

niet geweest. Het maakte me bij voorbaat onrustig op die plaatsen te komen, waar mijn eigenlijke depressie begonnen was.

Want al had ik een eindeloos verslag gedaan van alle gebeurtenissen, over de consekwenties van Marina's vertrek had ik tot dusver gezwegen. Ik voelde me er nog steeds onzeker door, zodat ik juist het allerbelangrijkste niet aanroerde.

Toen vroeg Aldert op een morgen: ‘Wat zou je nu nog graag ondernemen, Hanneke? Lokt een weekje samen naar Bonaire je?’

Eigenlijk had ik daar helemaal geen zin in, maar omdat ik vermoedde dat hij er zelf nog graag een kijkje nam, aarzelde ik met antwoorden.

‘Kom op, spit it out, baby.’

‘Als jij het plan eens maakte?’ schoof ik het probleem van me af.

‘Geen sprake van. Jij bedenkt iets en ik hol als een hondje achter je aan.’

‘Je maakt wel een walgelijke egoïst van me. Maar goed, als ik dan kiezen mag, dan zou ik zo verschrikkelijk graag heel gauw naar huis willen.’

Zijn reactie was een verrassing. ‘Lieverd, een betere suggestie zou ik niet hebben kunnen maken.’

Nog diezelfde ochtend regelde hij onze reis, na drie dagen zouden we al vertrekken;

Toen kon ik er niet langer onderuit en moest ik de onvertelde rest van mijn diepste emoties vertellen. Het was even een verleiding in te gaan op het plan om nog een keer uitgebreid te winkelen.

‘We moeten toch ook nog iets moois voor je kopen,’ vond Aldert.

‘Misschien - als er tijd over is. Want er zijn nog twee plaatsen waar ik graag met je naar toe wil.’

Hij keek me onderzoekend en lief aan, maar ik sloeg mijn ogen neer - hij hoefde mijn onrust niet te zien. ‘Voor mij hoeft het niet,’ zei hij. ‘Je moet goed weten

dat als jij het niet aandurft en het je te veel enerveert, dan doen we het gewoon niet.'

'Je doet net alsof je weet waar we heen gaan.'

'O lief, dom vrouwtje van me. Overal zijn we geweest, kriskras het eiland over. Alle plaatsen waar je iets over te vertellen had, hebben we samen bekeken, maar dacht je dat het me ontgaan was dat we Zuikertuintje en de noordkust overgeslagen hadden?

Terwijl er daar toch wel het een en ander is gepasseerd, niet?'

Ik knikte hem toe. 'Zo is het, daarom moeten we er samen heen. Ik zie er erg tegen op, maar ik mag het niet af laten weten, begrijp je. Om Yose niet, om alles niet.'

We dronken koffie op de hoge krukken van de bar in Zuikertuintje.

Het meisje achter de balie was met langzame gebaren bezig een soplap te hanteren, wat de larmoyante stemming die er hing goed typeerde. De krukken waren bijna allemaal onbezet.

Hier te komen had me een soort kruistocht geleken, die ik moest maken maar waarvan ik vreesde nogal geschokt te worden.

Merkwaardigerwijs deed het me weinig, bijna klinisch stelde ik vast dat het koffiemeisje me zonder enige interesse herkende.

Wat later schoven twee vrouwen aan de bar, die ook getuige waren geweest van mijn scène met Yose. Ze rebbelden wat achter hun hand, veelbetekenend loerden ze ondertussen naar me en het was duidelijk dat ze Aldert niet konden plaatsen.

Waar haalde een mens zomaar een blanke man vandaan, niet waar, als je daarvoor nogal eens met een kleurling gezien was.

Het amuseerde me en door de wetenschap dat dit mogelijk was, raakte ik nogal uitgelaten. Ik probeerde

het Aldert uit te leggen, die zei dat hij maar één antwoord kon geven. Een zoen. Die gaf hij dan ook met zoveel enthousiasme dat de soplap nog trager bewogen werd en de twee roddeldames er in hun verbazing zeer dom uitzagen.

Als jonge gelieven die elkaar net gevonden hadden, vertrokken we.

Aldert was diep onder de indruk van de noordkust. Met zijn arm om me heen stonden we aan de kant van het water. De wind was zo sterk die ochtend en maakte zoveel kabaal dat we niets konden zeggen.

Hier had ik met Max gestaan en hadden we het lugubere gesprek over de dood gehouden. Toen moest ik in de diepte geduwd worden. Zo had Marina dat gewild. Max was dood en Marina weg. Ik huiverde.

Yose en ik waren hier geweest. De herinnering aan mijn boosaardig verlangen hem te kwetsen kwam boven. Maar ik hoefde er niet meer met schuld aan te denken. Tussen Yose en mij was het goed.

'Weet je,' zei ik, toen we later in de auto zaten en naar het tumult van de zee keken. 'Hier moesten we toch een keer samen heen hè. Want hier had ik moeten verdrinken en hier heb ik Yose oneindig veel verdriet gedaan.

Maar hier was het ook dat ik met de Heer in de clinch ging. Op dezelfde plaats waar wij nu staan verloor ik alles.

Maar dat is allemaal voorbij, ik kan weer normaal denken en alles in betere proporties zien. Verzoening is een al te vaak misbruikt woord, maar ik geloof wel dat ik nu voorzichtig mag zeggen dat alles goed is geworden door - eh - ja door verzoening.'

Ik voelde Alderts hand, die strelend in mijn nek bewoog. In dit gebaar ervoer ik zijn liefde die ik zo erg nodig had. Toch was ik blij dat hij niets zei en me de gelegenheid gaf ook de rest van mijn gedachten aan hem toe te vertrouwen.

‘Alles is dus goed, wat niet betekent dat alles ook is opgelost. Was het te mooi bedacht na zoveel jaren met Marina in het reine te komen? - ik weet het niet. Wat haar betreft ben ik misschien nog even ver als voor mijn reis. Negatief gezien zelfs iets verder, want ik weet nu dat ze me haat. En mijn angst voor haar macht, voor de vele onverklaarbare dingen en voor mijn dromen is niet helemaal verdwenen. Alles zal misschien hetzelfde blijven, alleen doorweven met een draad van medelijden, omdat zij zo'n ellendig leven leidt. Maar wat lost mededogen op? Bovendien, is het niet bar gemakkelijk medelijden op te brengen als je eigen leven warm en veilig is en er van je gehouden wordt?’

‘Liefje, waardeer je het woord medelijden wel goed? Dat heeft niets te maken met “ach wat sneu en gunst wat zielig” hoor. Echt mededogen - dat is zeker zo moeilijk als liefhebben, want het gaat dwars door jezelf heen. Zou hierin niet de geheime kracht liggen je angst toch te overwinnen?’

‘Ach jongen, maak je niet teveel illusies, je kent me toch. Kracht is nou juist een eigenschap waarover ik niet zo uitgebreid beschik.’

‘Heb jij me zelf niet verteld over de Heer die je aanwezig wist achter de golven en de baren die over je heen gingen? Zullen we samen maar een beetje op Hem vertrouwen?’

Hato lag heet in de middagzon toen we vertrokken, maar in het restaurant was het gelukkig heel koel. Alle vrienden en vriendinnen die ik op het eiland had ontmoet, waren er. We maakten afspraken elkaar weer te zien en omdat toen eigenlijk niemand meer iets te zeggen had, maar het moment van vertrek nog niet was aangebroken, was de sfeer kwasi oubollig. Iedereen was opgelucht toen we echt afscheid moesten nemen.

Yose was het meest ontroerd van allemaal.

‘Adios, mi doeshi.’

Die goeie Yose - de ogen van een aap zijn heel diep. ‘Adios, amigo.’

Een laatste handdruk, een laatste kus.

Adios Corsow.